

การตรวจสอบค้นหาความจริง : ศึกษากรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้น
ก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกกฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม
สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2566

Case Study of the Collecting Evidence Step Done by Investigating
Officers before a Criminal Prosecution

Mr. NARONG APHIMETHITHAMRONG

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Laws in Criminal Law and Criminal Justice
School of Law Sukhothai Thammathirat Open University

2023

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ	การตรวจสอบค้นหาความจริง: ศึกษากรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้น ก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน
ชื่อและนามสกุล	นายณรงค์ อภิเมธีอำรง
แขนงวิชา / วิชาเอก	กลุ่มวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม
สาขาวิชา	นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิงครัต ดลเจิม

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2565

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ธนศักดิ์ สายจำปา)

รักษาการแทนรองอธิการบดีฝ่ายยุทธศาสตร์ แผน เทคโนโลยีดิจิทัล และทรัพยากรบุคคล

รักษาการแทนประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์

ชื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ การตรวจสอบค้นหาความจริง : ศึกษากรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการ

ดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน

ผู้ศึกษา นายณรงค์ อภิเมธีธำรง รหัสนักศึกษา 2614003990

ปริญญา นิติศาสตรมหาบัณฑิต

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิงครัต ตลเจิม ปีการศึกษา 2566

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน(2) ศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนของประเทศไทย และสาธารณรัฐฝรั่งเศสกับประเทศญี่ปุ่น (3) ศึกษาวิเคราะห์การตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน (4) เสนอแนะแก้ไขบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเกี่ยวกับการตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนเพื่อให้มีผลบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีวิจัยจากบทความในวารสาร เอกสารทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ และเปรียบเทียบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย และเอกสารของสาธารณรัฐฝรั่งเศสและของประเทศญี่ปุ่นในส่วนที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า (1) แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นธรรมในคดีแนวคิดเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐาน แนวคิดเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาและแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และทฤษฎีที่ปรากฏในเรื่องนี้ได้แก่ ทฤษฎีว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมและการควบคุมอาชญากรรม (2) กฎหมายที่ใช้ในประเทศไทยได้แก่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ส่วนสาธารณรัฐฝรั่งเศส ได้แก่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของสาธารณรัฐฝรั่งเศส และประเทศญี่ปุ่นใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศญี่ปุ่น (3) การค้นหาความจริงในคดีอาญาโดยเฉพาะการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นเจ้าพนักงานของประเทศไทยนั้นแตกต่างจากประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส และประเทศญี่ปุ่น ซึ่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสและประเทศญี่ปุ่นไม่ได้แยกอำนาจสอบสวนฟ้องร้องออกจากกัน หน่วยงานที่รับผิดชอบในการสอบสวนคือพนักงานอัยการ แต่สำหรับประเทศไทยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้แยกอำนาจสอบสวน ฟ้องร้อง และการพิจารณาคดีออกจากกันอย่างเด็ดขาด อำนาจสอบสวนเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวน อำนาจฟ้องร้องดำเนินคดีเป็นอำนาจของพนักงานอัยการ (4) แนวทางแก้ไขปัญหามีเกี่ยวกับการใช้อำนาจสอบสวนของพนักงานสอบสวนควรค้นหาความจริงให้ครอบคลุมทั้งสองด้าน ทั้งด้านที่เป็นความผิดและด้านที่เป็นประโยชน์ เป็นคนแก่ผู้ต้องหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในมาตรา 131 และ 138 อีกทั้งควรเพิ่มบทบัญญัติให้พนักงานอัยการมีอำนาจร่วมทำการสอบสวนในคดีอาญาทุกประเภทความผิดด้วยโดยพนักงานอัยการจะทำการสอบสวนเอง หรือมอบหมายให้ตำรวจเป็นผู้สอบสวนแทนก็ได้ แต่ทั้งนี้ การสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของพนักงานอัยการ

คำสำคัญ พยานหลักฐาน อำนาจสอบสวน พนักงานอัยการ

Independent Study title: “Case Study of the Collecting Evidence Step Done by Investigating Officers before a Criminal Prosecution ”

Author: “Mr. NARONG APHIMETHITHAMRONG”; ID: “2614003990”;

Degree: Master of Laws

Independent Study Advisor: Assoc. Prof.Inkarat Doljem, Ph.D.; Academic year: 2023

Abstract

The objectives of this research were (1) to study concepts and theories involved in the fact-finding process preceding a criminal trial, particularly the collection of evidence by investigating officers; (2) to study and compare the fact-finding step of evidence collection preceding criminal trials in Thailand, France, and Japan; (3) to analyze the collection of evidence by investigating officers; and (4) to recommend ways to revise the sections of the Criminal Law Code about the procedures of investigation and collection of evidence to enhance efficiency in its enforcement.

This independent study was conducted using qualitative research methods, mainly the study of journal articles, academic papers, theses and a parallel comparison of the Criminal Procedure Code of Thailand with equivalent laws in France and Japan.

The findings were (1) related concepts and theories include concepts about fairness in criminal trials, concepts about the collection of evidence, concepts about the investigation of criminal cases, and concepts about human rights in criminal justice procedures, as well as the theories surrounding justice procedures and control of crime. (2) The law used in Thailand is the Criminal Procedure Code, in France it is the Criminal Procedure Code of the Republic of France, and in Japan it is the Criminal Procedure Code of Japan. (3) The investigation of criminal cases in Thailand, especially the step of examining and collecting evidence done by the executing officer, differ from that in France and Japan. In France and in Japan, the powers of investigation and of prosecution are not separated. The unit responsible for investigating a case is the public prosecutor. However, in Thailand, the criminal procedure distinctly separates the investigation, prosecution and adjudication of a case. The power to investigate a case lies with the investigating officer. The power to prosecute and to argue the case in court lies with the public prosecutor. (4) An approach to solving problems that may arise from the investigating officer’s use of the power to investigate a criminal case is to insure that fact-finding covers both sides, that is the side of the wrong-doing or crime that occurred and the side of the benefit or well-being of the accused, as in articles 131 and 138 of the Criminal Procedure Code. Additionally, wording should be added to the law to give the public prosecutor the power to participate in the investigative steps in criminal trials for every kind of offense, stating that a public prosecutor may do the investigation themselves or delegate the responsibility to police officers as appropriate, but that every part of the investigation and collection of witnesses and evidence is under the supervision and control of the public prosecutor. to prosecute and to argue the case in court lies with the public prosecutor. (4) An approach to solving problems that may arise from the investigating officer’s use of the power to investigate a criminal case is to insure that fact-finding covers both sides, that is the side of the wrong-doing or crime that occurred and the side of the benefit or well-being of the accused, as in articles 131 and 138 of the Criminal Procedure Code. Also, wording should be added to the law to give the public prosecutor the power to participate in the investigative steps in criminal trials for every kind of offense, stating that a public prosecutor may do the investigation themselves or delegate the responsibility to police officers as appropriate, but that every part of the investigation and collection of witnesses and evidence is under the supervision and control of the public prosecutor.

Keywords : Evidence, Investigative Powers, Public Prosecutor

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เนื่องด้วยได้รับความกรุณา ชี้นำและแนวการจัดทำที่เป็นประโยชน์จากท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิงครัต ดลเจิม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตะวัน เดชภีรัตน์มงคล ซึ่งได้สละเวลากرณาคอยแนะนำแก้ไขข้อบกพร่องของรายงานการค้นคว้าอิสระในเรื่องนี้ จนทำให้งานวิจัยครั้งนี้ได้สำเร็จตามความมุ่งประสงค์ของข้าพเจ้า ขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ประจำหลักสูตรทุกท่านที่คอยประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ตลอดระยะเวลาของการศึกษา

หากงานวิจัยนี้มีประโยชน์ต่อท่านผู้สนใจนำไปพัฒนาต่อยอดต่อก็ขอยกคุณงามความดีทั้งหลายนี้ให้กับเหล่าคณาจารย์สาขานิติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชที่ข้าพเจ้าได้ศึกษาอยู่ทุกท่าน แต่ถ้าหากว่ามีข้อบกพร่องประการใดข้าพเจ้าน้อมรับแต่เพียงผู้เดียวเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขต่อไป

นายณรงค์ อภิเมธีอารง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา	6
3. ขอบเขตของการศึกษา	7
4. ระเบียบวิธีวิจัย	7
5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการรวบรวม พยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนดำเนินคดีอาญา ของพนักงานสอบสวน.....	9
1. แนวคิดเกี่ยวกับการตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐาน ในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน	13
1.1 แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดี อาญาของพนักงานสอบสวน.....	13
1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญา.....	31
1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมอาญา .	38
2. ทฤษฎีเกี่ยวกับการตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐาน ในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน	47
2.1 ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมทางอาญา	47
2.2 ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม.....	48
บทที่ 3 หลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับการตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการรวบรวม พยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน.....	50

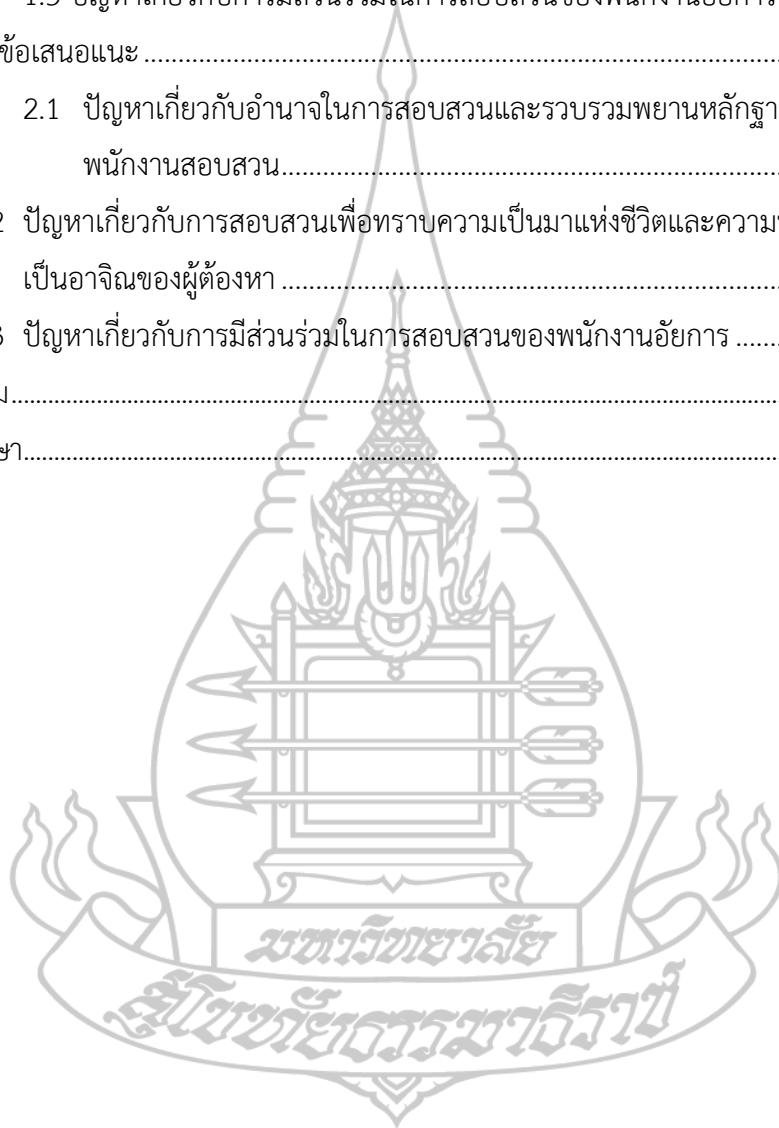
สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
1. หลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับการตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการ รวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนของ ประเทศไทย.....	50
1.1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.....	50
1.2 ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการคุ้มครองเด็กในคดีอาญา พ.ศ. 2543	60
1.3 ข้อบังคับว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการสอบสวนร่วมกันหรือ การปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันในคดีพิเศษระหว่างพนักงานสอบสวนคดีพิเศษกับ พนักงานอัยการหรืออัยการทหาร พ.ศ. 2547.....	62
2. กฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับการตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการรวบรวม พยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน	63
2.1 สาธารณรัฐฝรั่งเศส.....	64
2.2 ประเทศญี่ปุ่น.....	69
2.3 กฎหมายระหว่างประเทศเกี่ยวกับการตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการ รวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน ...	73
บทที่ 4 วิเคราะห์ปัญหาการตรวจสอบค้นหาความจริงกรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการ ดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน	80
1. วิเคราะห์ปัญหาอำนาจในการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงาน สอบสวน.....	80
2. วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความ ประพฤติเป็นอาชญาของผู้ต้องหา	87
3. วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการสอบสวนของพนักงานอัยการ	91
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	96
1. บทสรุป	96
1.1 ปัญหาอำนาจในการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงาน สอบสวน.....	96
1.2 ปัญหาเกี่ยวกับการสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความ ประพฤติ เป็นอาชญาของผู้ต้องหา.....	98

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
1.3 ปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการสอบสวนของพนักงานอัยการ	99
2. ข้อเสนอแนะ	101
2.1 ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจในการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานของ พนักงานสอบสวน.....	101
2.2 ปัญหาเกี่ยวกับการสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติ เป็นอาจिनของผู้ต้องหา	101
2.3 ปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการสอบสวนของพนักงานอัยการ	102
บรรณานุกรม.....	105
ประวัติผู้ศึกษา.....	110

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามหลักวิชาการทั่วไปของไทยนั้นได้มีการแบ่งอำนาจหน้าที่การสอบสวนฟ้องร้องการดำเนินคดีและการพิจารณาคดี โดยมีองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งหมด 4 องค์กรด้วยกัน คือ (1) องค์กรตำรวจ “มีหน้าที่สอบสวน” เมื่อมีการกระทำความผิดกฎหมายอาญาขึ้น ตำรวจที่ทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนมีหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐานและดำเนินการ ต่าง ๆ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพื่อนำตัวผู้ถูกกล่าวหามาสั่งฟ้องต่ออัยการ โดยมีกระบวนการและขั้นตอนเพื่อรวบรวมพยานหลักฐาน การค้นหาความจริงเพื่อจะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเอาตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดี เมื่อพนักงานสอบสวนเห็นว่า การสอบสวนเสร็จสิ้นก็จะสรุปสำนวนเสนอความเห็น เช่น งดการสอบสวน ควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 140-142 ต่อพนักงานอัยการ (2) องค์กรอัยการ “มีหน้าที่ดำเนินคดี” พนักงานอัยการจะเป็นผู้พิจารณาพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนที่พนักงานสอบสวนเสนอมาแล้ววินิจฉัยสั่งคดี ตลอดทั้งดำเนินคดีอาญาทางศาลในฐานะทนายความของแผ่นดินตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนด และถ้าพนักงานอัยการได้ตรวจสำนวนแล้วพบว่าในสำนวนเห็นว่าข้อเท็จจริงในสำนวนการสอบสวนยังไม่ชัดเจนพอก็มีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมหรือให้ส่งพยานมาให้อัยการทำการซักถามได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 143¹ หรือถ้าหากพนักงานอัยการเห็นว่าพยานหลักฐาน

¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 เมื่อได้รับความเห็นและสำนวนจากพนักงานสอบสวนดังกล่าวในมาตรา ก่อน ให้พนักงานอัยการปฏิบัติดังต่อไปนี้

(1) ในกรณีที่มีความเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง ให้ออกคำสั่งไม่ฟ้อง แต่ถ้าไม่เห็นชอบด้วย ก็ให้สั่งฟ้องและแจ้งให้พนักงานสอบสวนส่งผู้ต้องหาเพื่อฟ้องต่อไป

(2) ในกรณีมีความเห็นควรสั่งฟ้อง ให้ออกคำสั่งฟ้องและฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ถ้าไม่เห็นชอบด้วย ก็ให้สั่งไม่ฟ้อง

ในกรณีหนึ่งกรณีใดข้างต้น พนักงานอัยการมีอำนาจ

(ก) สั่งตามที่เห็นควร ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมหรือส่งพยาน คนใดมาให้ซักถามเพื่อสั่งต่อไป

ในสำนวนการสอบสวนไม่หนักแน่นพอที่จะรับฟังได้ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของผู้ต้องหาไม่ผิดกฎหมาย พนักงานอัยการก็มีอำนาจที่จะสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาได้ แต่ถ้าหากพนักงานอัยการพิจารณาแล้วเห็นว่าพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนรับฟังได้ว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดจริงพนักงานอัยการก็มีอำนาจสั่งฟ้องโดยทำคำฟ้องยื่นต่อศาล แต่พนักงานอัยการจะมีบทบาทหน้าที่เพียงกลั่นกรองตรวจสอบว่าพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนนั้นครบถ้วนสมบูรณ์พอที่จะสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องหรือไม่ โดยที่พนักงานอัยการไม่มีอำนาจสอบสวนเพิ่มเติมด้วยตนเองแต่อย่างใด (3) องค์การศาล “มีหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี” ศาลยุติธรรมมีอำนาจหน้าที่พิจารณาคดีและพิพากษาคดีทั้งทางแพ่งและทางอาญา โดยในคดีอาญานั้นถ้าผลการพิจารณาคดีในศาลพบว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดศาลก็มีอำนาจยกฟ้องจำเลยได้ แต่ถ้าหากการพิจารณาคดีปรากฏว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริง ศาลก็จะพิจารณาและกำหนดโทษจำเลย และ (4) องค์การราชทัณฑ์ “มีหน้าที่บังคับคดีให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล” และปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาลหรือคำสั่งตามกฎหมาย

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยหรือหลักการดำเนินคดีอาญาของไทยนั้น ได้แยกบทบาทอำนาจหน้าที่ระหว่างการสอบสวน ฟ้องร้อง และการพิจารณาคดีออกจากกันโดยเด็ดขาดในการสอบสวนนั้นเป็นอำนาจหน้าที่ของตำรวจซึ่งเป็นพนักงานสอบสวนแต่เพียงผู้เดียว² ส่วนพนักงานอัยการนั้นมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีในชั้นศาล โดยไม่ได้มีส่วนร่วมในการสอบสวนกับตำรวจแต่อย่างใด จะมีเพียงคดีบางคดีที่เป็นกรณียกเว้นเท่านั้นที่พนักงานอัยการมีหน้าที่ร่วมทำการสอบสวนกับตำรวจ เช่น คดีความผิดที่เกิดขึ้นนอกราชอาณาจักรตามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญามาตรา 20³ คดีที่ผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาเป็นผู้เยาว์ เป็นต้น

ในด้านสอบสวนและการรวบรวมพยานหลักฐานของไทยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้บัญญัติไว้ในมาตรา 131 ว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน

(ข) วินิจฉัยว่าควรปล่อยผู้ต้องหา ปล่อยชั่วคราว ควบคุมไว้ หรือขอให้ศาลชั่ง แล้วแต่กรณี และจัดการหรือสั่งการให้เป็นไปตามนั้น

ในคดีฆาตกรรม ซึ่งผู้ตายถูกเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ฆ่าตาย หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ อธิบดีกรมอัยการหรือผู้รักษาการแทนเท่านั้นมีอำนาจออกคำฟ้องหรือไม่ฟ้อง

² สุรวุฒ อารียะ. ปัญหาการสอบสวนต่อการสั่งคดีของพนักงานอัยการ. นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง , 2561, 1.

³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 20 ถ้าความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยได้กระทำลงนอกราชอาณาจักรไทย ให้อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบหรือจะมอบหมายหน้าที่นั้น ให้พนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนคนใดเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวนแทนก็ได้

ทุกชนิดเท่าที่สามารถทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิด “หรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา” และได้มีบทบัญญัติให้พนักงานสอบสวนเพื่อค้นหาความจริงของผู้ต้องหาไว้ในมาตรา 138 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งบัญญัติว่า “พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเองหรือส่งประเด็นไปสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา แต่ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อความทุกข้อที่ได้มา” ดังนั้น พนักงานสอบสวนหรือตำรวจนับว่าเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการยุติธรรมในเบื้องต้นเปรียบเสมือนเป็น

ต้นทางของกระบวนการยุติธรรมที่มีบทบาทสำคัญในการที่จะเสริมสร้างความถูกต้องและสร้างความชอบธรรมให้กับสังคมและผู้ต้องหา เมื่อมีการกล่าวหาหรือมีการร้องทุกข์ว่ามีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ตำรวจซึ่งเป็นพนักงานสอบสวนมีหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดโดยละเอียดและต้องสรุปสำนวนเพื่อทำความเข้าใจว่าสิ่งฟ้องหรือไม่ฟ้องไปยังพนักงานอัยการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 131 ซึ่งบัญญัติให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา แต่ในทางปฏิบัติ พนักงานสอบสวนมักรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงเพียงด้านเดียว คือในด้านที่จะเป็นผลร้ายต่อผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหาเท่านั้น มิได้รวบรวมพยานหลักฐานหรือค้นหาความจริงในการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา รวมถึงมิได้สอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 138 ส่งผลให้ผู้ต้องหาไม่ได้รับความเป็นธรรม ไม่ได้รับความคุ้มครองตามสิทธิขั้นพื้นฐานตามหลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม ซึ่งการที่พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานโดยไม่ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดนี้ส่งผลให้เกิดข้อผิดพลาดสั่งฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล มีหลายคดีที่ศาลพิพากษายกฟ้องว่าจำเลยไม่มีความผิดหรือจับผิดตัว ทำให้ผู้ถูกจับสูญเสียทรัพย์สินเงินทองในการต่อสู้คดี เสียทั้งอิสรภาพและเสียอนาคต ยกตัวอย่างเช่นคดีลักทรัพย์คดีหนึ่งเกิดขึ้นเมื่อปี 2561 เขตอำนาจของศาลอาญาธนบุรี เลขคดีอาญาดำที่ 570/2562 คดีอาญาแดงที่ 1211/2562 พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องจำเลยซึ่งเป็นพนักงานส่งเอกสารของบริษัทฯ เอกชนแห่งหนึ่ง ถูกกล่าวหาในความผิดฐานลักทรัพย์ จำเลยให้การปฏิเสธว่าได้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหา โดยมีพยานหลักฐานว่าตนเองมิได้เป็นผู้ลักทรัพย์และได้แจ้งให้พนักงานสอบสวนทราบ แต่พนักงานสอบสวนมิได้สนใจที่จะรวบรวมพยานหลักฐานของจำเลยที่นำมาแสดงและมิได้กล่าวไว้ในสำนวน รวมถึงเมื่อสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนส่งมาถึงพนักงานอัยการ พนักงานอัยการพิจารณาสำนวนแล้วมีความเห็นสั่งฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ในชั้นพิจารณา จำเลยได้หาพยานหลักฐานมาต่อสู้คดีเพื่อยืนยันว่าตนเองไม่ได้กระทำความผิด ในที่สุดทั้งศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ได้พิพากษาพิพากษายกฟ้องจำเลย

อย่างไรก็ตาม ผลจากการถูกกล่าวหาและฟ้องคดีต่อศาลนั้น ส่งผลกระทบต่อชีวิตและอนาคตของจำเลยเป็นอย่างมาก โดยตลอดระยะเวลาในการต่อสู้คดีนั้น จำเลยต้องหาเงินมาประกันตัวเอง หาเงินจ้างทนาย เสียทั้งเงินเสียทั้งเวลาและขาดความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2563 จำเลยได้ยื่นหนังสือต่อสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช) เพื่อให้ดำเนินคดีอาญากับพนักงานอัยการและพนักงานสอบสวนในความผิดฐานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ

นอกจากนี้ ยังมีคดีที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ในสื่อสังคมออนไลน์อีกคดีหนึ่ง คือคดีที่ตำรวจสังกัดสถานีตำรวจภูธรแห่งหนึ่งในจังหวัดสมุทรปราการ ตั้งด่านเพื่อตรวจค้นรถพบของพลาสติกใสบรรจุผงสีขาวใสในรถคันหนึ่ง จึงตั้งข้อกล่าวหาต่อผู้ถูกกล่าวหาเมียเคไว้ในครอบครอง ต่อมาผลการตรวจพิสูจน์สารเสพติดพบว่าผงสีขาวข้างต้นคือการบูร จึงยกข้อกล่าวหา ส่งผลทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจถูกตั้งคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริง หากพบว่าปฏิบัติงานบกพร่องก็ดำเนินการทางวินัยไปตามระเบียบต่อไป⁴

ปัญหาความผิดพลาดในต้นทางของกระบวนการยุติธรรมดังที่เกิดขึ้น มีสาเหตุประการหนึ่งมาจากการที่พนักงานอัยการไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสอบสวนกับพนักงานสอบสวนตั้งแต่ต้นทำให้เกิดข้อผิดพลาดในการสอบสวนได้ แม้ระเบียบการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2563 จะกำหนดให้พนักงานอัยการส่งสอบสวนเพิ่มเติมได้⁵ หรือมีการกำหนดหน้าที่ของพนักงานอัยการในการตรวจสอบความถูกต้องของสำนวนการสอบสวนและพิจารณาสั่งสำนวนโดยละเอียดรอบคอบ แต่ก็พิจารณาตั้งกล่าวยืนอยู่บนพื้นฐานของสำนวนที่พนักงานสอบสวนส่งมาเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ เมื่อสำนวนมาถึงพนักงานอัยการ พนักงานอัยการจึงมักสั่งฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลแทบจะทุกคดี หากเห็นว่าพยานหลักฐานที่มีในสำนวนนั้นมีความแน่นอนหนาพอควรแก่การที่จะลงโทษผู้ต้องหาได้ โดยที่พนักงานอัยการไม่ได้มีโอกาสพิจารณาพยานหลักฐานของการค้นหาคำความจริงในส่วนตัวของผู้ต้องหา ทำให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหาไม่ได้รับความเป็นธรรมในการดำเนินคดี⁶

จากข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่ปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบัน ผู้ศึกษาจึงได้กำหนดประเด็นปัญหาที่ศึกษา ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง ปัญหาอำนาจในการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน

⁴ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ. ดร.แจ่มปมฉาวจับการบูร ถือเป็นบทเรียน เตรียมทบทวนความรู้ตรวจสอบสารเสพติด, <https://www.thairath.co.th/news/crime/2286668>

⁵ ระเบียบการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2563. ข้อ 32.

⁶ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ.ระบบงานสารสนเทศสถานีตำรวจ. www.royalthaipolice.go.th

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 บัญญัติไว้ว่า ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา โดยการสอบสวนหรือรวบรวมหลักฐาน หากจำเป็นต้องใช้พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ พนักงานสอบสวนมีอำนาจในการตรวจพิสูจน์บุคคล วัตถุ หรือเอกสารใด ๆ โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ได้ ตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 131/1

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า ในทางปฏิบัติ การสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนมักมุ่งค้นหาและรวบรวมพยานหลักฐานที่มุ่งเอาผิดกับผู้ต้องหา โดยละเลยการสอบสวนหรือการรวบรวมหลักฐานที่พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา

อย่างไรก็ตาม มีข้อพิจารณาว่า ที่ผ่านมามีบุคคลจำนวนมากที่ได้รับความเสียหายจากการถูกแจ้งข้อกล่าวหา ทั้งที่มีได้เป็นผู้กระทำความผิด เนื่องจากพนักงานสอบสวนมุ่งที่จะค้นหาพยานหลักฐานเฉพาะการพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องสงสัยแต่เพียงด้านเดียว จึงมีข้อพิจารณาว่า จะมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการสอบสวนหรือรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนอย่างไร เพื่อให้บุคคลที่อาจเป็นผู้ต้องสงสัยหรือถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดนั้นได้รับความเป็นธรรมจากการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ในชั้นพนักงานสอบสวนให้มากที่สุด

ประเด็นที่สอง ปัญหาเกี่ยวกับการสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติเป็นอาชญาของผู้ต้องหา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138 บัญญัติไว้ว่า พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเองหรือส่งประเด็นไปสอบสวน เพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา แต่ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อความทุกข้อที่ได้มา

บทบัญญัติตามมาตรา 138 นี้ เป็นหลักการสอบสวนที่เป็นผลดีแก่ผู้ถูกกล่าวหา อาทិพนักงานสอบสวนอาจพบว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิดจริงแต่กระทำไปด้วยความจำเป็น กระทำไปขณะที่สภาพจิตใจไม่อยู่ในสภาวะปกติ ซึ่งอาจมีเหตุพอบรรเทาโทษได้ เป็นต้น แต่บทบัญญัติดังกล่าวไม่มีความชัดเจนที่จะทำให้พนักงานทราบถึงเจตนารมณ์ของบทบัญญัตินี้ ทำให้พนักงานสอบสวนละเลยไม่กระทำการสอบสวนเกี่ยวกับความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหาอย่างเพียงพอที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ต้องหาในการดำเนินคดีอาญาได้

ประเด็นที่สาม ปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการสอบสวนของพนักงานอัยการ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 ได้กำหนดเกี่ยวกับบุคคลที่มีอำนาจสอบสวนไว้ว่า ในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอและข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรี หรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาซึ่งได้เกิด หรืออ้าง หรือเชื่อว่าได้

เกิดภายในเขตอำนาจของตน หรือผู้ต้องหาที่มีอยู่ หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตนได้ สำหรับใน จังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรีให้ข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาซึ่งได้เกิดหรืออ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดภายใน เขตอำนาจของตน หรือผู้ต้องหาที่มีอยู่ หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตนได้ ขณะเดียวกัน มาตรา 143 วรรคสอง (ก) บัญญัติให้อำนาจพนักงานอัยการมีอำนาจสั่งตามที่เห็นสมควรให้พนักงานสอบสวน ดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมหรือส่งพยานคนใดมาให้ซักถาม

เห็นได้ว่า บทบัญญัติข้างต้น มิได้กำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจสอบสวนคดีอาญา แต่ประการใด นอกจากการกำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการ สอบสวนเพิ่มเติมเท่านั้น แต่มิได้กำหนดให้พนักงานอัยการมีสิทธิเข้าร่วมการสอบสวนกับพนักงาน สอบสวนด้วยแต่ประการใด ทำให้การใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการเพื่อทำคำสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง พิจารณาจากพยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนเป็นผู้รวบรวมมาให้เท่านั้น ซึ่งพนักงานอัยการไม่ สามารถทราบได้ว่า พยานหลักฐานดังกล่าวชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ หรือเป็นพยานหลักฐานที่ถูกต้อง แท้จริง มีความน่าเชื่อถือหรือไม่ ซึ่งหากพนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานที่ไม่ชอบด้วย กฎหมายมาทำเป็นสำนวนการสอบสวนส่งให้อัยการโดยเหตุที่เกิดจากพนักงานสอบสวนเอง หรืออาจ เกิดจากอิทธิพลภายนอก ผลที่ตามมาคือ สำนวนการสอบสวนนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย และอาจส่งผล ทำให้พนักงานอัยการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีผิดพลาดได้ อันจะส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของ ประชาชนที่เกี่ยวข้องกับคดีในที่สุด

จากสภาพปัญหาทั้งสามประเด็นดังกล่าวข้างต้น เพื่อเป็นการคุ้มครองมิให้ประชาชนหรือ ผู้บริสุทธิ์ถูกดำเนินคดีอาญาโดยไม่ได้รับความเป็นธรรม ผู้ศึกษาจึงสนใจทำการศึกษา การตรวจสอบ ค้นหาคำความจริง : ศึกษากรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงาน สอบสวน จึงเป็นที่มาของการศึกษาครั้งนี้

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบค้นหาคำความจริง กรณีการ รวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน

2.2 เพื่อศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการตรวจสอบค้นหาคำความจริง กรณีการรวบรวม พยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนของประเทศไทยและสาธารณรัฐ ฝรั่งเศสกับประเทศญี่ปุ่น

2.3 เพื่อศึกษาวิเคราะห์การตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐาน
ในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน

2.4 เพื่อเสนอแนะแก้ไขบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
เกี่ยวกับการตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญา
ของพนักงานสอบสวนเพื่อให้มีผลบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ขอบเขตของการศึกษา

งานค้นคว้าอิสระฉบับนี้ ทำการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบ
ค้นหาความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน
ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา แนวคิดเกี่ยวกับหลักนิติรัฐและนิติธรรม ทฤษฎี
เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทฤษฎีว่าด้วยการควบคุมอาชญากรรม ศึกษาการตรวจสอบ
ค้นหาความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน
ของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ ได้แก่ สาธารณรัฐฝรั่งเศสและญี่ปุ่น ศึกษาวิเคราะห์การ
ตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของ
พนักงานสอบสวนในสามประเด็นได้แก่ ปัญหาอำนาจในการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานของ
พนักงานสอบสวน ปัญหาเกี่ยวกับการสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติเป็น
อาจินของผู้ต้องหา และปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการสอบสวนของพนักงานอัยการ เพื่อให้ได้
ข้อสรุปและข้อเสนอแนะในการแก้ไขบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเกี่ยวกับ
การตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญา
ของพนักงานสอบสวนเพื่อให้มีผลบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ระเบียบวิธีวิจัย

การค้นคว้าอิสระฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) ด้วยการวิจัย
เอกสาร (Documentary Research) โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ได้แก่
กฎหมาย ตำรา บทความ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ งานวิจัย และข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ ความเห็น
ของนักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศ เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธี
พิจารณาความอาญาเกี่ยวกับการตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้น
ก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนให้มีผลบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

5.1 ทำให้ทราบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน

5.2 ทำให้ทราบกฎหมายเกี่ยวกับการตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ

5.3 ทำให้ทราบผลการวิเคราะห์การตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน

5.4 ทำให้ทราบข้อสรุปและข้อเสนอแนะในการแก้ไขบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเกี่ยวกับการตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนเพื่อให้มีผลบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนดำเนินคดี

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law system) เช่นเดียวกับกับสาธารณรัฐฝรั่งเศสและประเทศญี่ปุ่น แต่ในการดำเนินคดีอาญาของไทยแบ่งออกได้เป็นสองขั้นตอน คือ ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานหรือชั้นก่อนฟ้อง (Pre-trial) และขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาในชั้นศาล (Trial) โดยระบบกฎหมายของประเทศไทยแยกอำนาจการสอบสวน อำนาจการฟ้องร้องคดี และอำนาจในการพิจารณาคดีออกจากกันโดยเด็ดขาด ซึ่งอำนาจในการค้นหาความจริงหรืออำนาจในการสอบสวนหรือการรวบรวมพยานหลักฐานเกี่ยวกับคดี เป็นหน้าที่ของตำรวจแต่เพียงองค์กรเดียว ส่วนองค์กรอื่นนั้นไม่มีอำนาจในการสอบสวนเองโดยลำพังได้ แต่เพียงสั่งให้ตำรวจทำการสอบสวนเพิ่มเติมเท่านั้น ทั้ง ๆ ที่ประเทศไทยก็ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเช่นเดียวกับอารยประเทศที่เป็นต้นแบบของประเทศไทย⁷

สำหรับความเป็นมาเกี่ยวกับอำนาจในการรวบรวมพยานหลักฐาน หรือการสอบสวนคดีของพนักงานสอบสวนนั้น ปรากฏหลักฐานว่า หลักการหรือกฎเกณฑ์วิธีพิจารณาความอาญาเริ่มต้นขึ้นนับตั้งแต่อาณาจักรสุโขทัย แต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีเจ้าหน้าที่ของรัฐบังคับใช้กฎหมาย รวมทั้งวิธีการดำเนินคดีอาญาว่าได้กระทำกันในลักษณะอย่างไร แต่มีหลักฐานว่าพระมหากษัตริย์เป็นผู้พิจารณาพิพากษาคดีที่ราษฎรร้องทุกข์ ซึ่งหลักฐานดังกล่าวปรากฏอยู่ในหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง บรรทัดที่ 31 ด้านที่ 1 ถึงบรรทัดที่ 2 ด้านที่ 2 ความว่า “ในปากประตูมีกระดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้หั้น ไพร่ฟ้าหน้าปกกลางบ้านกลางเมืองมีถ้อยมีความเจ็บท้องข้องใจมันจักกล่าวถึงเจ้าถึงขุนบ่ไร้ ไปลั่นกระดิ่งอันท่านแขนไว้พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้ยินเรียก เมื่อถามสวนความแ่ก่มนด้วยชื่อไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชมไพร่ฟ้า ลูกเจ้า ลูกขุน ผิแลผิแผกแกล้วว้างกัน สวนดูแท้แล้วแต่จึงแล่งความแ่ก่ข้าด้วยชื่อ บ่อเข้าผู้ลักมกผู้ช่อนเห็นข้าว่าท่านบ่อครพิน เห็นลีนท่านบ่อใคร่เดือน”⁸

ถ้อยคำที่ปรากฏในศิลาจารึกดังกล่าว ทำให้ทราบได้ว่า ราษฎรในสมัยสุโขทัยมีสิทธิร้องทุกข์ต่อองค์พระมหากษัตริย์โดยตรง และพระมหากษัตริย์จะทรงเป็นผู้ไต่สวน พิพากษาพิพากษาคดี

⁷ ยุภาภรณ์ แคล้วแก้ว. การแบ่งแยกอำนาจสอบสวนและการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ. [การค้นคว้าอิสระปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2564, 12.

⁸ ประเสริฐ ฐ นคร. ประวัติศาสตร์สุโขทัยจากจารึก. ปาฐกถา “สิรินธร”. (ครั้งที่ 4). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2531, 5.

ด้วยพระองค์เอง หรืออาจจะสั่งการให้ขุนนางเป็นผู้ไต่สวนให้ถ่องแท้และตัดสินคดีด้วยความเป็นไมตรีธรรม ไม่เอนเอียง ลักณะเช่นนี้วิเคราะห์ได้ว่า ระบบการดำเนินคดีในสมัยนั้นใช้ระบบไต่สวน เพราะไม่ได้แบ่งแยกอำนาจของผู้ฟ้องคดีและอำนาจของผู้พิจารณาคดีออกจากกัน หากแต่พระมหากษัตริย์หรือขุนนางที่ได้รับมอบหมายจากพระมหากษัตริย์เป็นผู้ไต่สวน ค้นหาความจริงและตัดสินคดี อีกทั้งยังไม่มี การแบ่งแยกคดีแพ่งและคดีอาญาออกจากกันแต่อย่างใด ทำให้เห็นได้ว่าในสมัยนั้นกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความอาญายังไม่มีความชัดเจน อย่างไรก็ตาม การตัดสินคดีนั้นต้องสอบสวนให้ได้ข้อเท็จจริงให้แน่แท้เสียก่อน จึงตัดสินคดีด้วยความยุติธรรมได้⁹

ต่อมาสมัยกรุงศรีอยุธยา ผู้คนที่มาอยู่รวมกันในสังคมมีมากขึ้น ความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น การปกครองมีลักษณะเป็นการรวมศูนย์อำนาจ จึงมีความจำเป็นต้องมีการจัดระเบียบสังคมเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย ให้สังคมมีความมั่นคง กระบวนการยุติธรรมสมัยนั้นจึงประกอบไปด้วยเจ้าพนักงานหลายฝ่ายทำหน้าที่ดำเนินคดี มีการบัญญัติพระราชกำหนดบทพระไอยการเพื่อบังคับใช้ในการอำนวยความยุติธรรม ส่วนวิธีพิจารณาคดี สมัยกรุงศรีอยุธยาคงยึดถือประเพณีโบราณว่าพระมหากษัตริย์เป็นผู้พิพากษาสูงสุด แต่ได้นำเอาแบบอย่างของการพิจารณาคดีจากประเทศอินเดียมาผสมผสาน โดยมีการแบ่งแยกหน้าที่ออกเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งคือพนักงานตุลาการ เป็นพราหมณ์ซึ่งเชี่ยวชาญด้านนิติศาสตร์เรียกว่าลูกขุน มีจำนวนสมาชิกทั้งสิ้น 12 คน พระมหากษัตริย์หรือพระมหากษัตริย์เป็นหัวหน้า หัวหน้าของลูกขุนในศาลหลวงคือ ตรวจสำนวนชี้ตัวบทกฎหมายแล้วตัดสินว่าฝ่ายใดเป็นฝ่ายผิด แต่ไม่มีอำนาจในการบังคับคดีในศาล ส่วนอีกประเภทหนึ่ง เรียกว่า ตุลาการ เป็นผู้บังคับคดีให้เป็นไปตามกฎหมายที่ลูกขุน ณ ศาลหลวงได้กำหนดไว้ ในกรณีที่คู่ความคนใดไม่พอใจคำพิพากษาอาจถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ได้

ยุคก่อนรัตนโกสินทร์ศก 115 ได้มีการใช้กฎหมายต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น 27 ฉบับ โดยหนึ่งในนั้นเรียกว่า กฎหมายลักษณะพิสูท ดำเนิน ลุยเพลิง กฎหมายฉบับนี้ เป็นกฎหมายที่นำมาใช้ในชั้นตอนพิสูทค้นหาความจริงในกระบวนการยุติธรรม โดยจะใช้เป็นมาตรการสุดท้ายที่จะหาเกณฑ์ตัดสินแพ้ชนะระหว่างคู่ความ โดยยึดถือปรากฏการณ์เหนือหรือเกินธรรมชาติเป็นตัวชี้วัด ทั้งนี้ การที่คู่ความจะขอพิสูทความบริสุทธิ์ด้วยการดำเนิน ลุยเพลิงได้นั้นจะต้องผ่านกระบวนการสืบพยานที่ควรจะเป็นในศาลมาแล้วทั้งหมด แต่ปรากฏว่าคดีดังกล่าวขาดทั้งประจักษ์พยาน พยานแวดล้อม และพยานหลักฐานอื่น

⁹ มานะ เผ่าช่วย. ระบบการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน:ศึกษาเปรียบเทียบระบบของประเทศอังกฤษ สาธารณรัฐฝรั่งเศส และประเทศไทย. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ไม่อาจค้นหาคำความจริงได้ จึงจะอนุญาตให้คู่ความพิสูจน์โดยเลือกวิธีการใดวิธีการหนึ่ง ตามที่คู่ความต้องการ¹⁰

การดำเนินคดีอาญาตามวิธีจารีตนครบาลมีลักษณะเป็นระบบไต่สวน ผู้ถูกกล่าวหาเป็นวัตถุถูกชักฟอกโดยวิธีทรมานให้รับสารภาพตามข้อกล่าวหา โดยสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลที่ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิดจึงต้องกระทำทรมานให้เปิดเผยความจริงออกมา

ขณะเดียวกัน การดำเนินคดีอาญาสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น(สมัยรัชกาลที่ 1-3) มีลักษณะเช่นเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยาเนื่องจากกฎหมายที่ใช้อยู่ในระยะแรกคือกฎหมายที่ใช้อยู่ในสมัยของกรุงศรีอยุธยา ซึ่งไม่ได้แยกขั้นตอนการดำเนินคดีโดยให้มีเจ้าพนักงานเป็นผู้ยื่นฟ้องคดีและตุลาการเป็นผู้พิจารณาพิพากษาคดี กระบวนการยุติธรรมเริ่มต้นขึ้นเมื่อบุคคลผู้ยื่นฟ้องคดีต่อกรมรับฟ้อง เมื่อกรมรับฟ้องรับคำฟ้องไว้แล้วก็จะดำเนินการจัดส่งคำฟ้องดังกล่าวไปยังคณะลูกขุน เพื่อให้คณะลูกขุนพิจารณาว่าจะมีคำสั่งรับฟ้องหรือไม่ หากคณะลูกขุนพิจารณาแล้วเห็นว่าให้รับฟ้องได้ก็จะส่งคำฟ้องไปยังตราการศาลต่าง ๆ เพื่อทำการไต่สวนและพิจารณาพิพากษาคดี โดยเมื่อพิจารณาพิพากษาคดีแล้วก็จะส่งคำพิพากษาไปยังผู้รับบทเพื่อกำหนดการลงโทษต่อไป

เห็นได้ว่าระบบการดำเนินคดีดังกล่าว มีความสลับซับซ้อนไม่มีความเป็นเอกภาพลักษณะงานของพนักงานอัยการในฐานะทนายความของแผ่นดินจึงยังไม่สามารถเกิดขึ้นได้แม้จะมีพนักงานประเภทหนึ่งที่เรียกว่าพนักงานยกกระบัตรซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายหลายประการ แต่พนักงานยกกระบัตรไม่ได้ดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองจึงไม่อาจเปรียบเทียบบทบาทอำนาจหน้าที่กับพนักงานอัยการในปัจจุบัน¹¹

ต่อมา สมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศมหาอำนาจ อาทิ สหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐฝรั่งเศส และประเทศอังกฤษ ไม่ยอมรับระบบศาลของประเทศไทยที่ใช้การดำเนินคดีแบบจารีตประเพณี จึงเรียกร้องให้รัฐบาลไทยปรับปรุงระบบยุติธรรม รวมทั้งขอจัดตั้งศาลกงสุล(Consular Court) ซึ่งเป็นศาลของประเทศที่มีสิทธิสภาพนอกอาณาเขตเพื่อใช้ดำเนินคดีกับคนของประเทศตนเองโดยไม่ขึ้นศาลของประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงลงพระปรมาภิไธยในสัญญาสัญญาว่าด้วยมิตรภาพและเสรีทางการค้าระหว่างประเทศไทยกับประเทศอังกฤษ ภายใต้ข้อตกลงฉบับนี้กำหนดให้“บุคคลผู้มีสัญชาติหรืออยู่ในบังคับของอังกฤษ ต้องอยู่ภายใต้

¹⁰ กิตติศักดิ์ เจิมสิทธิประเสริฐ. การใช้กฎหมายลักษณะพิสูต คำนำ ลุยเพลิง ที่ปรากฏในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน. *วารสารกระบวนการยุติธรรม*, 1(1), 88.

¹¹ มานะ เผ่าช่วย. ระบบการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานศึกษาเปรียบเทียบระบบของประเทศอังกฤษ สาธารณรัฐฝรั่งเศส และประเทศไทย. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556, 62-64

ศาลกงสุลของอังกฤษ” จึงถือได้ว่าสนธิสัญญาฉบับนี้ได้ก่อให้เกิดสิทธิที่เรียกว่าสิทธิสภาพนอกอาณาเขตแก่ชาวต่างประเทศที่อยู่ในประเทศไทย ซึ่งก่อให้เกิดความยุ่งยากในการปฏิบัติหน้าที่อำนวยความสะดวกยุติธรรมและการบริหารจัดการประเทศเป็นอย่างมาก เพราะนอกจากชาวต่างชาติแล้ว แม้แต่คนไทยในขณะนั้นก็ยังสมัครใจขอขึ้นศาลกงสุลของประเทศอังกฤษหากว่าตนเองต้องถูกดำเนินคดีอาญา เพราะเห็นว่าศาลกงสุลของประเทศไทยมีหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพดีกว่าระบบศาลของประเทศไทย¹²

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระองค์ทรงเล็งเห็นว่าระบบศาลของประเทศไทยมีความล่าช้าไม่เหมาะสมกับการบริหารปกครองประเทศ หากปล่อยให้ดำเนินการในลักษณะนี้ต่อไป จะส่งผลเสียต่อการอำนวยความสะดวกยุติธรรม ตลอดจนการบริหารประเทศชาติบ้านเมือง จึงมีแนวคิดปรับปรุงพัฒนาระบบกฎหมายและระบบศาลอย่างเร่งด่วน ในส่วนของการดำเนินคดีอาญานั้นได้มีการพัฒนากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประกาศใช้กฎหมายพระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ.113 (พ.ศ.2437) ออกพระราชบัญญัติยกเลิกวิธีพิจารณาจารีตนครบาล ร.ศ.115 (พ.ศ.2439) และออกกฎหมายพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมิโทษใช้ไปพลางก่อน ร.ศ.115 (พ.ศ.2439) โดยพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมิโทษใช้ไปพลางก่อน ร.ศ.115 (พ.ศ.2439) นั้น เป็นกฎหมายที่ได้นำต้นแบบมาจากประเทศอังกฤษ โดยใช้ระบบกล่าวหาในการค้นหาความจริง สารสำคัญของกฎหมายฉบับนี้คือ การให้อำนาจศาลในการออกหมายจับ โดยการจับกุมผู้ต้องหาจะเกิดขึ้นได้เฉพาะกรณีที่มีหมายจับที่ออกจากศาลและการกระทำที่เป็นความผิดซึ่งหน้า หรือกรณีมีเหตุอันสมควรเชื่อได้ว่าผู้กระทำความผิดจะหลบหนีเท่านั้น และได้กำหนดบทบาทอำนาจของพนักงานอัยการให้เป็นโจทก์ฟ้องผู้ทำผิดกฎหมายอาญา และถึงแม้ในการดำเนินคดี หรือการค้นหาความจริงใช้ระบบกล่าวหา แต่ไม่มีคณะลูกขุน¹³

หลังจากบังคับใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมิโทษใช้ไปพลางก่อน ร.ศ.115 (พ.ศ.2439) ได้ระยะหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่ากฎหมายฉบับนี้ ยังไม่มีความละเอียดสมบูรณ์ เนื่องจากเป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นมาใช้เพียงชั่วคราว พระองค์จึงทรงตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อทำการร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาขึ้น โดยกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ.2478 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2478 เป็นต้น กฎหมายฉบับนี้แยกโครงสร้างการสอบสวนและการฟ้องร้องออกจากกัน โดยให้ตำรวจที่เป็นพนักงานสอบสวนเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวน ส่วนพนักงานอัยการรับผิดชอบในการฟ้องร้องในการ

¹² พระกษิธิช สุขโข. การยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต: จากกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ถึงนายปรีดี พนมยงค์. <https://pridi.or.th/th/content/2020/08/371>.

¹³ เรื่องเดียวกัน, 66-71

สอบสวนนั้น ตำรวจที่เป็นพนักงานสอบสวนมีอำนาจหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐาน ทั้งนี้ การกำหนดให้การสอบสวนเป็นอำนาจหน้าที่ของตำรวจแต่เพียงหน่วยงานเดียว อาจเป็นไปได้ว่า ตำรวจเป็นองค์กรที่เข้าถึงได้ง่าย มีความคล่องตัวและไม่มีแบบพิธีการเหมือนในชั้นศาล ตำรวจจึงเป็นที่ยอมรับและมีความเกรงขามในสายตาของประชาชน ดังนั้น อำนาจในการสอบสวนคดีอาญา จึงถูกผูกขาดอยู่กับตำรวจนับแต่นั้นเป็นต้นมา ถึงแม้ว่าจะมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตลอดมาก็ตาม¹⁴

1. แนวคิดเกี่ยวกับการตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐาน ในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน

เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาขึ้น เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อหาว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิด เพื่อนำตัวผู้นั้นเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังนั้นพนักงานสอบสวนจึงถือว่าเป็นต้นทางของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งหากมีผู้ต้องสงสัยในคดีแล้ว ไม่เพียงแต่พนักงานสอบสวนจะต้องแสวงหาหลักฐานเพื่อพิสูจน์ว่าผู้ต้องสงสัยนั้นได้กระทำความผิดจริงแล้ว ต้องแสวงหาหลักฐานเพื่อพิสูจน์ว่าผู้ต้องสงสัยนั้นมีได้กระทำความผิดด้วย โดยการดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดและความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาข้างต้น มีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน ผู้ศึกษาทำการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นธรรมในการดำเนินคดี แนวคิดเกี่ยวกับการแสวงหาพยานหลักฐาน แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นธรรมในการต่อสู้คดี และแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

¹⁴ มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. การปฏิรูปกฎหมายในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จาก. <https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=30&chap=4&page=t30-4-infodetail07.html>.

1.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นธรรมในคดี

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นธรรมในคดี ผู้ศึกษาทำการศึกษาความหมายของความเป็นธรรม บทบาทของพนักงานสอบสวนในการสร้างความเป็นธรรมในคดีอาญา บทบาทของพนักงานอัยการในการสร้างความเป็นธรรมในคดีอาญา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) ความหมายของความเป็นธรรม

ความเป็นธรรม (Fairness) หมายถึง สภาวะที่ตรงกับความเป็นจริง หรืออีกนัยหนึ่ง ผลที่เกิดขึ้นมีความเชื่อมโยงกับเหตุ ตามความสภาวะแห่งความเป็นจริง เช่น ผลที่เกิดจากเหตุไม่ถูกต้อง ไม่เป็นธรรม ก็จะไม่ถูกต้อง และไม่เป็นธรรม ในทางกลับกัน ผลที่เกิดจากเหตุที่ถูกต้อง และเป็นธรรม ก็จะต้องเป็นผลที่ถูกต้อง และเป็นธรรม ซึ่งเป็นไปตามกฎแห่งกรรม ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาข้อที่ว่า หว่านพืชชนิดใด ก็จะได้ผลผลิตจากพืชชนิดนั้น¹⁵

ความเป็นธรรม (Fairness) เป็นความรู้สึกรู้สึกของความเท่าเทียมกันในการได้รับการจัดสรรแบ่งปันสิทธิหรือหน้าที่ การได้รับการปฏิบัติตามกฎหมายอันเป็นที่ยอมรับ ถ้าเป็นการวินิจฉัยตัดสินถูกผิดก็เป็นการวินิจฉัยที่ปราศจากความลำเอียงหรืออคติ ทั้งนี้ ความเป็นธรรมคือสิ่งที่จะต้องได้ยินกล่าวถึงอยู่เสมอทั้งในกระบวนการยุติธรรม และในกระบวนการอื่น เพราะเป็นสิ่งที่จะทำให้มนุษย์สามารถอยู่รวมกันได้โดยปกติสุขและสงบเรียบร้อย ความเป็นธรรมจึงไม่ได้เป็นสิ่งที่มีความอยู่แล้วลอย ๆ แต่เป็นผลของปฏิสัมพันธ์ของทุก ๆ สิ่งที่อยู่ในสังคม เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการยึดเหนี่ยวกันในสังคมผ่านทางกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สังคมสร้างขึ้น การมีกฎระเบียบแต่ไม่เป็นธรรมก็จะทำให้สังคมนั้นพร้อมที่จะแตกออกสลายไป ดังนั้นจึงมีคำกล่าวประหนึ่งเป็นหลักการอันศักดิ์สิทธิ์ในทางกฎหมายว่า "ที่ใดมีสังคม ที่นั่นย่อมต้องมีกฎหมาย ที่ใดไม่มีกฎหมาย ที่นั่นไม่มีสังคม"¹⁶

ในเรื่องของความเป็นธรรมนี้ จะทำการเทียบเคียงถึงความหมายของคำที่ใกล้เคียงกันเช่น ความชอบด้วยกฎหมาย ความเที่ยงธรรม ความชอบธรรม กล่าวคือ

ความชอบด้วยกฎหมาย (Legality) มีความหมายถึงลักษณะสภาพ หรือสถานะที่ถูกต้องตามกฎหมาย คือหมายถึงการมีกฎหมายรับรองหรือกำหนดไว้อย่างน้อยต้องไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายในมุมมองของฝ่ายที่ถือกฎหมายของบ้านเมืองเป็นเกณฑ์ การชอบด้วยกฎหมายเป็นสิ่งเดียวกับความยุติธรรม ตัวกฎหมายเองก็เป็นความยุติธรรม¹⁷

¹⁵ ผู้จัดการออนไลน์. กระบวนการยุติธรรมถูกบิดเบือน : เหตุให้เกิดความไม่เป็นธรรม.

จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9630000084159>

¹⁶ สลิต วงศ์สุวรรณ. *ปรัชญาตะวันออก*. รวมสารสิน. 2542, 54.

¹⁷ จิรนิติ หะวานนท์. *กฎหมายปกครอง*. จาก https://www.thethaibar.or.th/thaibarweb/files/Data_web/downloads_doc/term1/jiraniti/j1.pdf

ความเที่ยงธรรม (Equity) ในความหมายแบบสามัญก็คือความรู้สึกว่า ยุติธรรมในสามัญสำนึกของเหตุผล ซึ่งความหมายในทางกฎหมายของระบบคอมมอนลอว์นั้น ไม่ตรงกับ ความหมายในทางสามัญ ดังนั้นความเที่ยงธรรมเป็นเรื่องของมโนธรรม (Conscience) ที่วินิจฉัยว่า อะไรถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ควรที่จะเป็นเช่นนั้นหรือเป็นเช่นไร ความเที่ยงธรรมจึงเป็นเรื่องของคุณธรรมไม่ใช่เรื่องของกฎหมายแต่เป็นหลักที่นำมาใช้ประกอบกฎหมายเพื่อให้เกิดความสมเหตุสมผล และไม่เป็นการฝืนมโนธรรมของคนทั่วไป¹⁸

ความชอบธรรม (Legitimacy) ซึ่งในความชอบธรรมนี้ก็ได้อีกเรื่องหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับความยุติธรรม ความแตกต่างที่สำคัญของความหมายความชอบธรรมอยู่ที่การยอมรับของคนทั่วไปว่าถูกต้อง ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่าสิ่งที่ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ขัดต่อกฎหมายนั้น อาจจะขาดความชอบธรรมได้ ความชอบธรรมนี้มักจะใช้ในเรื่องของสิทธิหน้าที่ในกฎหมายมหาชน เพราะความชอบธรรมนี้มีความหมายใกล้เคียงกับการได้สิทธิ หรือให้สิทธิโดยวิธีการที่ไม่ถูกต้องหรือไม่ตรงไปตรงมา¹⁹

ความหมายของถ้อยคำทั้ง 4 กรณีนี้ มีความหมายที่ใกล้เคียงกัน โดยขึ้นอยู่กับมุมมองที่จะมองว่าสิ่งที่ตนเองต้องการให้เกิดความยุติธรรมนั้น ตรงกับความหมายใด ในกรณีนี้จะเน้นในเรื่องความเป็นธรรมในความรู้สึกของคนที่จะต้องได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันในการรู้สึกของผู้ที่เข้ามาใช้กระบวนการยุติธรรมในชั้นเจ้าพนักงาน โดยในทางนิติศาสตร์ไม่ค่อยที่จะมีการตั้งคำถามหรือข้อสงสัยในเรื่องที่เกี่ยวกับความเป็นธรรมภายใต้ระบบกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้กระบวนการยุติธรรม แต่มักจะให้ความสำคัญหรือเน้นย้ำภาพภายนอกหรือความเชื่อที่ว่า “กฎหมายคือความยุติธรรม ดังนั้นจะต้องทำตามกฎหมายบัญญัติจึงจะได้รับความเป็นธรรม และจะต้องเคารพและรักษากฎหมายเอาไว้ เพราะมันเป็นสิ่งที่ผ่านกระบวนการกฎหมายที่ตัวแทนของประชาชนเป็นผู้ตราความเป็นธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นไม่ได้เป็นเพราะกฎหมาย แต่เป็นเพราะโชคชะตาที่จำเป็นต้องมาขัดใช้”²⁰

โดยนัยแห่งความเป็นธรรม ถ้าบุคลากรซึ่งมีหน้าที่ความรับผิดชอบในการรักษากฎหมาย และให้ความเป็นธรรมแก่ผู้คนในสังคม ยึดหลักความเป็นธรรมในการดำเนินคดีกับทุกคนที่กระทำผิดกฎหมาย และเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมโดยเสมอภาคกัน ถ้าเหตุดีผลจะต้องดีในทางกลับกัน ถ้าเหตุไม่ดีผลที่ออกมาจะไม่ดี อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริง กระบวนการยุติธรรม

¹⁸ นิรภัย จันทร์สวัสดิ์. *ความยุติธรรม (Equity)*. <https://th.linkedin.com/pulse/ความยุติธรรม-equity-niraphai-jansawat>

¹⁹ กรุงเทพธุรกิจ. *ความชอบธรรมกับกระบวนการที่ชอบ*. <https://www.bangkokbiznews.com/blogs/columnist/102321>.

²⁰ ไพสิฐ พาณิชนกุล. *ความเป็นธรรมทางสังคมกับการเมืองภาคประชาชน*. *วารสารนิติสังคมศาสตร์*, 1(1), 97.

ในประเทศไทยเท่าที่ผ่านมา จากอดีตจนถึงปัจจุบัน มิได้เป็นตามหลักความเป็นธรรมข้างต้นในทุกกรณี บางกรณีการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนมีผลต่อคดีเมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เป็นอย่างมาก มีทั้งที่จบลงด้วยความเป็นธรรม และไม่เป็นธรรมแก่คู่กรณี ทั้งในส่วนที่เป็นโจทก์และจำเลย ทั้งนี้จะเกิดจากเหตุปัจจัยดังต่อไปนี้²¹

(1) ผู้ต้องหาในคดีเป็นคนมีฐานะทางการเงิน และมีสถานะทางสังคม รวมไปถึงการมีเส้นสายในทางราชการหรือการเมือง ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งทำหน้าที่สอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริง และรวบรวมพยานหลักฐานทำได้ยาก เนื่องจากถูกรอบงำด้วยอิทธิพลของฝ่ายจำเลย จึงนำผลของการสอบสวนที่บิดเบือนไปจากความเป็นจริง ในส่วนที่เป็นประเด็นสำคัญ และทำให้สำนวนไม่ครบถ้วนสมบูรณ์เพียงพอที่จะเอาผิดกับจำเลยได้

(2) เมื่อการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนไม่เป็นธรรมอย่างเพียงพอ มาสำนวนคดีถูกส่งมายังพนักงานอัยการ ซึ่งมีหน้าที่ในการพิจารณาสั่งฟ้อง หรือสั่งไม่ฟ้อง ผู้ต้องหาต่อศาล ความไม่สมบูรณ์ของสำนวนคดีดังกล่าวจึงกลายเป็นช่องว่างในการสั่งไม่ฟ้อง อย่างไรก็ตาม ในกฎหมายกำหนดให้อัยการสามารถส่งสำนวนการสอบสวนกลับมาให้ตำรวจทำการสอบสวนเพิ่มเติมในประเด็นที่เห็นไม่ครบถ้วนได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของอัยการ แต่ในกรณีที่อัยการกับตำรวจเห็นตรงกัน เมื่ออัยการสั่งไม่ฟ้องและคืนตำรวจและฝ่ายตำรวจไม่ได้แย้ง ก็อาจเป็นช่องทางให้จำเลยซึ่งมีอิทธิพลเหนือโจทก์ทั้งในทางการเงินและทางสังคมหลุดรอดจากกระบวนการยุติธรรมไปทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาขึ้น

(3) ในกรณีที่อัยการส่งสำนวนและผู้ต้องหาฟ้องต่อศาล ทั้ง ๆ ทราบว่าสำนวนดังกล่าวไม่ครบถ้วน ศาลย่อมไม่สามารถพิพากษาลงโทษจำเลยในคดีได้

ความเป็นธรรม จึงควรต้องเกิดขึ้นนับตั้งแต่ในชั้นของพนักงานสอบสวน ซึ่งมีหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานก่อนที่จะนำตัวผู้ต้องหาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม การทำการสอบสวนนั้นต้องรวบรวมพยานหลักฐานทั้งที่เป็นคุณและเป็นโทษต่อตัวผู้ต้องหานั้นด้วย ได้รับการปฏิบัติตามกฎหมายเกณฑ์ตามกฎหมายบัญญัติอย่างครบถ้วนถูกต้อง เช่น การสอบสวนนั้นจะต้องทำการสอบสวนทั้งทางที่เป็นคุณและเป็นโทษเพื่อที่จะได้ทราบเหตุของการกระทำ ความผิดที่ชัดเจน รวมทั้งพฤติการณ์ที่อาจทำให้ผู้ที่ตกเป็นผู้ต้องหาได้รับการยกเว้นโทษหรือได้รับโทษน้อยลง เช่น การกระทำ ความผิดด้วยความจำเป็น หรือบันดาลโทสะ เป็นต้น หากการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนมีความเป็นธรรมอย่างเพียงพอ ย่อมไม่ทำให้ผู้ที่บริสุทธิ์ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทาง

²¹ ชัยณรงค์ มาเมือง. ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการได้มาซึ่งพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหา คดีอาญาในชั้นสอบสวน. [การค้นคว้าอิสระปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อาญา และหากผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิดพยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนทำการรวบรวมดังกล่าวก็จะทำให้ผู้กระทำความผิดต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เพื่อชดใช้ความผิดที่ตนเองได้ก่อขึ้น เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้เสียหายจากการกระทำของบุคคลดังกล่าว²²

2) บทบาทของพนักงานสอบสวนในการสร้างความเป็นธรรมในคดีอาญา

ปัจจุบันบทบาทอำนาจหน้าที่ของตำรวจนั้นมีอยู่กว้างขวาง โดยไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้แน่นอนชัดเจนว่ามีขอบเขตมากน้อยประการใด เพราะนอกจากอำนาจหน้าที่หลัก คือ รับผิดชอบด้านการป้องกันปราบปรามผู้กระทำผิดแล้ว ก็ยังรับผิดชอบด้านการช่วยเหลือให้บริการแก่ราษฎรในรูปแบบต่าง ๆ แต่กล่าวโดยสรุปก็คือ ในประเทศไทย ตำรวจรับผิดชอบ “การบังคับใช้กฎหมายและการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง” เป็นงานหลัก

ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี เล่มที่ 1 ภาคที่ 1 ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ทั่วไปของตำรวจไว้ 4 ประการ ได้แก่

- (1) รักษาความสงบเรียบร้อยทั้งภายในและภายนอก เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน
- (2) รักษากฎหมายที่เกี่ยวกับการกระทำผิดในทางอาญา
- (3) บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชน
- (4) ดูแลรักษาผลประโยชน์ของสาธารณะ

บทบาทหน้าที่ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาที่สามารถแยกออกได้เป็น 2 กรณี คือ อำนาจหน้าที่ทั่วไปและอำนาจหน้าที่ซึ่งต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

อนึ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (6) ให้ความหมายของพนักงานสอบสวน หมายถึง “เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน” พนักงานสอบสวนคือตำรวจ ซึ่งได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ในการสอบสวนคดีโดยอำนาจในการสอบสวนนั้น ปรากฏขอบเขตอยู่ในมาตรา 18 กำหนดไว้ว่า “ในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอ และข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรี หรือเทียบเท่านายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาซึ่งได้เกิดหรืออ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดภายในเขตอำนาจของตน หรือผู้ต้องหาที่มีที่อยู่ หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตนได้ ส่วนในจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี ให้ข้าราชการตำรวจที่มียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรี

²² ศิริรักษา กิสันเทียะ. มาตรการขอรับความเป็นธรรมในการพิจารณาคดีอาญาตามพระราชบัญญัติองค์การอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553. [การค้นคว้าอิสระปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2562, 13.

หรือเทียบเท่านายร้อยตำรวจขึ้นไป มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญา ซึ่งได้เกิดหรืออ้าง หรือเชื่อว่า ได้เกิดภายในเขตอำนาจของตน หรือผู้ต้องหาที่มีที่อยู่ หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตนได้”²³

3) บทบาทของพนักงานอัยการในการสร้างความเป็นธรรมในคดีอาญา

ปัจจุบันกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีการพัฒนาความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินคดีอาญาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเน้นหลักในการคุ้มครองสิทธิของประชาชน ลดปริมาณคดีชั้นสู่ศาล จึงได้มีการพัฒนากฎหมายให้สอดคล้องกับการคุ้มครองสิทธิของประชาชน โดยให้พนักงานอัยการได้เข้าร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวนหรือเป็นพนักงานสอบสวนเองในคดีหลายประเภท เช่น ในคดีชั้นสูตรพลิกศพ คดีความผิดนอกราชอาณาจักร คดีเด็กและเยาวชน เป็นต้น และยังเพิ่มเงื่อนไขให้อำนาจพนักงานอัยการในการระงับคดีบางประเภทได้โดยไม่ต้องส่งฟ้องคดีต่อศาล เช่น ให้ไกล่เกลี่ยในคดีที่ยอมความได้ การสั่งไม่ฟ้องในคดีที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน เป็นต้น ดังนั้น พนักงานอัยการจึงมีความเกี่ยวข้องกับบทบาทในการสร้างความเป็นธรรมในคดีอาญามากขึ้น เพื่อจะได้เกิดการตรวจสอบการทำงานในการดำเนินคดีอาญาให้เกิดการผิดพลาดลดลง²⁴

แต่เดิมพนักงานอัยการจะมีบทบาทเพียงรับสำนวนการสอบสวนที่พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว จากนั้นพนักงานอัยการจึงจะพิจารณาคำสั่งทางคดีดังกล่าวข้างต้น ต่อมาหลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งได้มีการปฏิรูประบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล รวมทั้งการคุ้มครองเด็กจากการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยมีบทบัญญัติที่เพิ่มบทบาทให้พนักงานอัยการมีส่วนร่วมในการคุ้มครองเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีทั้งในชั้นสอบสวนและชั้นศาลหลายประการ โดยก่อนจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่เดิมการจับกุมตัวผู้เสียหายที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี การจับให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีชี้ตัวบุคคล และการถามปากคำเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีในฐานะเป็นผู้เสียหาย พยานหรือผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน กฎหมายได้กำหนดวิธีปฏิบัติในการจับกุมตัวผู้เสียหาย การชี้ตัวบุคคลและการสอบสวนคำให้การไว้เช่นเดียวกับการจับกุมตัวผู้ต้องหา การชี้ตัวบุคคลและการสอบสวนคำให้การกรณีของผู้ใหญ่ จึงเป็นเรื่องที่กฎหมายละเลยไม่ให้ความสำคัญคุ้มครองผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กในคดีอาญา คงมีเพียง

²³ สันต์ จันทะขารี. อำนาจการจับและการตรวจค้นบุคคลของเจ้าพนักงานตำรวจ. ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 9. สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, 2560, 1.

²⁴ นิติกาญจน์ นาคประสม. บทบาทของอัยการในการกำหนดโทษคดีอาญา. วารสารกระบวนการยุติธรรม. 2552, 65.

ข้อกำหนดไว้แต่เฉพาะในเรื่องที่พยานซึ่งเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบสี่ปีไม่ต้องสาบานตนก่อนการเบิกความเท่านั้น ส่วนในเรื่องอื่นก็จะเป็นประเด็นปัญหาความสามารถของเด็กในการเป็นพยานและความน่าเชื่อถือของพยานเด็กว่าจะมีน้ำหนักมากน้อยเพียงใดเมื่อเทียบกับคำให้การของพยานผู้ใหญ่แต่อย่างไรก็ดี หากผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กต้องมาให้การในชั้นสอบสวนหรือในชั้นการพิจารณาของศาลแล้ว เด็กเหล่านี้อาจได้รับความเสียหายต่อจิตใจหรือชื่อเสียงอันเกิดจากกระบวนการดำเนินคดีอาญา ซึ่งมุ่งเน้นที่จะค้นหาความจริง และให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหามากกว่าผู้เสียหายและพยาน ทั้งที่สภาพจิตใจของเด็กเหล่านี้ก็ไม่ได้แตกต่างไปจากเด็กที่เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย และในบางคดีซึ่งเป็นความผิดเกี่ยวกับเพศ หรือการทารุณเด็ก สภาพจิตใจของเด็กเหล่านี้ก็กลับจะต้องได้รับการดูแลมากกว่าในกรณีอื่น และหากปล่อยให้มีการดำเนินการเช่นเดียวกับการสืบพยานในคดีอาญาทั่วไป เด็กเหล่านี้จะได้รับผลกระทบต่อจิตใจมากขึ้น เท่ากับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ซ้ำเติมความเสียหายและความเจ็บปวดแก่จิตใจของเด็กตั้งนั้น เพื่อให้เด็กได้รับความคุ้มครองและป้องกันความเสียหายที่มีต่อจิตใจเด็กจากการดำเนินการข้างต้น จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยการกำหนดวิธีการพิเศษสำหรับการสอบปากคำหรือการสืบพยานเด็กที่มีอายุไม่เกินสิบแปดปี ไม่ว่าจะเด็กนั้นจะเป็นผู้เสียหาย ผู้ต้องหาหรือพยาน โดยกำหนดให้มีบุคคล ได้แก่ นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการจัดบันทึกคำร้องทุกข์ การชี้ตัวบุคคล และการสอบปากคำเด็กที่อายุไม่เกินสิบแปดปีทั้งในฐานะผู้เสียหายพยานและผู้ต้องหา สำหรับในคดีความผิดบางฐานความผิด

เหตุที่ต้องให้มีบุคคลดังกล่าวร่วมอยู่ด้วยในการสอบปากคำเด็ก เพื่อคุ้มครองเด็กในคดีอาญา เนื่องจากกลุ่มบุคคลดังกล่าวนี้มีความรู้ความสามารถและทักษะเฉพาะด้านที่แตกต่างกัน โดยนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ เป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาและพฤติกรรมผ่านการศึกษาระดับปริญญาโทหรือปริญญาตรีในสาขาจิตวิทยาและจิตวิทยาคลินิก กฏหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญา ฯลฯ รวมทั้งได้เคยปฏิบัติงานเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนมาแล้ว ส่วนบุคคลที่เด็กร้องขอก็เป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับเด็ก การเข้ามามีส่วนร่วมดังกล่าว ย่อมทำให้เด็กเกิดความอบอุ่นใจ สำหรับพนักงานอัยการเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญทางกฎหมายสามารถทำหน้าที่ตรวจสอบให้การคุ้มครองเด็กได้ เป็นไปตามเจตนารมณ์และตามบทบัญญัติของกฎหมาย ทั้งนี้ เพื่อให้การคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวนได้ดำเนินการครบถ้วนสมบูรณ์ ไม่ต้องมีการสอบสวนเด็กนั้นเพิ่มเติมอีก²⁵

²⁵ ศิริชัย หาญเทิดพงษ์ชัย. ปัญหาทางกฎหมายในการสอบปากคำเด็กในชั้นสอบสวน. [วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. 2560, 15.

นอกจากนี้ ยังมีการบัญญัติให้พนักงานอัยการมีส่วนร่วมในการสอบสวนคดีชั้นสูตรพลิกศพเพื่อคุ้มครองสิทธิในชีวิตของผู้ตาย แต่เดิมนั้นในทางปฏิบัติการชั้นสูตรพลิกศพมักกระทำโดยพนักงานสอบสวนร่วมกับเจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุขประจำท้องที่หรือแพทย์ประจำตำบลแทนแพทย์ ซึ่งอาจทำให้ระบบการตรวจสอบพยานหลักฐานทางนิติเวชไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ และอาจก่อให้เกิดความผิดพลาดในการวินิจฉัยถึงสาเหตุและพฤติการณ์ที่ทำให้เกิดการตายนั้น อีกทั้งการชั้นสูตรพลิกศพในกรณีที่ความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ยังขาดการตรวจสอบและถ่วงดุลกันของผู้ร่วมชั้นสูตรพลิกศพอย่างแท้จริง นอกจากนี้ วิธีการในการชั้นสูตรพลิกศพและการไต่สวนการตายของบุคคลยังเป็นไปอย่างล่าช้าและมิได้คุ้มครองสิทธิของผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นญาติของผู้ตายอย่างเพียงพอ จึงได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในเรื่องการชั้นสูตรพลิกศพ โดยการกำหนดตัวบุคคลผู้ร่วมทำการชั้นสูตรพลิกศพเสียใหม่ กล่าวคือให้พนักงานสอบสวนทำการชั้นสูตรพลิกศพร่วมกับแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ แพทย์ประจำโรงพยาบาลและแพทย์ประจำสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ตามลำดับ และให้พนักงานอัยการกับพนักงานฝ่ายปกครองเข้าร่วมทำการชั้นสูตรพลิกศพด้วยในกรณีที่ความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ รวมทั้งปรับปรุงวิธีการในการชั้นสูตรพลิกศพและการไต่สวนการตายโดยศาล เพื่อให้เป็นไปด้วยความรวดเร็ว รอบคอบ มีประสิทธิภาพและคุ้มครองสิทธิของผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นญาติของผู้ตายมากยิ่งขึ้น²⁶

นอกจากการกำหนดตัวบุคคลเข้าร่วมทำการชั้นสูตรพลิกศพใหม่ดังกล่าวแล้ว เนื่องจากการทำสำนวนชั้นสูตรพลิกศพในกรณีที่ความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่และการสอบสวนในคดีดังกล่าวรวมทั้งคดีที่ผู้ตายถูกกล่าวหาว่าต่อสู้ขัดขวางเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ เป็นคดีที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างสำคัญ จึงได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดให้พนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองตำแหน่งตั้งแต่ระดับปลัดอำเภอหรือเทียบเท่าขึ้นไปแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ เป็นผู้ชั้นสูตรพลิกศพร่วมกับพนักงานสอบสวน และแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ ในกรณีที่ความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่หรือตายในระหว่างอยู่ใน

²⁶ ลำดวน เพ็ชรสีเขียว. บทบาทพนักงานอัยการในการสอบสวนคดีที่มีความตายเกิดขึ้น: ศึกษากรณีความตายที่ไม่ได้เกิดจากเจ้าพนักงาน. [วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. 2559, 32.

ความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือที่เรียกว่า “การชั้นสูตรพลิกศพ วิสามัญ” ซึ่งพนักงานอัยการจะต้องให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็น เจ้าพนักงานหรือผู้ตาย โดยจะต้องสั่งการให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐาน และทำสำนวนชั้นสูตรพลิกศพให้เป็นไปอย่างถูกต้อง และในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวนี้ พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานอัยการ²⁷

ขณะเดียวกัน ยังมีกฎหมายกำหนดให้พนักงานอัยการเป็นพนักงานสอบสวนในคดีอาญาที่กระทำลงนอกราชอาณาจักร ในคดีความผิดนอกราชอาณาจักร ปัจจุบันผู้มีอำนาจสอบสวนคดีความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยที่ได้กระทำลงนอกราชอาณาจักร ได้แก่ อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทน และพนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวน ที่ได้รับมอบหมายจาก อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทน พนักงานอัยการที่ได้รับมอบหมายดังกล่าว จึงมีบทบาท และอำนาจหน้าที่เพิ่มเติมจากการดำเนินคดีอาญาทั่วไป โดยกรณีที่พนักงานอัยการทำหน้าที่สอบสวนร่วมกับ พนักงานสอบสวน พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติตามคำสั่งและคำแนะนำของพนักงานอัยการในเรื่องที่ เกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานเท่านั้น แต่พนักงานอัยการจะสั่งให้พนักงานสอบสวนทำความเข้าใจ สรุปลำนวนตามที่พนักงานอัยการต้องการไม่ได้²⁸

โดยที่การก่ออาชญากรรมในปัจจุบันมีการพัฒนาวิธีดำเนินการไปอย่างมากโดยการนำเอาเทคโนโลยีคุณภาพสูงมาใช้ในการประกอบอาชญากรรมและอาศัยช่องว่างของกฎหมายเพื่อซ่อนเร้นหรือปิดบังการกระทำผิด มีอิทธิพลเครือข่ายทั้งภายในและนอกประเทศ ทำให้ยากต่อการสืบสวนสอบสวนดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด ซึ่งอาชญากรรมดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ประกอบกับการที่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมยังขาดการเชื่อมโยงประสานในการการปฏิบัติและบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ ของรัฐ ทำให้การสืบสวนสอบสวนดำเนินคดีและการปราบปรามอาชญากรรมดังกล่าวไปเป็นโดยยาก จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ขึ้นมาเพื่อให้มีความร่วมมือช่วยเหลือในการ ดำเนินการด้านต่างๆ เพื่อปราบปรามอาชญากรรมดังกล่าว โดยการกำหนดให้มีพนักงานสอบสวนคดี พิเศษ เจ้าหน้าที่คดีพิเศษและวิธีการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษ ซึ่งจะเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเป็น ผู้ดำเนินการสืบสวนและสอบสวนเพื่อให้การป้องกันและปราบปรามการกระทำผิด ดังกล่าวเป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้กฎหมายฉบับนี้ กำหนดให้พนักงานอัยการมีส่วนร่วมสอบสวนกับ

²⁷ วรชัย แสนสิระ. การใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการ. *วารสารจุลนิติ*, 8(6), 149.

²⁸ สุรวิต อารียะ. *ปัญหาการสอบสวนต่อการสั่งคดีของพนักงานอัยการ*. [การค้นคว้าอิสระปริญญา นิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2563, 13.

พนักงานสอบสวนคดีพิเศษกับปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ โดยรายละเอียดของกฎหมายผู้ศึกษาจะได้กล่าวในบทต่อไป²⁹

1.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐาน

ในการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนนั้น ไม่ต้องคำนึงถึงว่าจะเป็นพยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนแสวงหามาได้เอง หรือที่ผู้เสียหายหรือผู้ต้องหายื่นต่อพนักงานสอบสวนหรือเป็นพยานหลักฐานที่ได้มาจากบุคคลภายนอก หากสามารถทำให้รู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาได้แล้ว พนักงานสอบสวนที่มีอำนาจรวบรวม เข้าสู่สำนวนการสอบสวนของตนได้

1) หลักการพื้นฐานเกี่ยวกับพยานหลักฐาน

ตำรวจ คือต้นทางแห่งกระบวนการยุติธรรม เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในอันดับแรกในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นฝ่ายผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิด โดยการดำเนินคดีอาญานั้นมักที่จะเริ่มโดยตำรวจ หรือพนักงานสอบสวนที่ทำหน้าที่รวบรวมข้อเท็จจริง ตลอดจนพยานหลักฐานต่าง ๆ การทำการสอบสวนนั้นต้องรวบรวมพยานหลักฐานทั้งที่เป็นคุณและเป็นโทษต่อตัวผู้ต้องหานั้นด้วย ถ้าพนักงานสอบสวนสามารถที่จะรวบรวมพยานหลักฐานได้ครอบคลุมทุกด้านตามที่กฎหมายบัญญัติไว้แล้วนั้น เมื่อข้อมูลที่ทำการสอบสวนถูกส่งไปยังพนักงานอัยการ พนักงานอัยการก็จะสามารถใช้อำนาจถึงตุลาการของตนได้อย่างเต็มที่ และมีประสิทธิภาพ โดยพิจารณาถึงพยานหลักฐานที่ได้รับ หากเห็นว่ายังไม่สมควรที่จะฟ้อง หรือพยานหลักฐานที่ได้ยังไม่เพียงพอที่จะดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหา พนักงานอัยการก็สั่งไม่ฟ้อง และทำให้ศาลไม่ต้องยกฟ้อง เนื่องจากพยานหลักฐานไม่สามารถที่จะฟังเพื่อลงโทษผู้ต้องหาได้³⁰

การรวบรวมพยานหลักฐาน คือ วิธีการเก็บพยานหลักฐานจากที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดี ไม่ว่าหลักฐานนั้นเป็นพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ พยานเอกสาร และร่องรอยความสัมพันธ์ของพยานบุคคล พยานวัตถุ และพยานเอกสาร โดยก่อนการรวบรวมพยานหลักฐานจำเป็นที่จะต้องมีการเลือกสรรพยานหลักฐานที่จะเป็นผลต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของการสอบสวน กระบวนการเลือกสรรพยานหลักฐานดังกล่าวคือการสืบสวนนั่นเอง³¹

²⁹ สาวตรี สุขศรี. อาชญากรรมคอมพิวเตอร์/ไซเบอร์ กับทฤษฎีอาชญาวิทยา. *วารสารนิติศาสตร์*, 46(2), 415 – 432..

³⁰ วิภารัตน์ นิยมไทย. พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์. *วารสารจุลนิติ*. (กรกฎาคม-สิงหาคม 2563), 46(2), 415 – 432.

³¹ ตรองหทัย ยศประสิทธิ์. *ความรู้ ความคิดเห็นในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ของพนักงานสอบสวน*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2561, 20.

การสืบสวน คือ การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานเพื่อทราบรายละเอียดแห่งความผิด เมื่อแสวงหาพบข้อเท็จจริงและหลักฐานแล้วจึงมีการเลือกสรรหลักฐาน แล้วรวบรวมหลักฐานดังกล่าวตามกระบวนการสอบสวน หลักฐานดังกล่าวจึงแปลงสภาพมาเป็นพยานหลักฐาน

ในปัจจุบันกฎหมายวิธีพิจารณา ในการพิจารณาคดีอาญาต้องมีการค้นหาความจริงเป็นหลัก ในทางปฏิบัติของเจ้าพนักงานสอบสวนนั้นการหาพยานหลักฐาน เพื่อที่จะพิสูจน์ถึงความผิดของผู้ต้องหา นั้นมีการหาพยานหลักฐานแบ่งได้เป็น 4 กรณี คือ

- (1) พยานหลักฐานที่มาจากผู้เสียหาย
- (2) พยานหลักฐานที่ได้จากการสอบถามผู้ต้องหา
- (3) พยานหลักฐานที่ได้มาจากสถานที่เกิดเหตุ
- (4) พยานหลักฐานที่ได้มาจากทางอื่น เช่น จากการสืบสวนทางนิติวิทยาศาสตร์

พยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนรวบรวมมานั้น เป็นพยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ถึงความผิดของผู้ต้องหาเป็นส่วนใหญ่ การที่จะสามารถค้นหาพยานหลักฐานที่จะเป็นประโยชน์ หรือจะเป็นคุณต่อตัวของผู้ต้องหาในการสอบสวนของพนักงานสอบสวนในปัจจุบันได้นั้นคือผู้ที่ตกเป็นผู้ต้องหาต้องกล่าวอ้างถึงหรือนำพยานหลักฐานในส่วนที่เป็นคุณมาแสดงต่อพนักงานสอบสวนเพื่อให้รวบรวมไว้ในสำนวนเอง อันเป็นการผลักภาระการค้นหาพยานหลักฐานที่เป็นคุณให้ไปอยู่กับผู้ต้องหา ซึ่งเหตุผลที่เป็นเช่นนี้ก็เพื่อที่จะได้แสดงให้เห็นศาลเชื่อถึงข้อเท็จจริงที่เป็นการกระทำผิดโดยปราศจากข้อสงสัย

การที่กฎหมายให้รวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิด ก็เนื่องจากต้องการไม่ให้เกิดการลงโทษผู้บริสุทธิ์หรือเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดเกินเกินกว่าความเป็นจริง เพราะการป้องกันมิให้บุคคลถูกตั้งข้อหาที่หนักกว่าความเป็นจริง หรือไม่ให้ผู้ที่ไม่ได้กระทำความผิดได้รับความเสียหาย ต้องมีการสอบสวนถึงความผิดที่ถูกกล่าวหา และในการสรุปสำนวนการสอบสวนก่อนที่จะส่งให้พนักงานอัยการนั้น พนักงานสอบสวนต้องสรุปข้อเท็จจริงและความเห็น รวมทั้งอ้างเหตุผลบทกฎหมายและมาตราประกอบด้วย รวมถึงการขอให้เพิ่มโทษตามเหตุต่าง ๆ เช่น เคยถูกศาลพิพากษาลงโทษมาแล้ว และรอการลงโทษไว้ และได้มากระทำความผิดเหตุเดิมอีก เป็นต้น จากนั้นค่อยเสนอความเห็นว่าจะสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหาต่อไป

2) แนวคิดเกี่ยวกับการแสวงหาพยานหลักฐานในระบบกล่าวหา

ระบบ Adversarial หรือระบบกล่าวหาในกระบวนการพิจารณา มีบุคคล 3 ฝ่าย คือ³²

³² กุลพล พลวัน. การพิจารณาคดีระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในกฎหมายไทยที่มีผลกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน. วารสารศาลรัฐธรรมนูญ, 5(13), 34.

(1) ฝ่ายกล่าวหา ได้แก่ ตำรวจ และอัยการ มีหน้าที่แสวงหาพยานหลักฐานมา พิสูจน์ความผิดของจำเลย

(2) ฝ่ายผู้ถูกกล่าวหา ได้แก่ จำเลย และทนายจำเลย และ

(3) ฝ่ายคนกลางที่จะต้องตัดสินคดี ได้แก่ ศาลและลูกขุน ไม่มีหน้าที่ ในการแสวงหาพยานหลักฐาน แต่มีหน้าที่เพียงการฟังการเสนอพยานหลักฐานของทั้งสองฝ่ายแล้ว วินิจฉัยตัดสินคดี ซึ่งวิธีพิจารณาคดีในระบบนี้ใช้ในอังกฤษและสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

สำหรับหลักการและสาระสำคัญของระบบกล่าวหาพบว่า กระบวน พิเคราะห์แบบกล่าวหา มีวิวัฒนาการมาตั้งแต่สมัยดั้งเดิม นับแต่ที่มนุษย์ได้รวมตัวกันเป็นสังคม ได้เน้นเรื่องหน้าที่และสิทธิของคู่ความในการดำเนินกระบวนพิเคราะห์เป็นสำคัญ คู่ความไม่เพียง แต่เป็นฝ่ายกำหนดขอบเขตของข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายของคดีแล้ว ยังมีบทบาทสำคัญในการ ดำเนินกระบวนพิเคราะห์ รวมทั้งการรวบรวมพยานหลักฐานตามที่กฎหมายกำหนด และห้ามไม่ให้ ศาลตัดสินคดีตามความเชื่อส่วนตัวของตน และมักมีลักษณะเป็นกระบวนพิเคราะห์ด้วยวาจา ไม่มี ลักษณะเด่นหรือเน้นในเรื่องเอกสาร มีการนั่งพิเคราะห์และสืบพยานโดยเปิดเผย และมีการโต้แย้งต่อสู้ ซึ่งกันและกันระหว่างคู่ความ³³

ระบบกล่าวหาพบเห็นมากในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแองโกล-อเมริกัน ซึ่งอาศัยการต่อสู้กันระหว่างคู่ความสองฝ่าย โดยอาจจำแนกพิเคราะห์องค์ประกอบของระบบ กล่าวหาได้ 4 ประการ คือ

1) คดีที่ใช้การแสวงหาข้อเท็จจริงในระบบนี้ จะประกอบไปด้วยคู่ความ สองฝ่ายที่มีความขัดแย้งในเรื่องของผลประโยชน์ระหว่างกันเอง

2) ในการพิจารณาคดี คู่ความมีความจำเป็นต้องปรากฏตัวในศาลเพื่อ จะแสดงข้ออ้างข้อเถียง และกล่าวข้อโต้แย้งของแต่ละฝ่ายด้วยวาจา

3) ผู้พิพากษาจะเป็นผู้ดำเนินการตามที่คู่ความกำหนด และทำหน้าที่ เป็นตัวกลางในการประเมินพยานหลักฐานที่แต่ละฝ่ายเสนอ

4) คำวินิจฉัยของศาล วางอยู่บนพื้นฐานของพยานหลักฐานที่ได้รับฟัง จากคู่ความเท่านั้น โดยจะไม่นำพยานหลักฐานนอกเหนือมาพิเคราะห์

กระบวนพิเคราะห์แบบกล่าวหาส่วนใหญ่จะถูกนำมาใช้ในการพิจารณาคดี แพ่ง เนื่องจากคดีแพ่งเป็นเรื่องสิทธิประโยชน์ส่วนตัวของคู่ความ จึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่คู่ความควร จะมีบทบาทสำคัญในการดำเนินกระบวนพิเคราะห์ ส่วนผู้พิพากษานั้นควรจะวางตนเป็นกลางและ

³³ ณรงค์ฤทธิ์ เพชรฤทธิ์. วิธีพิจารณาคดีอาญาตามระบบไต่สวนของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรง ตำแหน่งทางการเมือง. <http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=1110>

มีบทบาทเป็นเพียงเสมือนกรรมการผู้ตัดสินการแข่งขันกีฬาเท่านั้น ดังนั้น ระบบกล่าวหาจึงเป็นเพียงมาตรการเพื่อแก้ไขข้อพิพาทระหว่างคู่ความและศาลจะมีบทบาทสำคัญในการดำเนินกระบวนการพิจารณา โดยแบ่งออกเป็น 2 หลัก คือ³⁴

1) หลักการเสนอคดีของคู่ความ (party-presentation) หลักการนี้เป็นหลักการที่มีแนวความคิดว่า ขอบเขตและเนื้อหาสาระของการโต้แย้งกันในคดีเป็นเรื่องที่คู่ความจะกำหนด โดยศาล จะต้องถูกจำกัดกรอบในการพิจารณาดีเฉพาะสิ่งที่คู่ความนำเสนอต่อศาล ถือว่าการแสดงเจตจำนงโดยอิสระของคู่ความเป็นเพียงวิถีทางเดียวที่จะได้มาซึ่งประโยชน์ตามกฎหมายนั้น

2) หลักความประสงค์ของคู่ความ (principle of disposition) เป็นหลักที่คู่ความมีอำนาจเต็มที่ในการต่อสู้คดีในทางกฎหมายสารบัญญัติ และสิทธิในกระบวนการพิจารณา และมีสิทธิที่จะเลือกได้โดยอิสระว่าจะใช้หรือไม่ใช้สิทธิเหล่านั้น

สำหรับประเทศที่ใช้ระบบกล่าวหา หรือ Common law นั้น โดยปกติจะยึดหลักการเสนอคดีของคู่ความเป็นหลักมาตั้งแต่ต้นจนกลายเป็นจารีตประเพณี อำนาจของศาลจะถูกจำกัดโดยสิทธิต่าง ๆ ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของคู่ความ ศาลมีบทบาทเพียงเสมือนกรรมการผู้ตัดสิน (le juge-arbitre) ที่พิจารณาปรับกฎหมายเข้ากับข้อเท็จจริงเท่านั้น หลักนี้ได้มีการนำมาใช้อย่างเด่นชัดมากที่สุดในเรื่องพยาน โดยหน้าที่ทั้งหมดในการเสนอพยานหลักฐานจะตกอยู่กับคู่ความในการดำเนินคดี และมีการกำหนดหรือคาดหมายว่าศาลจะเป็นผู้มีหน้าที่เช่นนั้น โดยคู่ความมีโอกาสที่จะอ้างและสืบพยานกันอย่างเต็มที่ การซักถามพยานบุคคลของคู่ความที่อ้างพยานนั้น จะเริ่มต้นด้วยการซักถามพยานซึ่งมีเงื่อนไขว่าจะใช้คำถามในลักษณะการถามนำไม่ได้ จากนั้นทนายความของคู่ความฝ่ายตรงข้ามจะถามค้านพยานนั้นโดยสามารถที่จะใช้คำถามนำได้ และสุดท้ายทนายความฝ่ายที่อ้างพยานมีสิทธิที่จะถามตั้งพยานได้ การสืบพยานและการรับฟังพยานดังกล่าวอาจใช้เวลาหลายชั่วโมงหรือหลายวันหากจำเป็น โดยศาลในระบบกล่าวหานี้ โดยปกติจะทำหน้าที่เพียงควบคุมการสืบพยานของคู่ความให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด³⁵

การดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา (adversary system หรือ accusatorial system) ยังมีส่วนที่เป็นสาระสำคัญเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอยู่หลายประการกล่าวคือ³⁶

³⁴ ชยธร ฉีกแหยม. บทบาทการค้นหาคความจริงในคดีอาญาของศาลไทย : ศึกษาเปรียบเทียบกับต่างประเทศ. *วารสารนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 51(2), 2565, 355.

³⁵ ชยธร ฉีกแหยม. หลัก In dubio pro reo ในคดีอาญาระบบไต่สวน. *วารสารนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 49(3), 492.

³⁶ กุลพล พลวัน. *เรื่องเดิม*, 40.

ประการแรก วางหลักอย่างเคร่งครัดว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าฝ่ายโจทก์จะสามารถพิสูจน์ได้โดยปราศจากข้อสงสัยว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิดจริง อันเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของแนวคิดในระบบนี้

ประการที่สอง ระบบนี้มุ่งหมายจะทำให้เกิดความสมดุลของบทบาทหน้าที่ของบุคคลแต่ละฝ่ายในห้องพิจารณาคดีของศาลเป็นสำคัญ กล่าวคือ ทั้งผู้พิพากษา คณะลูกขุน คู่ความทั้งสองฝ่ายและพยานต่างมีบทบาทเด่นชัดในตัวเองพอ ๆ กันทั้งหมด ดังได้กล่าวแล้วว่าผู้พิพากษาในระบบนี้ โดยทั่วไปมีบทบาทจำกัดเพียงควบคุมกติกากำหนดโทษ คณะลูกขุนก็มีหน้าที่จำกัดเพียงฟังการสืบพยานและประชุมตัดสินปัญหาข้อเท็จจริงว่าจำเลยกระทำความผิดจริงหรือไม่ คู่ความทั้งสองฝ่ายต่างก็มีหน้าที่นำสืบพยานหลักฐานเพื่อโน้มน้าวให้คณะลูกขุนเชื่อตามข้ออ้างของตน ทั้งนี้ ผู้ที่จะมีบทบาทสำคัญในการที่จะเปิดเผยให้ความจริงปรากฏก็คือ พยานภายใต้การสาบานตน และถูกตรวจสอบได้จากคู่ความนั้น ซึ่งทำให้ไม่มีผู้ใดที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาด หากแต่มีการถ่วงดุลซึ่งกันและกันไปโดยสภาพ

ประการที่สาม ระบบนี้เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนค่อนข้างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพิจารณาคดี ด้วยความเชื่อว่าหากประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแล้วก็จะเป็ผลดีในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเอง

ประการที่สี่ ระบบนี้เน้นสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการมีทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมายเพื่อช่วยเหลือในการต่อสู้คดี อันเป็นหลักการสำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่งของระบบนี้ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา

อย่างไรก็ตาม ในระบบนี้ก็มีข้อเสียในตัวเองบางประการ กล่าวคือ การเน้นไปที่การพิจารณาคดีในศาลอย่างมาก ทำให้ขั้นตอนชั้นสอบสวนฟ้องร้องอันเป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริงให้แจ่มชัดก่อนชั้นพิจารณาคดีของศาลอาจขาดระบบที่เป็นมาตรฐานที่ดี เพราะเป็นการให้อำนาจหน้าที่แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจอย่างกว้างขวาง และขาดการตรวจสอบที่เพียงพอจากระบบโดยรวมของกระบวนการยุติธรรม ทำให้อาจเกิดปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในขั้นตอนการสอบสวนฟ้องร้องได้ง่าย

ในประเทศอังกฤษ ปรากฏกรณีของการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบซึ่งขัดต่อความยุติธรรม (miscarriages of justice) ตลอดจนการล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจของตำรวจอย่างมากและการขาดการตรวจสอบที่เพียงพอดังกล่าว ทำให้ต้องมีการปรับปรุงหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องหลายครั้ง และในส่วนของผู้พิพากษาของระบบนี้ จะวางเฉยในการค้นหาความจริง ก็เท่ากับต้องฝากความหวังไว้กับความสามารถของทนายทั้งสองฝ่ายอย่างมาก

อันอาจทำให้ได้ข้อเท็จจริงไม่ครบถ้วนหรือเบี่ยงเบนไปด้วยเหตุแห่งการใช้เทคนิคทางคดีต่าง ๆ ยิ่งกว่าจะเป็นการร่วมมือกันแสวงหาความจริง³⁷

3) แนวคิดเกี่ยวกับการแสวงหาพยานหลักฐานในระบบไต่สวน

ระบบ Inquisitorial หรือระบบไต่สวนในกระบวนการพิจารณามีบุคคล 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายผู้ไต่สวน ได้แก่ ตำรวจ อัยการ และศาล กับฝ่ายผู้ถูกไต่สวน ได้แก่ จำเลย และทนายจำเลย³⁸

วิธีพิจารณาคดีระบบไต่สวนใช้ทั่วไปในประเทศระบบประมวลกฎหมาย Civil Law เช่น สาธารณรัฐฝรั่งเศส และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีในเชิงประวัติศาสตร์มีความเป็นมาว่าแต่ดั้งเดิมนั้น ประเทศที่ใช้ระบบนี้ได้ใช้วิธีพิจารณาคดีอาญาและระบบไต่สวน (inquisitorial system) อันมีรากฐานมาจากการที่บาทหลวงในศาลของคริสตศาสนิกายโรมันคาทอลิกเป็นผู้มีอำนาจเบ็ดเสร็จ โดยทำหน้าที่เป็นทั้งผู้พิพากษาและทำการสืบสวน ไต่สวน ค้นหาความจริง รวมทั้งกล่าวโทษ และตัดสินคดีด้วยตนเอง ซึ่งในระยะเวลาต่อมาเกิดปัญหาจากการที่ผู้พิพากษาในระบบเช่นนี้ มีอำนาจมากจนเกินไปและไต่สวนคดีอย่างมีอคติ โดยไปตั้งข้อสันนิษฐานตั้งแต่ต้นว่าผู้ต้องสงสัยนั้นได้กระทำความผิด ทำให้มีปัญหาเรื่องการปฏิบัติต่อผู้ต้องสงสัยโดยกระทำเสมือนหนึ่งเป็นการกระทำต่อวัตถุมากกว่าจะเป็นการปฏิบัติต่อมนุษย์ การค้นหาความจริงจึงเน้นไปที่การพยายามให้ผู้ต้องสงสัยนั้นรับสารภาพ ดังนั้นหากผู้ไม่ไม่สามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองได้ก็จะถูกกระทำทรมาน³⁹

เมื่อมีปัญหาความไม่เป็นธรรมเช่นนี้เกิดมากขึ้นมากจึงมีการปรับปรุงระบบใหม่ โดยแบ่งแยกเอาอำนาจเดิมของศาลที่มีอยู่อย่างเบ็ดเสร็จนั้นออกเป็นอำนาจสอบสวน ฟ้องร้องอย่างหนึ่งกับอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอีกอย่างหนึ่ง โดยให้ศาลทำหน้าที่เฉพาะในส่วนของการพิจารณาพิพากษาคดีเป็นหลัก ส่วนการสอบสวนฟ้องร้องไปอยู่ที่ความรับผิดชอบขององค์กรใหม่ อีกองค์กรหนึ่งซึ่งภายหลังพัฒนาไปเป็นระบบอัยการ

ในระบบนี้ยังกำหนดให้ขั้นตอนในชั้นสอบสวนและฟ้องร้อง เป็นกระบวนการเดียวกัน แม้ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่สืบสวนและสอบสวน แต่ก็อยู่ภายใต้การตรวจสอบและดูแลของอัยการและต้องร่วมมือกับอัยการโดยใกล้ชิด ขณะที่ศาลก็ยังคงมีส่วนร่วมในการ

³⁷ ธาณินทร์ กรัยวิเชียร. การตีความกฎหมายไทยโดยอิงหลักกฎหมายอังกฤษ. *วารสารจุลนิติ*, 10(5), 43 – 61.

³⁸ อุดม รัฐอมฤต. การพิจารณาคดีแบบระบบไต่สวน หลักการและทางปฏิบัติที่เป็นอยู่. ใน *เอกสารสรุปสาระสำคัญจากสัมมนาวิชาการเรื่อง “การพิจารณาคดีแบบระบบไต่สวน: หลักการและทางปฏิบัติที่เป็นอยู่”*. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

³⁹ เพลินตา ตันรังสรรค์. การพิจารณาคดีแบบระบบไต่สวน : หลักการและแนวทางปฏิบัติที่เป็นอยู่. *วารสารจุลนิติ*, 17(2), 49.

ตรวจสอบการใช้อำนาจของตำรวจ โดยถือว่าเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของบุคคลที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องหาหรือผู้เสียหายนั้นในอีกทางหนึ่ง โดยทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจและอัยการในระบบนี้มีหน้าที่จะต้องค้นหาให้ได้ความจริงทั้งส่วนที่เป็นคุณและโทษแก่ผู้ต้องหา และมีใช้คู่ต่อสู้ของผู้ต้องหาหรือฝ่ายใด แม้ว่าเมื่ออัยการยื่นฟ้องผู้ถูกกล่าวหาต่อศาลแล้ว ก็เป็นเพียงโจทก์ตามพิธีการหรือรูปแบบเท่านั้น ไม่ถือว่าเป็นคู่ความฝ่ายตรงกันข้ามกับจำเลยที่จะต้องเป็นคู่ต่อสู้แข่งขันเพื่อการเอาชนะคดี หากแต่มีหน้าที่ร่วมมือกับศาลในการค้นหาให้ได้ความจริง โดยถือว่าเป็นเจ้าพนักงานของรัฐต้องมีใจเป็นกลางและวางตัวเป็นกลาง แต่ต้องมีความกระตือรือร้นแสวงหาความจริงเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย และวางข้อสันนิษฐานไว้ว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาของศาลอันถึงที่สุดว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดตามฟ้องจริง ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในระบบนี้ จึงไม่ใช่อยู่ในฐานะเสมือนผู้ถูกกระทำในคดีอีกต่อไป

หลักการและสาระสำคัญของระบบไต่สวนที่เป็นระบบที่ใช้อยู่ในประเทศภาคพื้นยุโรปมีสาระสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ⁴⁰

- 1) การดำเนินกระบวนการพิจารณาถือเป็นอำนาจหน้าที่หลักของศาล
- 2) คู่ความทั้งหมดในคดีรวมทั้งจำเลย มีหน้าที่เป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลในการค้นหาความจริงของคดี
- 3) ข้อเท็จจริงที่นำไปสู่การพิพากษาของศาลไม่จำกัดแต่เฉพาะที่เสนอโดยคู่ความในคดี เท่านั้น

สาระสำคัญของกระบวนการพิจารณาแบบไต่สวนนั้น ก็เนื่องจากว่าตามหลักความยุติธรรมย่อมบังคับอยู่ในตัวของมันเอง ว่าจะต้องประกอบด้วยความเร็วในการพิจารณา โดยศาลจะต้องเข้าไปมีบทบาทในการควบคุมดูแลการดำเนินกระบวนการพิจารณา เพื่อป้องกันไม่ให้คู่ความพยายามประวิงคดี และยังต้องประกอบด้วยความถูกต้องของคำพิพากษา โดยศาลมีหน้าที่ในการชี้ขาดข้อพิพาท ซึ่งถือเสมือนหนึ่งว่าเป็นข้อยุติที่ถูกต้องระหว่างคู่ความ⁴¹

หลักการไต่สวนโดยศาล (Judicial Investigation) หลักการดังกล่าวนี้เป็นหลักที่ใช้มากในกฎหมายวิธีพิจารณาคriminal เป็นหลักที่มีแนวคิดที่ว่า ศาลสามารถเป็นผู้รวบรวมข้อเท็จจริงทั้งหลายในคดีด้วยตนเอง โดยนักกฎหมายได้อธิบายว่า ตามหลักการนี้ศาลมีอำนาจค้นหาสาระสำคัญ (material) หรือความจริง (absolute truth) ได้ในคดี ดังนั้น ศาลจึงมีหน้าที่ต้องพิจารณาให้แน่ใจถึงข้อเท็จจริงที่คู่ความนำเสนอและต้องพิจารณาถึงข้อเท็จจริงที่คู่ความ

⁴⁰ ณรงค์ฤทธิ์ เพชรฤทธิ์. ปัญหาการแสวงหาข้อเท็จจริงแห่งคดีในกระบวนการวิธีพิจารณาคriminal. <http://www.public-law.net/publaw/printPublaw.aspx?ID=1131>

⁴¹ เพลินตา ตันรังสรรค์. เรื่องเดิม, 49.

มิได้นำเสนอต่อศาลด้วย หรืออีกนัยหนึ่งศาลจะต้องไม่พิจารณาว่าเรื่องที่กำลังพิจารณาอยู่เป็นความจริง แม้คู่ความจะเห็นตรงกันว่าเป็นความจริงก็ตาม จนกว่าศาลจะได้ไต่สวนให้ได้ความเช่นนั้นก่อน⁴²

ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ซึ่งมีลักษณะค่อนข้างไปในทางแบบไต่สวน เช่น สาธารณรัฐฝรั่งเศส จะพบว่า ศาลไม่ได้มีบทบาทแต่เพียงรับฟังคำให้การของพยาน แต่เพียงอย่างเดียวโดยในระหว่างที่พยานให้การนั้น ศาลยังมีบทบาทในการที่จะซักถามพยานในประเด็นต่าง ๆ ที่เห็นว่าสามารถช่วยให้ได้รับทราบข้อเท็จจริงที่จำเป็นโดยครบถ้วน หรือซักถามพยานตามที่คู่ความได้เสนอแนะการซักถามพยานจึงเป็นอำนาจหน้าที่โดยเด็ดขาดของศาลแต่ผู้เดียว อำนาจของศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริง หรืออำนาจไต่สวนนี้ ศาลสามารถที่จะหาข้อมูลต่าง ๆ จากฝ่ายปกครองที่เกี่ยวข้องได้โดยการให้ฝ่ายปกครองแสดงความเห็นและข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับคำฟ้องของผู้ฟ้องคดีและส่งเอกสารต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด โดยอำนาจดังกล่าวของศาลนี้ ศาลมีอำนาจเรียกให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งชี้แจงและแสดงพยานหลักฐานประกอบไปด้วย ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของระบบไต่สวน⁴³

หน้าที่หลักในการควบคุมกระบวนการพิจารณา (principle of officiality) เมื่อพิจารณาถึงอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลและคู่ความในระบบไต่สวนแล้ว จะเห็นได้ว่ามีลักษณะที่แตกต่างจากศาลและคู่ความในระบบกล่าวหา มาก สำหรับระบบไต่สวนบทบาทของศาลเป็นทั้งผู้ควบคุมกระบวนการพิจารณาและเป็นผู้รวบรวมพยานหลักฐานทั้งหมด ซึ่งโดยหลักระบบไต่สวนจะพบมากในคดีที่เกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะ โดยศาลต้องเป็นผู้นำมาซึ่งความจริง สำหรับการวินิจฉัยคดีนั้น ซึ่งเป็นการให้อำนาจศาลเป็นอย่างมากทั้งในการแสวงหาความจริงและการควบคุมกระบวนการพิจารณา ไม่ว่าจะในเรื่องของการกำหนดระยะเวลาในการดำเนินคดีให้แก่คู่ความปฏิบัติตามหรือการสั่งปิดการแสวงหาข้อเท็จจริง หรือการยุติการพิจารณาคดีหรือการยุติการแสวงหาข้อเท็จจริง หลักการนี้เป็นหลักที่ตัดอำนาจของคู่ความในการดำเนินกระบวนการพิจารณา โดยหน้าที่ในการควบคุมกระบวนการพิจารณา (Official Duty) ของศาลไม่ใช่เพียงการบังคับใช้กฎหมาย แต่ยังรวมถึงการกำหนดขอบเขตของสาระสำคัญอันเป็นมูลเหตุแห่งคดีด้วย และในระบบไต่สวนนี้ เนื่องจากสาระสำคัญของกระบวนการพิจารณาแบบไต่สวนนั้นจะต้องประกอบด้วยความเร็ว การพิจารณาและขั้นตอนในการกลั่นกรองคดี

⁴² ธนกฤต วรณชชากุล. ข้อสังเกตในเรื่องระบบไต่สวน ระบบกล่าวหาเกี่ยวกับภาระการพิสูจน์และอำนาจศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในคดีนี้้องหมิว. จาก <https://thaipublica.org/2016/04/medical-malpractice-cases-12498-2558-2/>

⁴³ วรณชัย บุญบำรุง. หลักทั่วไปของการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งของสาธารณรัฐฝรั่งเศส. *วารสารนิติศาสตร์*, 30(1), 81.

โดยอัยการที่เป็นเจ้าพนักงานของรัฐ และมีการไต่สวนก่อนโดยมีการตั้งผู้พิพากษาไต่สวนเพื่อป้องกันความเสียหายไม่ให้เกิดขึ้นกับคนบริสุทธิ์⁴⁴

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าระบบการดำเนินคดีนั้น นอกจากจะมีการแบ่งเป็นสองระบบใหญ่แล้ว ยังมีระบบการดำเนินคดีที่เรียกว่าระบบผสมอยู่อีกระบบหนึ่ง ซึ่งเป็นกรณีที่มีการนำส่วนที่ดีของวิธีทั้งระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน มาใช้ในการดำเนินคดีภายในประเทศของตน เพื่อให้สามารถอำนวยความสะดวกได้เต็มที่ ดังเช่น ในประเทศไทยการค้นหาคำความจริงตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย เป็นการนำเอาทั้งหลักการค้นหาคำความจริงโดยคู่ความ ตามระบบกฎหมาย Common Law และหลักการค้นหาคำความจริงโดยศาลของประเทศที่ยึดถือระบบกฎหมาย Civil Law มาใช้ ซึ่งการนำส่วนดีของทั้งสองระบบนี้มารวมกันก็เพื่อที่จะสร้างความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายในการดำเนินคดีให้ได้มากที่สุด โดยในระบบกล่าวหาเป็นการให้ความสำคัญกับการดำเนินคดีในชั้นศาลมากเกินไปจนอาจจะละเลยในการสอบสวน และปล่อยเป็นหน้าที่ของทั้งสองฝ่ายที่จะต้องต่อสู้กันเอง ส่วนในระบบไต่สวนนั้นเป็นการให้ความสำคัญกับการดำเนินคดีในชั้นศาลมากเกินไปจนอาจจะละเลยในการสอบสวน และปล่อยเป็นหน้าที่ของทั้งสองฝ่ายที่จะต้องต่อสู้กันเอง ส่วนในระบบไต่สวนนั้นเป็นการให้ความสำคัญกับการดำเนินคดีในชั้นศาลมากเกินไปจนอาจจะละเลยในการสอบสวน และปล่อยเป็นหน้าที่ของทั้งสองฝ่ายที่จะต้องต่อสู้กันเอง ส่วนในระบบไต่สวนนั้นเป็นการให้ความสำคัญกับการดำเนินคดีในชั้นศาลมากเกินไปจนอาจจะละเลยในการสอบสวน และปล่อยเป็นหน้าที่ของทั้งสองฝ่ายที่จะต้องต่อสู้กันเอง

สำหรับทัศนคติของนักกฎหมายในทุกองค์กร ในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยไม่ว่าพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ทนายความหรือศาล ต้องมีส่วนในการค้นหาคำความจริงในคดีอาญา กระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาในประเทศไทยเป็น “ระบบกล่าวหา” ทั้งในทางปฏิบัติก็น่าเชื่อว่ามีลักษณะโน้มเอียงไปในระบบกล่าวหาเช่นนั้นคือ เป็นการต่อสู้กันทางกฎหมายระหว่างโจทก์กับจำเลยตั้งแต่ชั้นพนักงานสอบสวน อัยการจนกระทั่งในศาล สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะเห็นกันว่า นักกฎหมายของประเทศภาคพื้นยุโรปที่ยึดถือระบบกฎหมาย Civil Law เป็นผู้วางรากฐานระบบความยุติธรรมทางอาญาของไทย แต่นักกฎหมายผู้รับช่วงสืบต่อเป็นนักกฎหมายที่สำเร็จการศึกษาจากประเทศ Common Law เสียเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักกฎหมายทางฝ่ายศาล ซึ่งนอกจากจะทำหน้าที่ทางด้านผู้พิพากษาแล้ว ยังมีหน้าที่เป็นผู้สอนกฎหมายในสถาบันการศึกษากฎหมายอีกด้วย การพัฒนาระบบในการดำเนินคดี จึงเบี่ยงเบนไปตามแบบอย่างของประเทศที่ยึดถือระบบกฎหมาย Common Law โดยเฉพาะในชั้นสอบสวนนั้น แม้จะมีบัญญัติที่แสดงให้เห็นว่าการสอบสวนจะต้องดำเนินไปโดยพนักงานสอบสวนต้องวางตัวเป็นกลาง และรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดทั้งที่เป็นคุณและเป็นโทษแก่ผู้ต้องหา แต่ในทางปฏิบัติ พนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเน้นหนักไปในทางที่เป็นโทษแก่ผู้ต้องหา ส่วน

⁴⁴ วิจารณ์ นิยมไทย. หลักการพิจารณาความอาญาด้วยความรวดเร็ว. วารสารจุลนิติ, 17(4), 143.

ที่เป็นคุณแก่ผู้ต้องหาจะงดเว้นหรือปล่อยให้เป็นหน้าที่ที่ผู้ต้องหาจะต้องมาแสดงถึงความบริสุทธิ์ไว้เองในสำนวนการสอบสวน กล่าวอีกนัยหนึ่ง พนักงานสอบสวนกลับตั้งตัวเป็นฝ่ายตรงข้ามกับผู้ต้องหานั่นเอง

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญา

1.2.1 ความหมายของการสอบสวน

"การสอบสวน" ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) ได้ให้ นิยามไว้ว่า "การสอบสวน หมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ" การสอบสวนจึงเป็นการกระทำโดยพนักงานสอบสวน เมื่อมีความผิดเกิดขึ้น แล้วมีผู้ร้องทุกข์ หรือกล่าวโทษ พนักงานสอบสวนก็จะรวบรวมพยานหลักฐานและดำเนินการทั้งหลายเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อจะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และนำตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ การสอบสวนจึงเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานทั้งปวง⁴⁵

วัตถุประสงค์ของการสอบสวนคดีอาญา ก็เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบความผิดที่ถูกล่ามโทษ เนื่องจากคดีอาญาต้องดำเนินการตามขั้นตอน มิฉะนั้นแล้วศาลจะไม่รับพิจารณา เพราะคดีอาญาเป็นคดีที่เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในร่างกายของบุคคลผู้ถูกล่ามโทษโดยตรง และเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนส่วนรวม หากยอมให้มีการพิจารณาคดีโดยง่ายแล้วจะเกิดความเสียหายแก่กระบวนการยุติธรรม โดยอาจนำเอาเรื่องที่ไม่มีมูลความจริงมาฟ้อง ทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องเดือดร้อนเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดีโดยไม่จำเป็น ด้วยเหตุนี้ กฎหมายจึงบัญญัติห้ามมิให้พนักงานอัยการฟ้องคดีต่อศาลโดยมิได้ทำการสอบสวนความผิดที่กล่าวหา และการสอบสวนคดีอาญานอกจากป้องกันการกลั่นแกล้งผู้บริสุทธิ์มิให้ได้รับความเดือดร้อนแล้ว ยังเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงในเรื่องที่ถูกล่ามโทษอีกด้วย⁴⁶

1.2.2 หลักการค้นหาความจริง

การค้นหาความจริงในทางอาญาเป็นการกระทำของรัฐที่ได้กระทำตามกฎหมาย ทั้งในชั้นสอบสวน ฟ้องร้อง และพิจารณา เป็นการกระทำที่ถูกต้องตามหลักนิติบัญญัติของรัฐ และทำได้โดยชอบด้วยกระบวนการ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงอันมีทั้งผลดีและผลร้ายของผู้ถูกล่ามโทษ ไม่ว่าจะเป็นการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน การตรวจค้นเพื่อพิสูจน์หรือค้นหา

⁴⁵ ศิพร โกวิต. *ความเป็นภาวะวิสัยของการสอบสวน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช). 2551, 6.

⁴⁶ *เรื่องเดียวกัน*, 7.

ความผิด รวมทั้งการค้นหาพยานบุคคล พยานเอกสาร หรือพยานวัตถุ เท่ากับการรวบรวมพยานหลักฐาน ต่างๆ จากทุกฝ่ายก่อนเข้าสู่กระบวนการสุดท้าย คือการประเมินค่าพยาน (Evaluation) ว่ามีความน่าเชื่อถือเพียงใด (Credibility) เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงอันเป็นยุติ โดยความจริงที่ได้มานั้น จะเป็นข้อมูลที่จะวินิจฉัยความผิดหรือบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาต่อไป การค้นหาความจริงนี้ เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าแตกต่างกับการได้มาซึ่งข้อเท็จจริงในทางกฎหมาย โดยข้อเท็จจริงในทางกฎหมายนี้ เป็นสิ่งที่ได้กระทำการกระทำที่ได้ปฏิบัติ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นสถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่แท้จริงที่มีผลในทางคดี ข้อเท็จจริงที่ได้มาเป็นรูปของพยานหลักฐานในทางคดี (Evidence) โดยการหยิบยกหรือถูกหยิบยกขึ้นมาของผู้ที่เกี่ยวข้องในคดี กล่าวคือ การได้มาซึ่งข้อเท็จจริงเป็นเรื่องของสถานการณ์ทั้งหลายที่ถูกยืนยันโดยคู่ความฝ่ายหนึ่ง และถูกปฏิเสธโดยคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง ส่วนการค้นหาความจริงทางอาญา เป็นการค้นหาความจริงของเจ้าพนักงานของรัฐที่จะดำเนินการตามกฎหมาย เพื่อให้ได้มาซึ่งความจริงเป็นผลดีและผลร้ายของผู้ถูกกล่าวหาและเป็นเป้าหมายในการดำเนินคดีอาญาของรัฐ⁴⁷

1.2.3 หลักเหตุผล

พนักงานสอบสวนก็ต้องคำนึงถึงเหตุผลของพยานหลักฐานที่ได้มาด้วยว่า ต้องเป็นพยานหลักฐานที่มีมูลความจริงหรือสามารถหาความจริงของคดีแล้วนำมาวิเคราะห์ถึงรูปคดีว่าพยานหลักฐานต่างๆ มีความสอดคล้องเชื่อมโยงและเป็นเหตุและเป็นผลต่อกันอย่างไร แม้ว่าพยานหลักฐานที่ได้มาจะทำให้การสอดคล้องกัน พนักงานสอบสวนก็ต้องพิจารณาดูว่าสอดคล้องกับเหตุและผลในหลักฐานอื่นๆ ด้วยหรือไม่ โดยจะต้องทำการไตร่ตรองอย่างละเอียดรอบคอบทุกแง่มุมของการได้มาซึ่งพยานหลักฐาน ซึ่งต้องพิจารณาความเป็นไปได้และความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานโดยต้องวิเคราะห์ถึงเหตุผลประกอบด้วยเสมอ⁴⁸

ดังนั้น ความเป็นเหตุและผลของกันต่อการได้พยานหลักฐานต่างๆ มีความสำคัญเป็นการรับฟังพยานหลักฐานเพื่อการชี้แจงน้ำหนักพยานหลักฐานของคดี เพราะถ้าหากหลักฐานต่าง ๆ ที่ได้มานั้นไม่มีความเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกันแล้ว ก็อาจแสดงได้ว่าพยานหลักฐานที่ได้ทำการสอบสวนรวบรวมมานั้นอาจเป็นพยานหลักฐานที่ไม่เป็นประโยชน์อย่างใดต่อคดีและจะเป็นที่เสียหายต่อคดีได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเป็นพยานหลักฐานที่ไม่อาจรับฟังได้

⁴⁷ ชนกกานต์ อ้วนไทร. *หลักตรวจสอบค้นหาความจริง: ศักยภาพการได้ส่วนมูลฟ้องอันเป็นเครื่องมือในการประทับฟ้องคดีของรัฐ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี ภาควิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช). 2556, 298.

⁴⁸ นิธิ ภูริคุปต์. *ความไม่เป็นธรรมในคดีและแนวทางแก้ไข*. <https://www.dsi.go.th/en/Detail/ความไม่เป็นธรรมในคดีและแนวทางแก้ไข-T0000987>.

1.2.4 หลักฟังความทุกฝ่าย

จากการที่ระบบกล่าวหาผู้ถูกกล่าวหาไม่มีสิทธิที่จะให้การแก้ข้อกล่าวหา ซึ่งผู้ถูกกล่าวหา จะให้การแก้ข้อกล่าวหาได้ เขาจะต้องทราบว่าการกล่าวหาว่าอย่างไรก่อน ดังนั้นจึงต้องมีการแจ้งข้อ กล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบอันเป็นไปตามหลักฟังความทุกฝ่าย (audiatur et altera pars) ซึ่งหลัก ฟังความทุกฝ่ายนี้ เป็นหลักกฎหมายประการหนึ่ง ซึ่งเป็นหลักพื้นฐานของหลักความยุติธรรมตาม ธรรมชาติและเป็นหลักกฎหมายจารีตประเพณีของประเทศอังกฤษ ที่ใช้ในศาลมาเป็นเวลานาน หลายศตวรรษ โดยให้ศาลหรือองค์กรเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้มีหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาท จะต้องฟัง ความจากคู่ความทั้งสองฝ่าย ซึ่งถือเป็นหลักที่คุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา โดยให้สิทธิแก่ผู้ถูกกล่าวหา ที่จะให้การแก้ข้อกล่าวหาเพื่อต่อสู้คดี และเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่จะต้องแจ้งข้อกล่าวหา ให้ ผู้ถูกกล่าวหาทราบ ทั้งต้องให้โอกาสแก่ผู้ถูกกล่าวหาพอสมควรในการให้การแก้ข้อกล่าวหา นั้น ซึ่ง “หลักฟังความทุกฝ่าย” (audiatur et altera pars) นั้นหมายความว่า “จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาที่จะแก้ข้อกล่าวหาได้” จากเนื้อหาของ “หลักฟังความทุกฝ่าย” นี้เอง จึงต้องสอบสวน ปากคำผู้ต้องหา ก่อนเสมอ ดังที่ มาตรา 120 บัญญัติไว้ว่า “ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใด ต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน” และมาตรา 2 (11) บัญญัติไว้ว่า “การสอบสวน หมายความถึง การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวล กฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ” จากมาตรา 120 นี้เอง จึงแสดงให้เห็น ว่า แม้จะได้มีการรวบรวมพยานหลักฐานจนฟังได้ว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดแล้วก็ตาม แต่ก่อน ที่จะฟ้องคดีจะต้องมีการสอบปากคำผู้ต้องหา ก่อนฟ้องคดีเสมอ เพราะ หัวใจสำคัญของบทบัญญัติ แห่งมาตรา 120 นี้ คือ ต้องการสอบปากคำผู้ต้องหาตนเอง⁴⁹

เห็นได้ว่าเมื่อมีคดีใดเกิดขึ้นหรืออ้างหรือเชื่อว่าได้เกิดขึ้นก็ตกเป็นหน้าที่ของ พนักงานสอบสวนที่จะต้องเริ่มดำเนินคดีนั้นกล่าวคือ ทำการตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือเริ่มสอบสวน คดีนั้นและตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 130 การสอบสวนกระทำได้ โดยผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย โดยที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิ ประกอบกับผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาเป็นประธานในคดีการใช้มาตรการบังคับ เช่น การจับ การ ควบคุมหรือขังนั้น โดยทั่วไปจะใช้ได้ก็ต่อเมื่อมีความจำเป็นต้องใช้เท่านั้น ฉะนั้น การสอบสวนโดย ไม่มีการสอบสวนปากคำผู้ต้องหาเลยย่อมมิได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพนักงานสอบสวนได้ทำการสอบ ข้อเท็จจริงไปแล้วเห็นว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด พนักงานสอบสวนย่อมสามารถสรุปผล

⁴⁹ คณิต ฌ นคร. (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 8), 69-71 และณรงค์ ใจหาญ. (2552). *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (เล่ม 1) (พิมพ์ครั้งที่ 10), 37-38.

การสอบสวน และส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการพิจารณาได้เลย เพราะเมื่อพนักงานสอบสวนเห็นว่าผู้ต้องหาได้กระทำผิดแล้ว พนักงานสอบสวนย่อมไม่มีอำนาจที่จะใช้มาตรการบังคับใดๆ แก่ผู้ต้องหาได้ ในกรณีดังกล่าวนี้ความจำเป็นในการสอบสวนผู้ต้องหาไม่มีอยู่เลย แม้ว่าในการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวผู้ต้องหาสิทธิที่จะไม่ให้การใดๆ เลยก็ได้ แต่ในบางกรณีที่หากจะได้ฟังคำให้การของผู้ต้องหาด้วยแล้วจะทำให้การตรวจสอบความจริงของเจ้าพนักงานมีความเป็นภาวะวิสัยยิ่งขึ้น ในกรณีดังกล่าวนี้ย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องมีการสอบสวนปากคำผู้ต้องหา⁵⁰

นอกจากนั้น ในกรณีที่พนักงานอัยการจะยื่นฟ้องผู้ใดผู้หนึ่งจะต้องได้รับหลักประกันว่า เขาได้ทราบและมีโอกาสแก้ตัวได้แล้วตามหลักฟังความทุกฝ่าย เหตุนี้จะต้องได้มีการสอบสวน ข้อเท็จจริงแล้วและได้มีการสอบสวนผู้ต้องหาแล้วด้วย พนักงานอัยการจึงจะยื่นฟ้องคดีนั้นได้นั่นเอง นอกจากนี้การที่กฎหมายบังคับให้ต้องมี “การแจ้งข้อหา” ให้ผู้ต้องหาทราบนั้นก็สืบเนื่อง มาจากสิทธิของผู้ต้องหาในการที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ในฐานะที่เขาเป็น “ประธานในคดี” และ สิทธิดังกล่าว ก็คือ “สิทธิที่จะให้การแก้ข้อกล่าวหา” การไม่แจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบมีผลทำให้ พนักงานอัยการฟ้องคดีนั้นไม่ได้ตามนัยแห่งมาตรา 120 ที่ว่า “ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดี ใดต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน” บทบัญญัติมาตรา 120 นี้ หมายความว่าแม้จะได้รวบรวมพยานหลักฐานทั้งหมดแล้ว ซึ่งตามมาตรา 130 สามารถกระทำได้โดยผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย และเมื่อกรณีฟังได้ว่าผู้ต้องหาได้กระทำตามที่ถูกกล่าวหาที่จริง ก็ต้องมีการสอบปากคำผู้ต้องหาเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาแก้ข้อหาได้ กล่าวคือ ต้องมีการสอบสวนปากคำผู้ต้องหาตามนัยแห่งมาตรา 134 เสียก่อน พนักงานอัยการจึงจะฟ้องคดีได้ แม้ว่าตามกฎหมายผู้ต้องหา มี “สิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การ” ใดๆ ก็ได้ แต่ถ้าผู้ต้องหาเต็มใจให้การแล้ว กรณีอาจเป็นการช่วยขจัดความผิดพลาดของการสอบสวนคดีนั้นได้ อันจะเป็นการช่วยคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาได้แต่ต้นมือ⁵¹

1.2.5 หลักอำนาจสอบสวนเป็นอำนาจเดียว

หลักอำนาจสอบสวนเป็นอำนาจเดียวนี้ ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ญ นคร ได้กล่าวไว้ว่า “การสอบสวนในส่วนหนึ่งเป็นการกระทำที่กระทบถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลและโดยที่ในการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหาที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานในคดี ฉะนั้น หากให้พนักงาน สอบสวนที่มีอำนาจและหน้าที่ต่างคนต่างทำ กรณีก็อาจกระทบต่อหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญาข้อหนึ่งที่ว่า บุคคลใดจะไม่เดือดร้อนหลายครั้งในเรื่องเดียวกัน (ne bis in

⁵⁰ ปฐวีชัย วัฒนชัยกิจไพศาล. ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการไต่สวนมูลฟ้องในคดีอาญา. (การค้นคว้าอิสระปริญญาโท) มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2563, 2.

⁵¹ คณิต ญ นคร. อ้างแล้ว, 71.

idem) ซึ่งโดยหลัก แล้วอำนาจของพนักงานสอบสวนนั้นถือว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะที่เป็นองค์กรในการดำเนินคดีอาญาสามารถทำการสอบสวนคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจของตนได้ทั่วราชอาณาจักร และอำนาจสอบสวนเป็นอำนาจเดียวมิได้แบ่งแยกออกเป็นส่วนๆ ได้ ส่วนการกำหนดเขตอำนาจสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 และมาตรา 19 นั้น เป็นเพียงการแบ่งเขตพื้นที่ในทางบริหารขององค์กรตำรวจเพื่อกำหนดตัวพนักงานสอบสวนที่มีหน้าที่ในการสอบสวนเท่านั้น เพื่อป้องกันการเกี่ยงงอนการทำหน้าที่ของพนักงานสอบสวน และป้องกันมิให้สิทธิของบุคคลที่จะถูกสอบสวนถูกระทบกระเทือนจากกระบวนกรยุติธรรมทางอาญาและจากการกระทำของเจ้าพนักงาน ด้วยเหตุที่เจ้าพนักงานอาจอาศัยอำนาจสอบสวนดังกล่าว ทำการสอบสวนผู้ต้องหานอกเขตที่มีจุดเกาะเกี่ยวกับการกระทำความผิดอันจะส่งผลให้สิทธิของผู้ต้องหาถูกระทบกระเทือนโดยการกระทำของอำนาจรัฐได้ ดังนั้น เขตอำนาจสอบสวนโดยหลักแล้วต้องถือว่าเป็นอำนาจเดียวมิได้แบ่งแยกออกเป็นส่วน ๆ ได้ และด้วยเหตุนี้ กฎหมายจึงได้บัญญัติให้มีการชี้ขาดในเรื่องดังกล่าวไว้ทั้งกรณีของท้องที่จังหวัดเดียวกันและกรณีต่างจังหวัดกัน ดังนั้น ตามกฎหมายแล้วไม่ว่าจะเป็น “การแย้งกัน” หรือ “การแย้งกัน” ในการทำหน้าที่ก็ต้องชี้ขาดให้เป็นไปตาม “หลักการห้ามดำเนินคดีในเรื่องเดียวกัน” (ne bis in idem) ทั้งสิ้น จากเนื้อหาของ “หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำในเรื่องเดียวกัน” (ne bis in idem) นี้ หากพิจารณาความคิดเบื้องหลังของตัวบทกฎหมายให้ถ่องแท้อย่างเข้าใจแล้ว กรณียังสื่อแสดงด้วยว่าในการสอบสวนคดีอาญานั้น พนักงานสอบสวนไม่ว่าในท้องที่จังหวัดเดียวกัน หรือต่างจังหวัดกัน มีหน้าที่ต้องร่วมมือประสานงานกันในการสอบสวนคดี การที่พนักงานสอบสวนหลายหน่วยงานต่างคนต่างทำหน้าที่สอบสวนในเรื่องเดียวกัน หรือแย้งกันทำหน้าที่ยอมทำให้ผู้ต้องหาได้รับความเดือนร้อนในเรื่องเดียวกันหลายครั้ง หรือหากพนักงานสอบสวนแย้งกันหรือเกี่ยงกันทำหน้าที่แล้วก็ยอมกระทบต่อการรักษาความสงบเรียบร้อยของรัฐ ด้วยเหตุนี้ จึงเห็นได้ว่าจะไม่มีการคดีใดที่อยู่นอกอำนาจการสอบสวน ดังนั้น กรณีที่การสอบสวนไม่ชอบเพราะเหตุพนักงานสอบสวนไม่มีเขตอำนาจทำการสอบสวนตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกานั้นนั้น จึงไม่อาจเกิดขึ้นได้เลย⁵²

หลักอำนาจสอบสวนเป็นอำนาจเดียวนี้ สำนักงานอัยการสูงสุดได้วางหลักไว้ว่า “เมื่อพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบทำการสอบสวนเสร็จและส่งสำนวนให้พนักงานอัยการพิจารณาแล้ว พนักงานสอบสวนย่อมหมดอำนาจที่จะทำการสอบสวนต่อไป การที่ตำรวจหน่วยอื่นทำการสอบสวนและทำความเห็นใหม่ แล้วเสนอสำนวนการสอบสวนต่อพนักงานอัยการในรูปของการสอบสวนเพิ่มเติม นั้น พนักงานอัยการไม่อาจรับไว้พิจารณาได้” ทั้งนี้ เพื่อเป็นการทำความเข้าใจกฎหมายแก่พนักงานสอบสวนว่าสำนวนการสอบสวนในเรื่องเดียวกันต้องมีเพียงสำนวนเดียวเท่านั้น กล่าวคือ พนักงานสอบสวนท้องที่ต่างๆ จะต้องร่วมมือกันทำการสอบสวนคดีอาญาไม่ใช่แยกกันหรือแย้งกันทำ

⁵² คณิต ฒ นคร. อ่างแล้ว, 73.

การสอบสวน เพราะการแยกกันหรือแย่งกันทำการสอบสวนย่อมเป็นเหตุให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับความเดือดร้อนในเรื่องเดียวกันหลายครั้งได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องห้ามตามกฎหมาย แต่ไม่ได้หมายความว่า พยานหลักฐานในสำนวนคดีหลังนั้นซึ่งไม่ควรเกิดขึ้นจะรับฟังประกอบการวินิจฉัยสั่งคดีของพนักงานอัยการไม่ได้ เพราะการดำเนินคดีอาญาใช้หลักการตรวจสอบ ดังบทบัญญัติมาตรา 21/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้วางหลักไว้ เพื่อมิให้เกิดสภาพการดำเนินคดีซ้ำในเรื่องเดียวกันเกิดขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องเป็นกรณีที่มีการโต้แย้งกันระหว่างพนักงานสอบสวน⁵³

1.2.6 หลักการสอบสวนและฟ้องร้องคดีอาญาเป็นกระบวนการเดียวกัน

การดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐในระบบกล่าวหาถือว่าการสอบสวนและการฟ้องร้องคดีอาญาจะต้องเป็นกระบวนการเดียวกันนั้น เจ้าพนักงานผู้รับผิดชอบในการสอบสวนและฟ้องร้องคดีต้องร่วมมือและประสานงานกัน กล่าวคือ พนักงานอัยการซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินคดีในศาลเป็นผู้มีอำนาจรับผิดชอบในการสอบสวนคดีอาญาด้วย โดยมีอำนาจในการรวบรวมพยานหลักฐานและการใช้มาตรการบังคับทางกฎหมาย จึงจะทำให้การสอบสวนและการฟ้องร้องเป็นอำนาจเดียวกันโดยสมบูรณ์สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐตามระบบกล่าวหา ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในต่างประเทศ เช่น สาธารณรัฐฝรั่งเศสความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานตำรวจฝ่ายคดีกับพนักงานอัยการมีลักษณะความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง กล่าวคือ พนักงานอัยการมีอำนาจบังคับบัญชาในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนฝ่ายคดีโดยเห็นได้จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่กำหนดให้ตำรวจฝ่ายคดีปฏิบัติหน้าที่ภายใต้การอำนวยการของอัยการแห่งสาธารณรัฐตามมาตรา 12 (1) กำหนดให้ตำรวจฝ่ายคดีอยู่ภายใต้การสอดส่องดูแลของอธิบดีอัยการและภายใต้การควบคุมของการไต่สวนตามมาตรา 13 ทั้งนี้ เนื่องจากการสอบสวนคดีอาญาก็เป็นไปเพื่อประโยชน์ในการฟ้องคดีของพนักงานอัยการ⁵⁴

ในปัจจุบันประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทยมีการแบ่งแยกความรับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนฟ้องร้องกันอย่างเด็ดขาด กล่าวคือ การสอบสวนอยู่ในความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวนแต่เพียงฝ่ายเดียว ตั้งแต่การเริ่มดำเนินการสอบสวนจนกระทั่งสรุปสำนวนและทำความเข้าใจว่า ควรสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง โดยอัยการไม่มีอำนาจเข้าไปร่วมสอบสวนคดีเพียงอำนาจสอบสวนคดีพิเศษบางประการ เช่น การสอบสวนความผิดที่กระทำลงนอกราชอาณาจักร การชันสูตรพลิกศพในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติ

⁵³ ภาวนี หาญธงชัย. เอกภาพการสอบสวนในคดีอาญา: ศึกษาอำนาจการสอบสวนคดีอาญาของพนักงานฝ่ายปกครอง. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2563, 32.

⁵⁴ ภาวนี หาญธงชัย. เรื่องเดียวกัน, 35.

ราชการตามหน้าที่ การเข้าร่วมสอบปากคาเด็กที่เป็นผู้เสียหายเป็นพยานหรือเป็นผู้ต้องหา และการชี้ตัวผู้ต้องหาเด็ก เป็นต้น

การแบ่งแยกความรับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวนและการฟ้องร้องออกจากกันเด็ดขาด จึงส่งผลให้พนักงานอัยการทำงานตามสำนวนการสอบสวนเท่านั้น แม้จะมีบางมาตรการกฎหมายที่พนักงานอัยการอาจจะทำได้เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่น่าจะถูกต้องตามความเป็นจริง เช่น พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งสอบสวนเพิ่มเติมหรือสั่งให้ส่งพยานมา เพื่อซักถามได้ แต่ก็ยังไม่เป็นหลักประกันเพียงพอ อีกทั้งปรากฏว่าในทางปฏิบัติมีบ่อยครั้งที่พนักงานอัยการไม่ได้รับความร่วมมือจากพนักงานสอบสวนตามสมควร ยิ่งกว่านั้นยังก่อให้เกิดความไม่เข้าใจกันและกันอีกด้วย ดังนั้น การสอบสวนในระบบกล่าวหาที่สมบูรณ์นั้น พนักงานอัยการจะต้องเป็นทั้งผู้รับผิดชอบทั้งในการสอบสวนและฟ้องร้อง และการดำเนินคดีในชั้นสอบสวนของไทยที่มีการแยกอำนาจการสอบสวนและการฟ้องร้องออกจากกันนั้น ส่งผลให้เกิดการขาดเอกภาพระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้อง อันถือได้ว่าแตกต่างจากระบบสอบสวนสากล

1.2.7 หลักความเสมอภาค

ความเสมอภาค หมายถึงสิทธิของราษฎรที่จะได้รับการปฏิบัติจากรัฐ อย่างเท่าเทียมกัน องค์กรต่าง ๆ ของรัฐซึ่งรวมทั้งองค์กรฝ่ายบริหารด้วยต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกัน และปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญแตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละคน การปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญแตกต่างกันก็ตีความการปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกันก็ตีความขัดต่อหลักความเสมอภาค ฉะนั้น จึงมีผู้ที่พยายามแบ่งความหมายของความเสมอภาคไว้ 4 ประการ ได้แก่⁵⁵

- (1) ความเสมอภาคที่จะได้รับการปกป้องสิทธิ และเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกัน (Equality of Right and liberty)
- (2) ความเสมอภาคที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันจากรัฐในฐานะที่เป็นพลเมือง (Equality of citizenship)
- (3) ความเสมอภาคทางโอกาส (Equality of opportunity)
- (4) ความเสมอภาคระหว่างบุคคล (Equality of persons)

ความเสมอภาคในความหมายแรก หมายความว่า เมื่อบุคคลใดได้รับการปกป้องสิทธิเสรีภาพจากรัฐเช่นใด บุคคลอื่นย่อมได้รับการปกป้องสิทธิเสรีภาพอย่างเท่าเทียมจากรัฐเช่นกัน ความหมายที่สองก็เช่นกันเมื่อบุคคลใดได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างใดแล้ว บุคคลอื่นที่มีคุณสมบัติและสาระสำคัญอย่างเดียวกัน ย่อมได้รับการปฏิบัติเหมือนกันจากรัฐ ความหมายที่ สาม

⁵⁵ อภิวัฒน์ สุดสา. หลักความเสมอภาคภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. วารสารจตุลนิต, 8(1), 145.

คือ ความเสมอภาคในการแข่งขันหากบุคคลนั้นมีคุณสมบัติอย่างเดียวกัน ย่อมมีความเท่าเทียมกันทางโอกาส ความหมายสุดท้ายคือความเสมอภาคทางฐานะซึ่งถือว่าเป็นเรื่องส่วนตัวระหว่างปัจเจกชน ไม่เกี่ยวข้องกับรัฐ⁵⁶

1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมอาญา

การศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ประกอบด้วยหลักนิติรัฐ หลักนิติธรรม และหลักสิทธิมนุษยชน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1.3.1 หลักนิติรัฐ

หลักนิติรัฐเป็นหลักที่ถือเกิดขึ้นในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เป็นข้อความคิดว่าด้วยการปกครองโดยกฎหมาย รัฐจึงต้องดำเนินการปกครองภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมาย และเมืองครที่ีมีความเป็นอิสระคอยตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำของรัฐ สำหรับนักคิดที่ได้นำคำว่า “นิติรัฐ” มาอธิบายความหมายอย่างชัดเจนคนแรกคือนักคิดชาวเยอรมันชื่อ Robert von Mohl ซึ่งได้อธิบายไว้ในปี ค.ศ. 1829 โดยอธิบายว่า “นิติรัฐ” ว่าหมายถึง รัฐแห่งความมีเหตุผลอันเป็นรูปแบบที่ปกครองตามเจตจำนงโดยรวมที่มีเหตุผล และมีวัตถุประสงค์เพื่อสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับสังคมเป็นการทั่วไป จากการศึกษาความหมายดังกล่าวอาจสรุปได้ว่า นิติรัฐก็คือ รัฐที่ปกครองตามหลักแห่งเหตุผล เพื่อให้การอาศัยอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นไปด้วยความสงบสุข⁵⁷

สำหรับในประเทศไทยนั้นได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า “นิติรัฐ” ไว้ดังนี้

ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย ได้ให้ความหมายคำว่า นิติรัฐ ไว้ว่า “รัฐตามรัฐธรรมนูญสมัยใหม่ย่อมเป็นนิติรัฐคือ เป็นรัฐที่ยอมตนอยู่ใต้บังคับแห่งกฎหมายซึ่งรัฐเป็นผู้ตราขึ้นเองหรือยอมใช้บังคับ”⁵⁸

ศาสตราจารย์ ดร.วิชฌู เกรืองาม ได้ให้ความหมายคำว่า นิติรัฐ ไว้ว่า “นิติรัฐ” มิได้หมายความว่ารัฐตามกฎหมาย เพราะอย่างไรเรียกว่ารัฐนั้นมิได้อธิบายในกฎหมายระหว่างประเทศและหลักวิชาทางรัฐศาสตร์อยู่แล้ว หากแต่หมายความว่ารัฐที่นับถือกฎหมายหรือยกย่องกฎหมายเป็นใหญ่ คำว่ากฎหมายในที่นี้หมายความรวมๆ ถึงบรรดากฎหมาย และระเบียบ

⁵⁶ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. *หลักความเสมอภาค*. จาก <http://www.public-law.net/publaw/view.aspx?id=657>.

⁵⁷ วรเจตน์ ภาคิรัตน์. *หลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม*. *วารสารจุลนิติ*, 9(1), 49-68.

⁵⁸ หยุด แสงอุทัย. *นิติรัฐ นิติธรรม*. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2553, 22.

แบบแผนทางการเมืองทั้งหลาย บางครั้งเรียกว่า เป็นรัฐที่ยึดมั่นในระบอบรัฐธรรมนูญ (Constitutionalism) บ้าง รัฐที่เคารพในหลักนิติธรรม (rule of law) บ้าง”⁵⁹

ศาสตราจารย์ ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ได้ให้ความหมายคำว่า นิติรัฐ ไว้ว่า “ระบบนิติรัฐ (System of Legal State) คือ ระบบซึ่งฝ่ายปกครองอยู่ใต้กฎหมายเช่นเดียวกับพลเมืองซึ่งเป็นเอกชนและอยู่ภายใต้การควบคุมในทางกฎหมายของศาล ดังนั้น ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองกระทำการใดๆ ซึ่งเป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมายพลเมือง ซึ่งได้รับความเสียหายก็มีทางที่จะได้รับการเยียวยาในทางกฎหมาย เพราะศาลมีอำนาจควบคุมการกระทำของฝ่ายปกครอง”⁶⁰

เมื่อหลักนิติรัฐเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจตามอำเภอใจขององค์กรต่างๆ ของรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด รัฐธรรมนูญของรัฐที่เป็นเสรีประชาธิปไตย จึงมีหลักนิติรัฐเป็นเบื้องหลังบทบัญญัติต่างๆ โดยเฉพาะประการที่สำคัญถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ซึ่งรัฐจะต้องเคารพต่อสิทธิและเสรีภาพต่างๆ ของประชาชน โดยยอมตนให้อยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายอย่างเคร่งครัด และตราบไต่กฎหมายยังบังคับใช้อยู่ กฎหมายนั้นก็ผูกมัดรัฐอยู่เสมอ การที่รัฐจะจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ก็ต้องด้วยความยินยอมของราษฎรให้รัฐจำกัดสิทธิและเสรีภาพเอง รัฐที่เป็นนิติรัฐจึงเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน⁶¹

หลักนิติรัฐมีความเกี่ยวพันเป็นอย่างยิ่งกับสิทธิในเสรีภาพของบุคคล (Freiheitsrecht) และสิทธิในความเสมอภาค (Gleichheitsrecht) สิทธิทั้งสองประการนี้ถือว่าเป็นพื้นฐานของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ในรัฐที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยส่วนใหญ่จะยอมรับหลักความเป็นอิสระของประชาชนในการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพของตนเอง และเพื่อให้ประชาชนมีอิสระในการพัฒนาบุคลิกภาพของแต่ละคน รัฐจึงต้องให้ความเคารพต่อขอบเขตของสิทธิและเสรีภาพของประชาชนแต่ละคน การแทรกแซงในสิทธิและเสรีภาพของประชาชน รัฐจะกระทำได้อีกต่อเมื่อมีกฎหมายที่ผ่านความเห็นชอบจากตัวแทนของประชาชนตามหลักความชอบธรรมในทางประชาธิปไตยแล้วเท่านั้น จึงจะสามารถทำได้ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคลให้มีผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง จึงได้มีการนำหลักการแบ่งแยกอำนาจมาใช้ เพื่อความ

⁵⁹ วิษณุ เครืองาม. รัฐธรรมนูญและกฎหมายมหาชน. สถาบันพระปกเกล้า. 2549, 20.

⁶⁰ อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ. กฎหมายปกครองเปรียบเทียบ. ศูนย์พิมพ์อักษรกิจ. 2527, 4.

⁶¹ ไพบูลย์ ชูวัฒนกิจ. หลักนิติรัฐ: ทฤษฎีและหลักพื้นฐานที่สำคัญของกฎหมายมหาชน. ใน เอกสารการสนทนาระหว่างนักนิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556, 4.

มุ่งหมายจะให้อำนาจแต่ละอำนาจควบคุมตรวจสอบซึ่งกันและกัน และเพื่อให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้รับการรับรองคุ้มครอง⁶²

สำหรับองค์ประกอบของหลักนิติรัฐ หลักนิติรัฐประกอบไปด้วยหลักการย่อยๆ หลายประการที่สำคัญได้แก่ หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำขององค์กรของรัฐ หลักการประกันสิทธิในกระบวนการพิจารณาตัดสินคดีตลอดจนหลักการประกันสิทธิของปัจเจกบุคคลในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

หลักการแบ่งแยกอำนาจ เรียกร้องมิให้อำนาจของรัฐรวมศูนย์อยู่ที่องค์กรใด องค์กรหนึ่งแต่ให้มีการแบ่งแยกการใช้อำนาจหรือกระจายการใช้อำนาจของรัฐให้องค์กรต่างองค์กรกัน เป็นผู้ใช้เพื่อให้เกิดการดุลและคานอำนาจกัน โดยทั่วไปรัฐธรรมนูญของนิติรัฐจะแบ่งแยกองค์กรที่ใช้ อำนาจรัฐออกเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติองค์กรที่ใช้อำนาจบริหาร และองค์กรที่ใช้อำนาจ ตุลาการ หลักความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำขององค์กรของรัฐ เรียกร้องให้ การกระทำของ องค์กรนิติบัญญัติต้องผูกพันอยู่กับรัฐธรรมนูญ กล่าวคือในการตรากฎหมายขึ้นใช้บังคับ ในรัฐนั้น องค์กรนิติบัญญัติจะตรากฎหมายร่างกรอบที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ไม่ได้หลักการดังกล่าวนี้ ยังเรียกร้ององค์กรบริหาร (โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรฝ่ายปกครอง) และองค์กรตุลาการให้ต้องผูกพัน ต่อกฎหมายซึ่งหมายถึงต้องผูกพันต่อรัฐธรรมนูญและบรรดากฎหมายต่างๆ ที่ใช้บังคับอยู่จริง ในบ้านเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายที่องค์กรนิติบัญญัติตราขึ้น กล่าวเฉพาะฝ่ายปกครองหลักการ ดังกล่าวนี้ เรียกร้องให้ฝ่ายปกครองต้องกระทำการโดยไม่ขัดต่อกฎหมาย และในกรณีที่การกระทำทาง ปกครอง มีผลก้าวล่วงสิทธิเสรีภาพของราษฎรย่อมจะต้องมีกฎหมายให้อำนาจฝ่ายปกครองกระทำ การเช่นนั้นได้ หากไม่มีกฎหมายให้อำนาจแล้ว การกระทำทางปกครองนั้นย่อมไม่ชอบ ด้วยกฎหมาย⁶³

หลักการประกันสิทธิในกระบวนการพิจารณาในชั้นเจ้าหน้าที่และศาล เรียกร้องให้รัฐต้องเปิดโอกาสให้ราษฎรได้ต่อสู้ป้องกันสิทธิของตนในกระบวนการพิจารณาต่าง ๆ ของรัฐได้อย่างเต็มที่ ด้วยเหตุนี้ ระบบกฎหมายของรัฐจึงกำหนดให้องค์กรของรัฐต้องรับฟังบุคคล เปิดโอกาสให้บุคคลนำพยานหลักฐานเข้าหักล้างข้อกล่าวหาต่าง ๆ ก่อนที่จะตัดสินใจกำหนดมาตรการ

⁶² บรรเจิด สิงคนดี. *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน. 2558, 23.

⁶³ สามารถ ตราสุข. *การนำหลักนิติรัฐมาใช้ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ*. [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2560, 32.

ทางกฎหมายที่เป็นผลร้ายแก่บุคคลนั้น ทั้งนี้ กระบวนการพิจารณาที่ได้รับการออกแบบขึ้นจะต้องเป็นกระบวนการพิจารณาที่เป็นธรรม (fair) ด้วย⁶⁴

อนึ่ง ในกรณีที่ราษฎรได้รับความเสียหายจากการใช้อำนาจมหาชนขององค์กรของรัฐ รัฐจะต้องเปิดโอกาสให้ราษฎรสามารถฟ้ององค์กรของรัฐที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ตนต่อศาลได้ สำหรับหลักการประกันสิทธิของปัจเจกบุคคลในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมนั้น เรียกร้องให้รัฐกำหนดกระบวนการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างเอกชนกับเอกชนด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพ เอกชนที่พิพาทกันเองต้องมีหนทางในการนำข้อพิพาทนั้นไปสู่ศาล และกฎหมายวิธีพิจารณาคดีในชั้นศาลจะต้องได้รับการออกแบบให้การพิจารณาคดีเป็นไปอย่างรอบด้านตลอดจนกำหนดผลผูกพันเด็ดขาดของคำพิพากษาไว้เพื่อให้เกิดความมั่นคงแน่นอนในระบบกฎหมาย

1.3.2 หลักนิติธรรม

คำว่าหลักนิติธรรมนั้น วงการกฎหมายไทยแปลมาจากคำว่า The Rule of Law ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานในระบบกฎหมายอังกฤษ ในประเทศอังกฤษความคิดที่ว่ามนุษย์ไม่ควรต้องถูกปกครองโดยมนุษย์ แต่ควรจะต้องถูกปกครองโดยกฎหมายนั้น ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรกในศตวรรษที่ 17 ในหนังสือชื่อ “The Common Wealth of Oceana” อันเป็นผลงานของ James arrington ซึ่งเป็นผู้ที่นิยมระบอบสาธารณรัฐอย่างแน่วแน่ อย่างไรก็ตาม แม้จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ คำว่า rule of law ก็เหมือนกับคำว่า Rechtsstaat ที่ยากจะหาคำจำกัดความหรือนิยามซึ่งยอมรับกันเป็นยุติได้⁶⁵

นักกฎหมายรัฐธรรมนูญของอังกฤษที่มีบทบาทมากที่สุดคนหนึ่งในการช่วยพัฒนาหลักนิติธรรม ก็คือ A.V. Dicey ตำราของเขาที่ชื่อว่า Introduction to the Study of the Law of the Constitution โดย Dicey เห็นว่าหลักนิติธรรมจะต้องสัมพันธ์ใกล้ชิดกับความมีอำนาจสูงสุดของรัฐสภา และหลักนิติธรรมนั้นย่อมมีเนื้อหาสาระที่สำคัญ คือ บุคคลทุกคนย่อมเสมอภาคกันต่อหน้ากฎหมาย บุคคลไม่ว่าอยู่ในชั้นใดต้องตกอยู่ภายใต้กฎหมายปกติธรรมดาของแผ่นดิน (the ordinary law of the land) ซึ่งบรรดาศาลธรรมดาทั้งหลาย (ordinary courts) จะเป็นผู้รักษาไว้ซึ่งกฎหมายดังกล่าว หลักนิติธรรมในความหมายนี้ย่อมปฏิเสธความคิดทั้งหลายทั้งปวงที่จะยกเว้น

⁶⁴ อนันต์ เพียรวัฒนะกุลชัย. การประกันสิทธิขั้นพื้นฐานในการพิจารณาคดีของศาล. วารสารวิชาการ ศรีปทุมชลบุรี, 16(4), 11.

⁶⁵ อริยพร โพธิ์ใส. สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน. วารสารจตุลนิติ, 18(5), 143.

มิให้บรรดาเจ้าหน้าที่ทั้งหลายต้องเคารพต่อกฎหมาย บุคคลทั้งหลายย่อมไม่ต้องถูกลงโทษ หากไม่ได้กระทำการอันผิดกฎหมาย และไม่มีผู้ใดทั้งสิ้นแม้แต่กษัตริย์ที่จะอยู่เหนือกฎหมายได้⁶⁶

นอกจากนี้แล้ว บรรดาสิทธิทั้งหลายทั้งปวงของราษฎรนั้นย่อมเกิดจากกฎหมายที่รัฐสภาได้ตรารับขึ้นและเกิดจากกฎหมายประเพณีที่พัฒนามาโดยศาล อาจกล่าวได้ว่า สิทธิขั้นพื้นฐานของราษฎรอังกฤษไม่ได้รับการคุ้มครองและปกป้องโดยรัฐธรรมนูญ แต่ได้รับการปกป้อง และคุ้มครองโดยรัฐสภาและศาล โดยเหตุที่ในระบบกฎหมายอังกฤษ รัฐสภาเป็นผู้ทรงอำนาจสูงสุด ผลที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ ศาลของอังกฤษไม่มีอำนาจที่จะตรวจสอบว่ากฎหมายที่รัฐสภาตรารับขึ้นชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือชอบด้วยกฎหมายใด ๆ หรือไม่ กล่าวในทางทฤษฎีแล้ว รัฐสภาอังกฤษสามารถตรากฎหมายให้มีเนื้อหาสาระอย่างไรก็ได้ทั้งสิ้น สิทธิมนุษยชนหรือสิทธิพลเมืองไม่ได้มีฐานะเป็นกฎหมายที่สูงกว่ากฎหมายอื่นใดที่จะผูกพันรัฐสภาอังกฤษได้ ระบบการประกันสิทธิเสรีภาพของบุคคลในอังกฤษจึงแตกต่างจากหลายประเทศ โดยเฉพาะประเทศในภาคพื้นยุโรปที่ถือว่าสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลนั้นมีค่าบังคับในระดับรัฐธรรมนูญ และยอมผูกพันรัฐสภาในการตรากฎหมายด้วย⁶⁷

ในปัจจุบัน การให้คำอธิบายเกี่ยวกับเนื้อหาของหลักนิติธรรม อาจจะแตกต่างกันอยู่บ้างในรายละเอียด แต่องค์ประกอบสำคัญของหลักนิติธรรมนั้น ตำราต่าง ๆ ก็ไม่ได้อธิบายความแตกต่างกันมากนัก องค์ประกอบที่สำคัญของหลักนิติธรรมคือ ความคาดหมายได้ของการกระทำของรัฐ ความชัดเจนของกฎหมาย ความมั่นคงของกฎหมาย ความเป็นกฎเกณฑ์ทั่วไปของกฎหมาย ความเป็นอิสระของศาล การเคารพในหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ ตลอดจนความสะอาดในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ในยุคหลังมีผู้อธิบายลักษณะของกฎหมายที่จะช่วยสร้างให้เกิดการปกครองตามหลักนิติธรรม ดังเช่นคำอธิบายของ Lon L. Fuller นักนิติศาสตร์ที่มีชื่อเสียงชาวอเมริกัน ที่เห็นว่ากฎหมายที่จะทำให้หลักนิติธรรมปรากฏเป็นจริงได้นั้นต้องมีลักษณะสำคัญคือ⁶⁸

- 1) กฎหมายจะต้องบังคับเป็นการทั่วไปกับบุคคลทุกคน ไม่เว้นแม้แต่องค์กรเจ้าหน้าที่ของรัฐ
- 2) กฎหมายจะต้องได้รับการประกาศใช้อย่างเปิดเผย
- 3) กฎหมายจะต้องได้รับการตรารับขึ้นให้มีผลบังคับไปในอนาคต ไม่ใช่ตรารับขึ้นเพื่อใช้บังคับย้อนหลังไปในอดีต

⁶⁶ บุศรา เข้มทอง. แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานในรัฐธรรมนูญ. https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=30557.

⁶⁷ เพลินตา ต้นรังสรรค์. หลักนิติธรรมกับประชาธิปไตย. *วารสารจุลนิติ*, 13(1), 55.

⁶⁸ บรรเจิด สิงคะเนติ. หลักนิติธรรมในฐานะเกณฑ์ ตรวจสอบการกระทำขององค์กรของรัฐ. ใน *เอกสารวิชาการส่วนบุคคล สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ*, 2559, 1.

4) กฎหมายจะต้องได้รับการตราขึ้นโดยมีข้อความที่ชัดเจน เพื่อหลีกเลี่ยงมิให้เกิดการบังคับใช้ที่ไม่เป็นธรรม

5) กฎหมายจะต้องไม่มีข้อความที่ขัดแย้งกันเอง

6) กฎหมายจะต้องไม่เรียกร้องให้บุคคลปฏิบัติในสิ่งที่ไม่อาจเป็นไปได้

7) กฎหมายต้องมีความมั่นคงตามสมควร แต่ก็จะต้องเปิดโอกาสให้แก้ไขให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้

8) กฎหมายที่ได้รับการประกาศใช้แล้วจะต้องได้รับการบังคับให้สอดคล้องต้องกัน กล่าวคือ ต้องบังคับการให้เป็นไปตามเนื้อหาของกฎหมายที่ได้ประกาศใช้แล้วนั้น

1.3.3 หลักสิทธิมนุษยชน

คำว่าสิทธิมนุษยชน (Human Rights) เป็นที่รู้จักและถูกใช้อย่างแพร่หลาย นับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลงเมื่อปี พ.ศ. 2488 และได้มีการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติ เป็นต้นมา นอกจากนี้ยังมีคำอื่นที่มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าสิทธิมนุษยชนปรากฏแพร่หลายอยู่ด้วย เช่นกัน ได้แก่ สิทธิธรรมชาติ (Natural Rights) สิทธิขั้นพื้นฐาน (Fundamental Rights) และสิทธิของความเป็นมนุษย์ (Rights of Man) เป็นต้น ถึงแม้ในกฎบัตรสหประชาชาติ จะได้กล่าวถึงสิทธิมนุษยชนไว้ในที่ต่างๆ หลายแห่ง แต่ก็มีได้ให้คำจำกัดความของคำว่าสิทธิมนุษยชนไว้แต่อย่างใด ถ้าจะแปลความหมายตามตัวอักษร สิทธิมนุษยชน หมายถึง สิทธิของความเป็นมนุษย์ ผู้ที่เป็นมนุษย์ย่อมมีสิทธิดังกล่าวตั้งแต่เกิดจนตาย โดยปราศจากเงื่อนไข หรือข้อจำกัดของกฎหมาย ก่อนที่จะวิเคราะห์ความหมายของสิทธิมนุษยชนโดยละเอียด จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทราบความหมายของคำต่างๆ ที่ใกล้เคียง รวมทั้งแนวความคิดในเรื่อง สิทธิธรรมชาติเสียก่อน เพราะสิทธิธรรมชาตินั้นถือได้ว่าเป็นบ่อเกิดหรือที่มาที่สำคัญประการหนึ่งของสิทธิมนุษยชนในปัจจุบัน โดยจะได้พิจารณาเป็นลำดับไป⁶⁹

สิทธิธรรมชาติ(Natural Rights) หมายถึง สิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติเป็นความชอบธรรมที่มนุษย์จะพึงมี สิทธินี้มีหลักการอยู่บนความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ปราชญ์ทาง รัฐศาสตร์ท่านหนึ่งได้กล่าวถึงธรรมชาติของมนุษย์ไว้ว่า “มนุษย์มีความกลัวอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าในสมัยที่ยังไม่เข้าใจธรรมชาติ ไม่สามารถควบคุมธรรมชาติได้หรือในสมัยที่มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความกลัวของมนุษย์มีทุกระดับนับตั้งแต่กลัวความตาย กลัวการสูญเสียสิ่งที่รักหวงแหนและเป็นเจ้าของ กลัวการถูกรุกราน กลัวการถูกตอบโต้เมื่อไปรุกราน เพราะมนุษย์มีความกลัวมนุษย์จำต้องแสวงหาความมั่นคงปลอดภัย ซึ่งหลักประกันขั้นต่ำ ได้แก่ ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต

⁶⁹ ศุภรา ศรีปริวาทิน. แนวคิดและหลักการของสิทธิมนุษยชน. https://policetraining9.com/index.php?option=com_attachments&task=download&id=279

การดำรงชีพประกอบอาชีพและทรัพย์สิน ทั้งที่เป็นความมั่นคงปลอดภัยภายในสังคมและจากการรุกรานของพลังภายนอกสังคม” ความต้องการของมนุษย์ในการแสวงหาความมั่นคงความปลอดภัยในชีวิต ร่างกายและทรัพย์สิน รวมทั้งความต้องการที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรี ได้ก่อให้เกิดความเชื่อ ลัทธิและอุดมการณ์ต่างๆ ความเชื่ออันหนึ่งที่จะได้กล่าวถึงต่อไป ได้แก่ ความเชื่อในเรื่องสิ่งที่เป็นความชอบธรรมขั้นพื้นฐานที่มีอยู่ตามธรรมชาติพร้อมกับการเกิดของมนุษย์อัน ได้แก่ สิทธิธรรมชาติซึ่งมีสาระสำคัญคือ มนุษย์ทั้งหลายเกิดมาเท่าเทียมกัน มนุษย์มีสิทธิบางประการที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดจนกระทั่งถึงแก่ความตาย สิทธิที่ว่ามีได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพใน ร่างกายและความเสมอภาค เป็นสิทธิซึ่งไม่สามารถโอนให้แก่กันได้และผู้ใดจะล่วงละเมิดมิได้ หากมีการล่วงละเมิดก็อาจจะก่อให้เกิดอันตรายหรือกระทบกระเทือนเสื่อมเสียต่อสภาพของความเป็นมนุษย์ได้⁷⁰

สำหรับความหมายของสิทธิมนุษยชนนั้น สิทธิมนุษยชน (Human Rights) หมายถึง สิทธิของความเป็นมนุษย์ ในอดีตยังไม่เป็นที่แพร่หลายจนภายหลังได้มีการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติแล้ว คำว่าสิทธิมนุษยชนจึงได้ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวาง ในระดับภูมิภาคและในระดับนานาชาติ อาทิ ในอารัมภบทของกฎบัตรแห่งสหประชาชาติได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของสหประชาชาติว่า “เพื่อเป็นการยืนยันและให้การรับรองถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ในศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษยชาติ” แต่มิได้ให้คำนิยามหรือคำจำกัดความของคำว่าสิทธิมนุษยชนเอาไว้ ปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ซึ่งถือเป็นแม่บทของสิทธิมนุษยชนในปัจจุบัน ได้จำแนกสิทธิมนุษยชนออกเป็นประเภทต่างๆ แต่ก็มีได้มีคำอธิบายหรือบทนิยามของคำว่าสิทธิมนุษยชนไว้เช่นเดียวกัน⁷¹

อย่างไรก็ตาม หลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชน เป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ซึ่งจะส่งผลให้มนุษย์อยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข มีเกียรติมีคุณค่า จะต้องมียึดถือปฏิบัติที่สำคัญเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ดังต่อไปนี้

1) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human dignity)

ความเป็นมาของการบัญญัติรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในประเทศไทยปรากฏครั้งแรกในมาตรา 4 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 สำหรับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ฉบับปัจจุบัน ก็ได้บัญญัติคุ้มครองไว้ในมาตรา 4 เช่นกัน เช่นเดียวกับสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ โดยการบัญญัติเรื่องศักดิ์ศรีความ

⁷⁰ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. สิทธิมนุษยชนกับสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ. ใน *เอกสารวิชาการส่วนบุคคล* สำนักงานศาลยุติธรรม, 2560, 12.

⁷¹ สุทิน นาคพงศ์. สิทธิมนุษยชนกับการประกันตัวในคดีอาญา. ใน *เอกสารวิชาการส่วนบุคคล* สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2560, 3.

เป็นมนุษย์ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้น “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” มีที่มาจากเหตุการณ์ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งพรรคนาซีภายใต้การนำของอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ (Adolf Hitler) ผู้นำพรรคนาซี ได้ดำเนินวิธีการต่างๆที่มนุษย์ไม่พึงปฏิบัติกันแก่ชนชาวยิว ได้แก่ การโกนหัวสตรีแล้วนำเอาผมไปทอเป็นเครื่องนุ่งห่มเพื่อให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย การใช้มนุษย์เป็นเครื่องทดลองยาโดยฉีดสารต่างๆ เข้าร่างกาย การทดลองที่นิยมมากคือ การนำฝาแฝดมาใช้ทดลอง โดยเชื่อว่าน่าจะมีคุณสมบัติเหมือนกันมากกว่ามนุษย์อื่นๆ ปรากฏการณ์ที่ได้จากการทดลองจะแสดงผลได้ใกล้ความจริงที่สุด ส่งผลทำให้บุคคลที่ถูกนำมาทดลองกลายเป็นผู้พิการหรือเสียชีวิตแสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติต่อมนุษย์คนอื่นโดยไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทั้งนี้มีการคาดการณ์ว่ามีชาวยิวเสียชีวิตในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองประมาณ 6 ล้านคน ด้วยเหตุนี้เองเมื่อมีการร่างรัฐธรรมนูญของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีฉบับ ค.ศ. 1949 (ฉบับปัจจุบัน) ผู้ร่างรัฐธรรมนูญจึงได้บัญญัติรับรองสิทธิเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในมาตรา 1(1) ของรัฐธรรมนูญความว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสิ่งที่ไม่อาจล่วงละเมิดได้ เป็นภาระหน้าที่ของรัฐที่จะต้องให้ความเคารพและให้ความคุ้มครองต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เพื่อเป็นการแสดงเจตนาขั้นต้นในนามของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีว่าจะเคารพและให้ความคุ้มครองต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จักไม่ทำการที่บรรพชนของตนได้กระทำต่อชาวยิวอีกต่อไป⁷²

สำหรับกรณีของสาธารณรัฐแอฟริกาใต้นั้น ในช่วงราวศตวรรษที่ 20 ชนชาวมืดขาวที่อาศัยอยู่ในแอฟริกาใต้ได้ปฏิบัติต่อชนมืดดำซึ่งอยู่ในสังคมเดียวกัน เสมือนคนมืดดำไม่ใช่มนุษย์⁷³ ตัวอย่างเช่น การแยกถิ่นที่อยู่อาศัยจากกันโดยเด็ดขาดปะปนกันไม่ได้ การขึ้นรถประจำทางคนมืดขาวเท่านั้นที่มีสิทธิขึ้นทางประตูด้านหน้า ส่วนคนมืดสีอื่นจะต้องขึ้นประตูด้านหลัง และจะเดินไปนั่งข้างหน้าไม่ได้ ผู้ใดฝ่าฝืนกฎเหล็กดังกล่าวนี้จะถูกลงโทษอย่างหนัก จากเหตุการณ์แบ่งแยกสีผิวในแอฟริกาใต้และกลายเป็นการใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบต่อชนมืดดำ ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมในเวลาต่อมา โดยมีการรับรองสิทธิเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ ค.ศ. 1993 หมวด 1 ข้อ 1 ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคุณค่าที่ต้องยึดถือ”⁷⁴

2) สิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ความยุติธรรม และการเลือกปฏิบัติ

⁷² สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. *กฎหมายพื้นฐานสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี*. พี.เพลส จำกัด. 2551, 13.

⁷³ อุดม รัฐอมฤต และคณะ. *การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540*. สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. 2544, 85.

⁷⁴ บรรเจิด สิงคะเนติ. *หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). วิญญูชน. 2547, 35.

สิทธิ (Rights) คือ ประโยชน์ของประชาชนที่รัฐต้องรับรองและคุ้มครอง กล่าวคือรัฐต้องจัดให้มีขึ้นเพื่อประโยชน์ของประชาชน โดยมนุษย์ทุกคนต้องมีสิทธิในชีวิต และร่างกายของตนเอง รวมทั้งสิทธิในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง เช่น สิทธิในการศึกษา สิทธิในการรักษาพยาบาล สิทธิในการไม่ถูกทำร้าย เบียดเบียนทั้งทางร่างกายและจิตใจ⁷⁵

เสรีภาพ (Freedom) คือ ความมีอิสระของประชาชนที่จะกระทำหรืองดเว้นการกระทำในขอบเขตที่กฎหมายกำหนด โดยที่รัฐจะเข้าไปขัดขวางไม่ได้และจะต้องเอื้อให้เกิดบรรยากาศที่คนสามารถใช้เสรีภาพของตนได้โดยมนุษย์ทุกคนต้องมีเสรีภาพในการดำเนินชีวิต เช่น เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในการชุมนุมโดยมีเสรีภาพของคนๆ หนึ่งจะมีขอบเขตอยู่ที่สิทธิของคนอีกคนหนึ่ง เพื่อก่อให้เกิดความ รับผิดชอบและการเคารพ สิทธิเสรีภาพของผู้อื่น⁷⁶

ความเสมอภาค (Equality) คือ การได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ถูกเลือกปฏิบัติในเรื่องที่มีสาระสำคัญเหมือนกัน และได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกันในเรื่องที่มีสาระสำคัญต่างกัน เช่น งานในหน้าที่เดียวกันผู้ปฏิบัติงานก็ควรจะได้รับค่าตอบแทนเท่ากัน แต่หากทำงานต่างหน้าที่กันก็อาจจะได้รับค่าตอบแทนที่ไม่เท่ากันได้เพราะสาระสำคัญของงาน แตกต่างกัน เป็นต้น⁷⁷

ความยุติธรรม (Justice) คือ ความเที่ยงธรรม ความชอบธรรม ความชอบด้วยเหตุผล การใช้อำนาจใดๆ ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรม (Justice) และมนุษยธรรม (Hummanity) โดยการเคารพสิทธิมนุษยชนไม่ใช่คำนึงถึงแก่เหตุผลทางกฎหมาย แต่ต้อง คำนึงถึงเหตุผลทางกฎหมายและคุณธรรมด้วย การใช้อำนาจดังกล่าวจึงจะเป็นการใช้อำนาจที่เป็นธรรมประกอบไปด้วยทั้งพระเดช และพระคุณ ผู้ต้องหาหรือผู้กระทำความผิดก็ต้องได้รับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เพราะอย่างน้อยที่สุดก็ถือว่าเป็นมนุษย์เหมือนกัน จึงพึงมีสิทธิเหมือนกับที่มนุษย์พึงมีได้ ซึ่งอาจจะมีการจำกัดสิทธิบางประการโดยเป็นไปตามกฎหมายกำหนดไว้⁷⁸

⁷⁵ พงษ์ธวัฒน์ บุญพิทักษ์. สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. ใน *เอกสารวิชาการส่วนบุคคล สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร*. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2562, 13.

⁷⁶ เจษฎา นาคะรัมย์. สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน. สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. 2552, 25.

⁷⁷ ภัสวรรณ อุซุงศ์อมร. การปรับใช้หลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญไปสู่หลักความเสมอภาคของบุคคลในการรับภาระของรัฐโดยศาลปกครองไทย. *วารสารการเมืองการบริหารและกฎหมาย*. 13(2), 339.

⁷⁸ นิमित วุฒินินทร์. *กฎหมายในสังคมไทยกับความยุติธรรม: บทวิเคราะห์เชิงนิติปรัชญา*. [วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2561, 317.

การเลือกปฏิบัติ (Discrimination) Black's law Dictionary ได้ให้ความหมายกล่าวโดยสรุป หมายความว่า การปฏิบัติใดๆต่อบุคคลหรือกลุ่มคนโดยไม่เท่าเทียมกันและไร้เหตุผล หรือการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมหรือปฏิเสธ ที่จะปฏิบัติเนื่องจากเชื้อชาติ อายุ สัญชาติ หรือศาสนา หรือการปฏิบัติที่แตกต่างเนื่องจากความชอบหรือไม่ชอบที่ปราศจากเหตุผลที่สามารถรับฟังได้⁷⁹

ทั้งนี้ คำว่า “การเลือกปฏิบัติ” หมายความว่า การกีดกันหรือการให้สิทธิพิเศษ อันเนื่องมาจากความแตกต่างของเชื้อชาติ เพศ ศาสนา ความเห็นทางการเมือง การแบ่งแยกเชื้อชาติ หรือสังคมอันนำมาซึ่งความเสื่อมเสียต่อความเสมอภาคในโอกาส

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับการตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐาน ในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน

สำหรับทฤษฎีที่นำมาใช้ในการตรวจสอบค้นหาความจริง การรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนที่ได้รับการยอมรับอย่างสากลมีสองทฤษฎี (model) คือ หลักกระบวนการยุติธรรมทางอาญาหรือหลักนิติธรรม (Due process) และหลักการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control) โดย เฮอร์เบิร์ต แอล แพคเกอร์ (Herbert L. Packer) ศาสตราจารย์ทางกฎหมายที่มีชื่อเสียงของมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford University) ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นผู้ศึกษาวิเคราะห์นำแนวคิดรูปแบบการดำเนินคดีอาญาสองรูปแบบ ดังกล่าวออกเผยแพร่เพื่อเปรียบเทียบ ดังต่อไปนี้

2.1 ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมอาญาหรือทฤษฎีหลักนิติธรรม เป็นทฤษฎีที่มุ่งเน้นสิทธิเสรีภาพของบุคคลและของผู้ถูกกล่าวหาเป็นสำคัญ จึงต้องมีกฎหมายจำกัดอำนาจของตำรวจในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับ มาตรการบังคับ เช่น การจับกุม ตรวจสอบค้นฯลฯ อีกทั้งให้มีการลงโทษอย่างเหมาะสม

แนวคิดสำคัญของทฤษฎีนี้คือ ต้องมีหลักประกันให้กับประชาชนว่าผู้บริสุทธิ์จะต้องไม่ถูกลงโทษ ตามสุภาษิตที่ว่า “ปล่อยผู้กระทำผิดสิบคนย่อมดีกว่าการลงโทษผู้บริสุทธิ์แม้เพียงคนเดียว” (to Free Ten Wrong Doers is Better Than to Punish Only One Innocent)⁸⁰

⁷⁹ กิตติบดี โยพุล. สิทธิมนุษยชน. ใน *เอกสารประกอบการบรรยายวิชากฎหมายสิทธิมนุษยชน*. (หน่วยที่ 1, 1-52. สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2559, 25.

⁸⁰ ชนกานต์ สังสีแก้ว. *ความผิดฐานเลือกปฏิบัติ*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2560, 509.

ทฤษฎีหลักนิติธรรมจึงมุ่งเน้นสิทธิของผู้ถูกกล่าวหามากกว่าสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม หรือผู้เสียหาย โดยมีแนวคิดสรุปดังต่อไปนี้⁸¹

1) หน้าที่สำคัญที่สุดของกระบวนการยุติธรรม คือ การปฏิบัติตามกฎหมายโดยเคร่งครัด เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมภายใต้หลักกฎหมาย

2) กระบวนการยุติธรรมจะต้องให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาตามกฎหมายบัญญัติ และต้องยึดหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์

3) อำนาจของตำรวจจะต้องถูกจำกัดเพื่อป้องกันมิให้มีการใช้อำนาจโดยมิชอบ (Abuse of Power) กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน

4) สิทธิของบุคคลตามรัฐธรรมนูญไม่เป็นเพียงแต่เรื่องทางเทคนิค หากแต่องค์กรในกระบวนการยุติธรรมต้องมีพันธะที่จะต้องถือปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด ทั้งตามกฎหมายระเบียบ ข้อบังคับทั้งหลายเพื่อประกันให้เกิดความเป็นธรรม และความมั่นคงแน่นอนของกระบวนการยุติธรรม

5) กระบวนการยุติธรรมควรเปรียบเสมือนระบบงานที่มีการตรวจสอบอันประกอบด้วยหน่วยงานย่อยที่ทำหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้องซึ่งกันและกัน (Check and Balance) เพื่อป้องกันอย่างเต็มที่ที่จะมิให้ผู้บริสุทธิ์ถูกกล่าวหาและลงโทษทางอาญา

6) เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องของรัฐจะต้องไม่มีการกล่าวหาบุคคลใดว่ากระทำความผิดกฎหมาย โดยปราศจากพยานหลักฐาน ทั้งนี้ จะต้องดำเนินกระบวนการตามกฎหมายในการดำเนินคดีอาญาให้มีการค้นหาความจริง

ดังนั้น รัฐที่ยึดถือทฤษฎีความชอบด้วยกระบวนการทางกฎหมาย (Due Process Model) จึงต้องมีกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เน้นหนักไปในทางที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้บริสุทธิ์มิให้ถูกล่วงละเมิดโดยไม่เป็นธรรมจากเจ้าพนักงานของรัฐ เช่น สิทธิของผู้เสียหาย สิทธิของผู้ถูกกล่าวหา สิทธิของจำเลย การค้น การจับจะต้องมีหมายซึ่งออกโดยศาล เป็นต้น และหากบางกรณีมีพยานหลักฐานขึ้นสำคัญในการที่จะพิสูจน์ความผิดของจำเลยได้ แต่หากว่ากระบวนการที่ได้มานั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย ก็ไม่อาจจะรับฟังเพื่อลงโทษจำเลยได้ แม้พยานหลักฐานนั้นเป็นพยานหลักฐานที่เกิดขึ้นโดยชอบก็ตาม

2.2 ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม

ทฤษฎีการดำเนินคดีอาญารูปแบบของการควบคุมอาชญากรรม มีแนวคิดค่านิยมในเชิงอนุรักษนิยม โดยให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมอย่างเต็มที่ แม้จะมีการก้าวล่วงสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลไปบ้าง แต่เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการ

⁸¹ จีรพจน์ ไทยเล็ก. ระบบการพิจารณาคดีที่เหมาะสมสำหรับพิจารณาคดีความมั่นคงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้. ใน *เอกสารวิชาการรายบุคคล*. สำนักงานศาลยุติธรรม. 2563, 23.

ควบคุม อาชญากรรม สร้างความสงบเรียบร้อยในสังคม กฎหมายและแนวนโยบายของรัฐก็ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำได้ ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรมมีแนวคิดสรุปได้ดังต่อไปนี้⁸²

- 1) การปราบปรามอาชญากรรมถือเป็นหน้าที่หลักของกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากกฎหมาย เป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้สังคมมีความสุข
- 2) กระบวนการยุติธรรมจะต้องมุ่งเน้นในการปกป้องคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ซึ่งเป็นเหยื่อของอาชญากรรมมากกว่าที่จะปกป้องสิทธิของผู้ต้องหา
- 3) กฎหมายต้องให้อำนาจแก่ตำรวจในการปฏิบัติหน้าที่อย่างคล่องตัว สะดวก ในการสืบสวนสอบสวนจับกุม ตรวจสอบค้นยึด และการลงโทษ
- 4) กฎหมายใดๆ ที่มีลักษณะเป็นพันนาการในการปฏิบัติหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมจะต้องถูกขจัดออกไป
- 5) กระบวนการยุติธรรมจะต้องปฏิบัติการเชื่อมโยงเหมือนสายพานลำเลียงการดำเนินคดีจะถูกส่งผ่านไปยังหน่วยงานย่อยที่รับผิดชอบอย่างสัมพันธ์กัน
- 6) เมื่อตำรวจจับกุมผู้ต้องหาและพนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลควรมีข้อสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด เนื่องจากถือว่าการสืบสวนสอบสวนของตำรวจ และของพนักงานอัยการ เป็นการค้นหาความจริงที่น่าเชื่อถือ
- 7) เป้าประสงค์หลักของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือ การค้นหาความจริง หรือการตรวจสอบพยานหลักฐานที่กล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมา แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบค้นหาความจริงกรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน ในบทต่อไปจะเป็นการกล่าวถึงหลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับการตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน

⁸² นภััสสร รักษากิจโกศล. แนวทางการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมต่อการแก้ไขปัญหาสังคม. วารสารร้อยแก่นสารอุดมดี, 5(1), 5.

บทที่ 3

หลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับการตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการ ดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) ในที่นี้ จึงจะศึกษาหลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับการตรวจสอบค้นหาความจริงกรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนโดยจะทำการศึกษาเปรียบเทียบกับสาธารณรัฐฝรั่งเศส และประเทศญี่ปุ่นโดยประเทศญี่ปุ่น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. หลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับการตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนของประเทศไทย

1.1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

1.1.1 ความหมายและอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวน

การสอบสวนคดีอาญานั้นต้องสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนเท่านั้น โดยพนักงานสอบสวน หมายถึง บุคคลซึ่งกฎหมายกำหนดให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน จะเห็นได้ว่าผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาไม่ได้จำกัดเฉพาะพนักงานสอบสวนและพนักงานฝ่ายปกครอง ตามมาตรา 18 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงเจ้าพนักงานตามกฎหมายอื่นที่บัญญัติให้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาด้วย

เห็นได้ว่า การที่กฎหมายได้บัญญัติถึงตัวบุคคลผู้มีอำนาจสอบสวนไว้ โดยเฉพาะเช่นนี้ บุคคลอื่นจะเป็นพนักงานสอบสวนไม่ได้ นอกจากจะมีกฎหมายบัญญัติขึ้นเป็นลักษณะเฉพาะเป็นเรื่องๆ ไป หากไม่มีกฎหมายบัญญัติให้มีอำนาจสอบสวนแล้วการสอบสวนคดีอาญาไม่ได้ เช่น กรมตำรวจไม่ใช่พนักงานสอบสวน เป็นต้น

ผู้มีอำนาจการสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

1) กรณีความผิดเกิดขึ้นในกรุงเทพมหานคร ผู้มีอำนาจสอบสวน ได้แก่ ข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป

2) กรณีความผิดเกิดขึ้นในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร ผู้มีอำนาจสอบสวน ได้แก่ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอ และข้าราชการตำรวจ ซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป

3) กรณีความผิดเกิดขึ้นนอกราชอาณาจักร ผู้มีอำนาจสอบสวน ได้แก่ อัยการสูงสุด หรือผู้รักษาการแทนเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบหรือจะมอบหมายหน้าที่นั้น ให้พนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนคนใดเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวนแทนก็ได้

สำหรับผู้มีอำนาจการสอบสวนตามกฎหมายกำหนดอื่นที่บัญญัติให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน โดยเจ้าพนักงานตามกฎหมายอื่น เช่น พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 เป็นต้น

ดังนั้น การสอบสวนคดีอาญาจึงมีลักษณะดังต่อไปนี้

1) การสอบสวนคดีอาญาเริ่มขึ้นเมื่อมีการกล่าวหาเกิดการกระทำผิดขึ้นแล้ว โดยพนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนได้เมื่อเกิด อ้างว่าเกิด หรือเชื่อว่าได้เกิดความผิดขึ้นในเขตอำนาจของตน

2) ผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญานั้น กฎหมายได้กำหนดตำแหน่งชั้นยศไว้ อย่างชัดเจน กล่าวคือ ในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ข้าราชการตำรวจ ซึ่งมียศตั้งแต่ นายร้อยตำรวจตรี หรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป ส่วนในจังหวัดอื่นๆ นั้นมีพนักงานสอบสวนสองฝ่ายก็คือ ฝ่ายปกครองและฝ่ายตำรวจ โดยกฎหมายบัญญัติพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอและข้าราชการตำรวจ ซึ่งมียศตั้งแต่ นายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรี ขึ้นไปมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาที่เกิด อ้างว่าเกิด หรือเชื่อว่าจะเกิดในเขตอำนาจของตนได้

3) การสอบสวนคดีอาญาเกิดขึ้นเมื่อมีการกล่าวหาว่ามีการกระทำผิดเกิดขึ้นแล้ว ดังนั้น จึงมีผลกระทบต่อผู้ถูกกล่าวหาหรือประชาชนที่เกี่ยวข้องโดยตรง กฎหมายจึงบัญญัติรายละเอียดขั้นตอนการสอบสวนไว้อย่างชัดเจน การไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ดังกล่าวอาจทำให้การเสียไป เช่น การสอบสวนคดีอาญาในความผิดที่ยอมความกันได้ เช่น คดีหมิ่นประมาท ยกยอก ฉ้อโกง ช่มชู้ โดยผู้เสียหายไม่ได้ร้องทุกข์ตามระเบียบเสียก่อน การสอบสวนดังกล่าวย่อมไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือ การสอบสวนผู้ต้องหาในความผิดฐานใดฐานหนึ่ง โดยไม่ได้แจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ต้องหาทราบเสียก่อน

การสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนที่ไม่มีอำนาจโดยชอบยอมทำให้การสอบสวนนั้นๆ หรือคดีนั้น ๆ เสียไป พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องในข้อหาหรือคดีนั้นๆ

4) การสอบสวนคดีอาญาเป็นเงื่อนไขในการฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการ โดยกฎหมายบัญญัติห้ามให้พนักงานอัยการฟ้องคดีอาญาใดต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน และการสอบสวนคดีอาญานั้นๆ ต้องชอบด้วยกฎหมายตาม (3) ด้วย

1.1.2 อำนาจในการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน

การสอบสวนเป็นกรณีที่เกิดความผิดอาญาขึ้นแล้ว โดยพนักงานสอบสวนดำเนินการเกี่ยวกับพยานหลักฐาน ซึ่งอาจจะเป็นพยานบุคคล พยานเอกสาร หรือพยานวัตถุ และจัดการให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานนั้น ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงแห่งพฤติการณ์ที่เกิดขึ้น และชี้ให้เห็นว่าการได้มาซึ่งพยานหลักฐานต้องชัดแจ้งและสามารถที่จะเชื่อมโยงความจริงได้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องได้มาด้วยวิธีอันถูกต้องอันควร การสอบสวนจึงต้องรวบรวมพยานหลักฐานให้มีน้ำหนักอย่างเพียงพอ ที่จะชี้ให้เห็นชัดว่าผู้กระทำความผิดจริง

เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น กฎหมายกำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานและเป็นผู้ที่มีอำนาจในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง ดังนั้นพนักงานสอบสวนจะรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อใช้ยื่นผู้กระทำความผิดอย่างเดียวไม่ได้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้กำหนดว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถกระทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหาและเพื่อที่จะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา”⁸³

ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมหลักฐาน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจดังต่อไปนี้⁸⁴

(1) ตรวจตัวผู้เสียหายเมื่อผู้นั้นยินยอม หรือตรวจตัวผู้ต้องหา หรือตรวจสิ่งของหรือที่ทางอันสามารถอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ ให้รวมทั้งทำภาพถ่าย แผนที่ หรือภาพวาดจำลอง หรือพิมพ์ลายนิ้วมือ ลายมือหรือลายเท้า กับให้บันทึกรายละเอียดทั้งหลายซึ่งน่าจะกระทำผิดชี้แจงกระจ่างขึ้น ในการตรวจตัวผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาตามวรรคหนึ่ง หากผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาเป็นหญิง ให้จัดให้เจ้าพนักงานซึ่งเป็นหญิงหรือหญิงอื่นเป็นผู้ตรวจ ทั้งนี้ ในกรณีที่มีเหตุอันสมควรผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาจะขอนำบุคคลใดมาอยู่ร่วมในการตรวจนั้นด้วยก็ได้

⁸³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 131.

⁸⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 132.

(2) คั่นเพื่อพบสิ่งของ ซึ่งมีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยการกระทำผิด หรือได้ใช้หรือสงสัยว่าได้ใช้ในการกระทำผิด หรือซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ แต่ต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยคั่น

(3) หมายถึงบุคคลซึ่งครอบครองสิ่งของ ซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ แต่บุคคลที่ถูกหมายเรียกไม่จำเป็นต้องมาเอง เมื่อจัดส่งสิ่งของมาตามหมายแล้ว ให้ถือเสมือนว่าได้ปฏิบัติตามหมาย

(4) ยึดไว้ซึ่งสิ่งของที่คั่นพบหรือส่งมาดังกล่าวไว้ในอนุมาตรา (2) และ (3) นอกจากนี้ พนักงานสอบสวนยังมีอำนาจในการออกหมายเรียกผู้เสียหายหรือบุคคลใดซึ่งมีเหตุอันควรเชื่อว่าถ้อยคำของเขาอาจเป็นประโยชน์แก่คดีมาให้ปากคำเกี่ยวกับคดีได้ โดย

การถามปากคำ พนักงานสอบสวนจะให้ผู้นั้นสาบานหรือปฏิญาณตัวก่อนก็ได้ ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนตักเตือน พูดให้ท้อใจหรือใช้กลอุบายอื่นเพื่อป้องกันมิให้บุคคลใดให้ถ้อยคำซึ่งอยากจะทำให้ด้วยความเต็มใจ ส่วนในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ การถามปากคำผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิง ให้พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นหญิงเป็นผู้สอบสวน เว้นแต่ผู้เสียหายนั้นยินยอมหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่น และให้บันทึกความยินยอมหรือเหตุจำเป็นนั้นไว้ ทั้งนี้ ผู้เสียหายจะขอให้บุคคลใดอยู่ร่วมในการถามปากค่านั้นด้วยก็ได้ ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องจัดให้ผู้เสียหายหรือพยานยืนยันตัวผู้กระทำความผิดในชั้นจับกุมหรือชี้ตัวผู้ต้องหาในคดีอาญา ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หรือพนักงานสอบสวนจัดให้มีการยืนยันตัวผู้กระทำความผิดหรือชี้ตัวผู้ต้องหาในสถานที่ที่เหมาะสม และสามารถจะป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องหาเห็นตัวผู้เสียหายหรือพยาน โดยให้คำนึงถึงความปลอดภัยของผู้เสียหายหรือพยานเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งกรณี เว้นแต่ผู้เสียหายหรือพยานนั้นยินยอมให้พนักงานสอบสวนบันทึกความยินยอมไว้⁸⁵

ในขณะที่พนักงานสอบสวนทำการอยู่ในบ้านเรือนหรือในสถานที่อื่น พนักงานสอบสวนมีอำนาจสั่งให้บุคคลใดๆ ออกจากที่นั้นชั่วคราวที่จำเป็น⁸⁶

การสอบสวนเป็นการค้นหาความจริงเกี่ยวกับตัวผู้ต้องหาและการกระทำของผู้ต้องหา ทั้งนี้ พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ในการค้นหาพยานหลักฐานอันเกี่ยวกับตัวผู้ต้องหาโดยพยานหลักฐานที่ใช้ยืนยันผู้ต้องหา ได้แก่ พยานบุคคล พยานเอกสาร และพยานวัตถุ พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์⁸⁷ ตามที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477

⁸⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 133.

⁸⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 137.

⁸⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 131/1.

นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติเกี่ยวกับ พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ไว้ว่า ในกรณีที่ต้องใช้พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ เพื่อ พิสูจน์ข้อเท็จจริงตามมาตรา 131 ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจให้ทำการตรวจพิสูจน์บุคคล วัตถุหรือ เอกสารใด ๆ โดยวิธีการทางนิติวิทยาศาสตร์ได้ หากการตรวจพิสูจน์จำเป็นต้องตรวจเก็บตัวอย่างเลือด เนื้อเยื่อ ผิวหนัง เส้นผมหรือขน น้ำลาย ปัสสาวะ อุจจาระ สารคัดหลั่ง สารพันธุกรรมหรือส่วนประกอบของร่างกาย จากผู้ต้องหา ผู้เสียหายหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบมีอำนาจให้แพทย์ หรือผู้เชี่ยวชาญดำเนินการตรวจดังกล่าวได้ แต่ต้องกระทำเพียงเท่าที่จำเป็นและสมควรโดยใช้วิธีการ ที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดน้อยที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ ทั้งจะต้องไม่เป็นอันตรายต่อร่างกายหรืออนามัย ของบุคคลนั้น และผู้ต้องหา ผู้เสียหาย หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องต้องให้ความยินยอม หากผู้ต้องหา หรือ ผู้เสียหายไม่ยินยอมโดยไม่มีเหตุอันสมควรหรือผู้ต้องหาหรือผู้เสียหายกระทำการป้องกันขัดขวาง มิให้บุคคลที่เกี่ยวข้องให้ความยินยอมโดยไม่มีเหตุอันสมควร ให้สันนิษฐานไว้เบื้องต้นว่าข้อเท็จจริง เป็นไปตามผลการตรวจพิสูจน์ที่หากได้ตรวจพิสูจน์แล้วจะเป็นผลเสียต่อผู้ต้องหาหรือผู้เสียหายนั้น แล้วแต่กรณี⁸⁸

1.1.3 การสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติเป็นอาจิม ของผู้ต้องหา

การสอบสวนเพื่อให้ทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติเป็นอาจิม ของผู้ต้องหา การสอบสวนเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานดังกล่าวก็เพื่อประโยชน์แก่ผู้ต้องหา ทั้งนี้ พยานหลักฐานดังกล่าวนี้ มักได้มาในขณะที่พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนหรือส่งประเด็นไป สอบสวน เพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิต และความประพฤติเป็นอาจิมของผู้ต้องหา แต่การสอบสวน ในลักษณะนี้ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบทุกข้อที่ได้มา⁸⁹ มีหลักในการพิจารณา ดังนี้

ความเป็นมาแห่งชีวิตหมายถึง ประวัติวิถีชีวิตของผู้ต้องหาก่อนการกระทำ ความผิด เช่น มีการศึกษาอย่างไร ประกอบอาชีพอะไรมาบ้าง เคยกระทำผิดมาแล้วหรือไม่ ส่วนความ ประพฤติอันเป็นอาจิมเช่น ผู้ต้องหาเป็นบุคคลที่เสพสุรายาเมาเป็นปกติวิสัยหรือไม่ เป็นคนใจบุญ สุหนาน หรือเป็นคนเกะกะเกร เป็นต้น

การที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจพนักงานสอบสวนที่จะสอบสวนเรื่อง เหล่านี้ ได้ก็เพราะอำนาจการสอบสวนโดยปกติย่อมต้องมุ่งหมายเพื่อทราบข้อเท็จจริงหรือเพื่อพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษในความผิดที่กล่าวหาตามค่านิยม มาตรา 2 (11) แต่การ สอบสวนตามมาตรา 138 เป็นการสอบสวนตามจุดมุ่งหมายของการสอบสวน กล่าวคือ เป็นการ

⁸⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 131/1 วรรคสอง.

⁸⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 138.

สอบสวนเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดที่เกี่ยวกับการกระทำของผู้ต้องหา และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้ต้องหาในส่วนที่เป็นคุณหรือเป็นประโยชน์แก่ผู้ต้องหา ทั้งในส่วนที่จะพิสูจน์ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์ หรือมีเหตุอันควรปราณีใดๆ ที่สมควรได้รับการพิจารณา ลดหย่อนผ่อนโทษอันเป็นส่วนที่เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหาด้วย (3) การสอบสวนตามมาตรา 138 มีข้อแตกต่างจากการสอบสวนโดยปกติประการหนึ่งคือ การสอบสวนตามมาตรา 138 พนักงานสอบสวนจะต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อความทุกข้อที่สอบสวนได้มา แต่การสอบสวนโดยปกติไม่มีบทบัญญัติใดบังคับให้พนักงานสอบสวนต้องทำเช่นนั้น เว้นแต่จะเป็นการสอบสวนผู้ต้องหาซึ่งจะต้องแจ้งข้อหาให้ทราบตาม มาตรา 134⁹⁰

โดยทั่วไปพนักงานสอบสวนมักไม่ดำเนินการสอบสวนในข้อนี้ ทำให้ไม่มีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำความผิด ทั้งเรื่องความประพฤติทั่วไป ประวัติครอบครัว สาเหตุของการกระทำความผิดมาประกอบในสำนวนการสอบสวน ทำให้ไม่สามารถนำข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้ต้องหามาใช้ประกอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของพนักงานอัยการได้ และข้อเท็จจริงดังกล่าวจะปรากฏอีกครั้งในชั้นศาล ซึ่งจะเห็นได้ว่าอัยการไม่มีบทบาทในการสืบเสาะข้อมูลหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจำเลย หรือผู้กระทำความผิดเลย⁹¹

นอกจากนี้ ยังมีการรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับเหตุบรรเทาโทษ โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีเจตนารมณ์ที่มุ่งจะคุ้มครองผู้ต้องหาให้ได้รับความเป็นธรรมจากพนักงานสอบสวน โดยพนักงานสอบสวนจะต้องสอบสวนและหาพยานหลักฐาน ในกรณีที่ผู้ต้องหาไม่มีความผิดหรือได้รับการยกเว้นโทษไว้ด้วย มิใช่จะเพียงแต่มุ่งที่จะค้นหาพยานหลักฐานที่จะเอาผิดต่อตัวผู้ต้องหาเพียงอย่างเดียว และในบทบัญญัติมาตรา 131 นี้ยังให้อำนาจพนักงานสอบสวนอย่างกว้างขวาง ในการค้นหารายละเอียดอันเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดเสนอต่อศาล เพื่อที่ศาลจะสามารถใช้ดุลพินิจในการลงโทษจำเลยได้อย่างถูกต้อง แต่ในเรื่องนี้ยังมีปัญหาอีกว่าจะต้องรวบรวมมาน้อยเพียงใดจึงจะเพียงพอในการพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา

หลักการที่ให้พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ที่จะต้องตรวจสอบ ทั้งความผิดและความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา หากนำมาปฏิบัติได้จริงจัง ย่อมจะช่วยยกฐานะของพนักงานสอบสวนจากความเชื่อเดิมที่เคยถือว่าตนเป็นผู้ดำเนินคดีแทนฝ่ายผู้เสียหายให้ขึ้นมาอยู่ในฐานะ “เจ้าหน้าที่กึ่งตุลาการ” (quasi-judicial officer) ซึ่งมีหน้าที่อำนวยความยุติธรรมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยการ

⁹⁰ ศิพร โกวิท. *ความเป็นภาวะวิสัย ของการสอบสวน*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2551, 67.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2551, 67.

⁹¹ นิติกาญจน์ นาคประสม. *บทบาทของอัยการในการกำหนดโทษคดีอาญา*. *วารสารกระบวนการยุติธรรม*, 2552, 64.

แสวงหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความจริงให้เห็นว่าผู้ต้องหาจะเป็นคนร้ายหรือคนบริสุทธิ์ ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินคดีอาญาแก่ประชาชนในชั้นศาลลดลงไปได้อีกทางหนึ่งด้วย

ข้อที่เป็นปัญหาในทางปฏิบัติคือ กฎหมายไม่ได้บัญญัติถึงผลหรือบท sanction เอาไว้ด้วยว่าหากพนักงานสอบสวนไม่ได้ปฏิบัติตามกฎหมายมาตรานี้ เช่น ไม่ตรวจสอบพยานหลักฐานที่ผู้ต้องหาอ้างอิงเพื่อพิสูจน์ถึงความบริสุทธิ์ของตน ผลทางกฎหมายจะเป็นเช่นไร ในความเห็นของนักกฎหมายท่านหนึ่งเห็นว่า การฝ่าฝืนบทบัญญัตินี้ไม่น่าที่จะทำให้การสอบสวนเสียไปทั้งหมด ในกรณีนี้ น่าจะถือเป็นข้อผิดพลาดที่สำคัญที่พนักงานอัยการจะต้องเคร่งครัดในการตรวจสอบและสั่งการให้ทำการสอบสวนเพิ่มเติมให้ถูกต้อง แต่อย่างไรก็ดี ในปัจจุบันการดำเนินคดีในชั้นสอบสวนจะเน้นหนักไปทางค้นหาความผิดมากกว่าที่จะค้นหาความจริงในคดี ไม่ว่าจะเป็นการค้นหาเพื่อพิสูจน์ รวมทั้งการค้นหาพยานบุคคล พยานเอกสาร หรือพยานวัตถุ และสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้ต้องหา ซึ่งเป็นการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ ของทุกฝ่ายก่อนที่จะเข้าสู่กระบวนการพิเคราะห์พยานหลักฐาน ถึงความน่าเชื่อถือเพื่อให้ได้ความจริงอันส่งผลถึงดุลพินิจของพนักงานอัยการ เพื่อที่จะใช้ดุลพินิจในการสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องได้อย่างมีประสิทธิภาพและได้มาซึ่งความเป็นธรรมต่อตัวของผู้ต้องหา

ตามหลักการพนักงานสอบสวน จึงต้องวางตัวเป็นกลางรวบรวมพยานหลักฐาน ทั้งชนิดที่เป็นคุณเป็นโทษและพนักงานสอบสวนจะต้องกระทำทุกอย่าง เพื่อให้ได้มาซึ่งความจริง และต้องมีการเปลี่ยนแปลงแนวปฏิบัติเดิม ๆ ความเคยชินที่พนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวน เฉพาะเพียงแค่ว่าเห็นได้ว่าคดีมีมูลที่จะสามารถฟ้องผู้ต้องหาได้ เท่ากับว่าจะทำการสอบสวนเฉพาะทางที่เป็นผลร้ายต่อตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยเท่านั้น แล้วก็หยุดทำการสอบสวนทำให้พยานหลักฐานที่เป็นผลดีต่อตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย รวมทั้งเหตุบรรเทาโทษจะไม่มีปรากฏในสำนวนการสอบสวน ซึ่งน่าจะสันนิษฐานได้จากระเบียบตำรวจเกี่ยวกับคดี ในข้อที่ 254 ที่บัญญัติไว้ว่า “ตามปกติผู้สอบสวนไม่จำเป็นต้องสอบสวนพยานของผู้ต้องหา เพราะตามธรรมดาพนักงานสอบสวนมีหน้าที่ที่จะพิจารณาคดีว่าพามีมูลดำเนินการฟ้องร้องหรือไม่ เป็นหลักหาใช่เป็นผู้วินิจฉัยคดีของคู่ความไม่” ซึ่งในทางปฏิบัตินั้นพนักงานสอบสวนได้ยึดถือปฏิบัติเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติหน้าที่ มากกว่าการใช้หลักกฎหมายในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ถึงแม้ว่าจะมีการยกเลิกระเบียบกรมตำรวจเกี่ยวกับคดีดังกล่าวแล้วก็ตามแต่คู่มือพนักงานสอบสวนก็ยังปรากฏว่าการสอบสวนนั้น ยังมุ่งหาความผิดของผู้ต้องหาอยู่มาก

1.1.4 การมีส่วนร่วมของพนักงานอัยการในการสอบสวน

การดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนฟ้องร้องในทางปฏิบัติมีการแยกความรับผิดชอบออกเป็นการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนแล้วต่อด้วยการดำเนินคดีอาญาของอัยการ ทำให้ตำรวจซึ่งเป็นพนักงานสอบสวนเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการใช้อำนาจสอบสวนในการ

สอบสวนคดีอาญาแต่เพียงฝ่ายเดียว อัยการไม่สามารถที่จะเขาไปทำการตรวจสอบในการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานสอบสวนได้ ถึงแม้ว่าในปัจจุบันอัยการจะได้เข้ามามีบทบาทในการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนหรือตำรวจในคดีบางประเภทบ้างแล้วก็ตาม อย่างไรก็ตาม มีคดีบางประเภทที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้กำหนดให้พนักงานอัยการมีบทบาทในการสอบสวนด้วย โดยแบ่งเป็น 4 กรณี ได้แก่

1) กรณีที่ผู้เสียหายหรือพยานเป็นเด็ก กฎหมายกำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการทราบเพื่อเข้าร่วมในการสอบสวน หากนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์หรือพนักงานอัยการที่เข้าร่วมถามปากคำแก่ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กตั้งข้อรังเกียจให้เปลี่ยนตัวนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์หรือพนักงานอัยการนั้น⁹²

2) กรณีความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยที่ได้กระทำลงนอกราชอาณาจักร ให้อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเป็นพนักงานสอบสวน ผู้รับผิดชอบหรือจะมอบหมายหน้าที่นั้นให้พนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนคนใดเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวนแทนก็ได้⁹³

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20 ที่กำหนดให้อธิบดีกรมอัยการหรือผู้รักษาการแทนเป็นพนักงานสอบสวนที่รับผิดชอบบรรดา “คดีความผิดซึ่งได้กระทำลงนอกราชอาณาจักรไทย” เนื่องจากคดีมีความสำคัญกว่าคดีที่เกิดขึ้นในราชอาณาจักรตามปกติ และเป็นกรณีที่อาจกระทบกระเทือนต่อความสัมพันธ์กับรัฐต่างประเทศ บทบัญญัติดังกล่าวถือเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติว่าด้วยตัวบุคคลผู้มีอำนาจสอบสวนต่างจากมาตรา 4 วรรคสอง ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ โดยมีหลักเกณฑ์ต่อไปนี้

(1) กรณีที่พนักงานอัยการได้รับมอบหมายให้ทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวน สำนักงานอัยการสูงสุดได้กำหนดระเบียบให้พนักงานอัยการที่ได้รับมอบหมายดังกล่าวดำเนินการ ดังนี้ หรือร่วมกับพนักงานสอบสวนเพื่อกำหนดวางแผนทางการสอบสวน ร่วมสอบสวนพยานหรือผู้ต้องหาและเข้าร่วมหรือมีคำสั่งหรือให้คำแนะนำพนักงานสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐานอื่นตามที่เห็นสมควร รายงานผลการสอบสวนให้อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนทราบเป็นระยะ

(2) กรณีพนักงานอัยการได้รับมอบหมายให้เป็นพนักงานสอบสวน ผู้รับผิดชอบพนักงานอัยการที่ได้รับมอบหมายจะต้องทำการสอบสวนโดยไม่ชักช้าและรายงานผลการสอบสวนให้อัยการสูงสุด หรือผู้รักษาการแทนทราบเป็นระยะ 68 และพนักงานอัยการซึ่งเป็นพนักงาน

⁹² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 133 ทวิ วรรคสองและวรรคสาม.

⁹³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 20.

สอบสวนผู้รับผิดชอบ จึงมีอำนาจทำความเข้าใจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140 มาตรา 141 หรือมาตรา 142 พร้อมส่งสำนวนไปยังอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทน โดยสำนักงานอัยการสูงสุดได้วางแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการทำความเข้าใจและคำสั่งคดีการกระทำผิด ซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยที่ได้กระทำลงนอกราชอาณาจักรไทยไว้ดังนี้ เมื่อพนักงานอัยการประจำศาลชั้นต้นได้รับสำนวนคดีความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยที่ได้กระทำลงนอกราชอาณาจักรไทยแล้ว ให้มีหนังสือส่งสำนวนคดีดังกล่าวให้อัยการสูงสุดโดยเร็ว โดยไม่ต้องทำความเข้าใจการทำ ความเห็นในคดีความผิด ซึ่งมีโทษตามกฎหมายที่ได้กระทำลงนอกราชอาณาจักรไทย ให้พนักงานอัยการผู้มีหน้าที่ ทำความเห็นเพื่อเสนออัยการสูงสุด คดีที่ศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์มีคำพิพากษาแล้ว ให้พนักงานอัยการประจำศาลชั้นต้นทำความเข้าใจว่า ควรอุทธรณ์ ฎีกา หรือไม่ แล้วส่งสำนวนไปยังอัยการสูงสุดเพื่อสั่ง

(3) ในระหว่างรอคำสั่งของอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทน ให้พนักงานอัยการในท้องที่ซึ่งมีเขตอำนาจดำเนินคดีดังกล่าว พิจารณาดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่า ควรปล่อยตัวผู้ต้องหา ปล่อยชั่วคราว ควบคุมไว้ ขอให้ศาลชั่งหรือดำเนินการอื่นตามที่จำเป็นแล้วแต่กรณี และจัดการหรือสั่งการให้เป็นไปตามนั้นและกรณีที่อัยการสูงสุดหรือผู้รักษา การดังกล่าวรายงานอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเป็นระยะ

(4) กรณีที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดในความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทย ที่กระทำลงนอกราชอาณาจักรไทย พนักงานอัยการต้องส่งสำเนาคำพิพากษาดังกล่าวและรายงานให้อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนทราบโดยเร็ว

ดร.เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์ ได้อธิบายว่า “การให้อัยการสูงสุดเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบความผิดที่กระทำลงนอกราชอาณาจักร ไม่ว่าจะป็นกรณีตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 4 วรรคสอง มาตรา 5 มาตรา 6 หรือจะเป็นกรณีตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 7 มาตรา 8 หรือมาตรา 9 ก็ตาม ก็น่าจะเหมาะสม เพราะเป็นกรณีที่คาบเกี่ยวกับต่างประเทศ สำนักงานอัยการสูงสุดคงมีความพร้อม มากกว่าที่จะรับผิดชอบในการสอบสวนคดีเช่นนี้⁹⁴

3) กรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่

การชั้นสูตรพลิกศพเป็นกระบวนการที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของการสอบสวน โดยได้บัญญัติไว้ในลักษณะ 2 การสอบสวน หมวด 2 ดังนั้น การชั้นสูตรพลิกศพเป็นกระบวนการสอบสวนความผิดอาญาอย่างหนึ่ง เป็นกระบวนการสำคัญที่จะ

⁹⁴ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดีในขั้นตอนก่อนการพิจารณา. (พิมพ์ครั้งที่ 7). พลสยามพริ้นติ้ง. 2553, 512.

ช่วยในการค้นหาความจริงในคดีอาญาเกี่ยวกับสาเหตุและพฤติการณ์แห่งการตายของบุคคล เพื่อทราบว่าเป็นใคร และผู้ใดเป็นผู้ทำร้ายให้ผู้นั้นถึงแก่ความตายหรือมีผู้ใดเข้ามีส่วนเกี่ยวข้องกับความตายนั้น สถานที่และเวลาที่ตาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่น่าสงสัยว่าความตายที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากการกระทำของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่⁹⁵

เนื่องจากคดีวิสามัญฆาตกรรม สำนวนที่มีความสำคัญคือ สำนวนคดีที่กล่าวหาว่าเจ้าพนักงานฆ่าผู้อื่นกับสำนวนคดีที่กล่าวหาว่าผู้ตายต่อสู้ขัดขวางเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ซึ่งสำนวนคดีอาญาทั้งสองสำนวนนี้จะส่งผลกระทบต่อรูปคดีเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าว จึงมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 155/1 กำหนดให้พนักงานอัยการเข้าร่วมทำสำนวน การสอบสวนคดีดังกล่าวด้วย และให้พนักงานอัยการมีอำนาจในการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน โดยให้คำแนะนำตรวจสอบพยานหลักฐานถามปากคำหรือสั่งให้ถามปากคำบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ตั้งแต่เริ่มทำสำนวนการสอบสวน ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง โดยพนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องแจ้งให้พนักงานอัยการเข้าร่วมทำสำนวนสอบสวน อันถือว่าเป็นหลักการใหม่ในการทำสำนวนการสอบสวนที่ให้พนักงานอัยการเข้าร่วมในการทำสำนวนสอบสวนคดีประเภทดังกล่าวนี้ด้วย

ในส่วนการเข้าร่วมกับพนักงานสอบสวนทำสำนวนชั้นสูตรพลิกศพและสำนวนสอบสวน มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างสำคัญ จำเป็นต้องให้พนักงานอัยการเข้าร่วมกับพนักงานสอบสวนในการทำสำนวนชั้นสูตรพลิกศพและสำนวนสอบสวน เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย สำนักงานอัยการสูงสุดจึงมีหนังสือเวียนแจ้งพนักงานอัยการดำเนินการ ดังนี้

ให้พนักงานอัยการแห่งท้องที่ที่รับสำนวนชั้นสูตรพลิกศพจากพนักงานสอบสวนเพื่อยื่นคำร้องต่อศาล ตรวจสอบสำนวนชั้นสูตรพลิกศพดังกล่าวว่าได้มีพนักงานอัยการเข้าร่วมกับพนักงานสอบสวนทำสำนวนชั้นสูตรพลิกศพ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสี่ หรือไม่ หากไม่มีพนักงานอัยการเข้าร่วมกับพนักงานสอบสวนในการทำสำนวนชั้นสูตรพลิกศพ ให้พนักงานอัยการคืนสำนวนชั้นสูตรพลิกศพดังกล่าวให้แก่พนักงานสอบสวน ดำเนินการให้ถูกต้อง ในกรณีที่พนักงานสอบสวนไม่ได้แจ้งให้พนักงานอัยการเข้าร่วมกับพนักงานสอบสวนทำสำนวนชั้นสูตรพลิกศพ ซึ่งถือไม่ได้ว่าเป็นการทำสำนวนชั้นสูตรพลิกศพที่ชอบด้วยกฎหมายเช่นนี้ พนักงานอัยการต้องส่งสำนวนคืนพนักงานสอบสวนเพื่อให้พนักงานสอบสวนดำเนินการให้ถูกต้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสี่ โดยพนักงาน

⁹⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 150 วรรคสาม.

สอบสวนต้องแจ้งให้พนักงานอัยการเข้าร่วมทำสำนวนชั้นสูตรพลิกศพและเมื่อพนักงานสอบสวนดำเนินการทำสำนวนชั้นสูตรพลิกศพถูกต้องครบถ้วนแล้ว ให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนชั้นสูตรพลิกศพแก่พนักงานอัยการพิจารณายื่นคำร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลทำการไต่สวนการตายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคห้าต่อไป

(1) กรณีเมื่อพนักงานอัยการได้รับแจ้งจากพนักงานสอบสวนให้เข้าร่วมทำสำนวนสอบสวนในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่

(2) หรือในกรณีที่ผู้ตายถูกกล่าวหาว่าต่อสู้อัตตาฆาตเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ให้พนักงานอัยการเข้าร่วมกับพนักงานสอบสวนในการทำสำนวนสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 155/1 ด้วย

4) กรณีที่กฎหมายเฉพาะกำหนดให้อัยการเข้ามามีส่วนร่วมในการสอบสวน ประเทศไทยได้มีการปรับปรุงอำนาจหน้าที่ของกระทรวงยุติธรรม โดยจัดให้มีกรมสอบสวนคดีพิเศษขึ้น เพื่อรับผิดชอบดำเนินการเกี่ยวกับคดีบางประเภทที่กำหนดให้อยู่ในอำนาจหน้าที่ของกรมสอบสวนคดีพิเศษ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 กฎหมายฉบับนี้มีบทบัญญัติที่แตกต่างไปจากกฎหมายฉบับอื่น เช่น มีการกำหนดให้อัยการมาสอบสวนร่วมหรือปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษในคดีพิเศษบางประเภท ทั้งนี้ เพื่อให้การสอบสวนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เนื่องจากอัยการเป็นผู้มีความรู้ทางกฎหมาย รวมถึงเป็นผู้ที่ต้องนำเสนอพยานหลักฐานต่างๆ ในชั้นศาล อัยการจึงเป็นผู้ที่สามารถให้คำแนะนำในการวางแผนทางการสอบสวนตลอดจนการรวบรวมพยานหลักฐานได้เป็นอย่างดี⁹⁶ ซึ่งผู้ศึกษาจะทำการกล่าวถึงรายละเอียดของกฎหมายต่อไป

1.2 ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการคุ้มครองเด็กในคดีอาญา พ.ศ. 2543

ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการคุ้มครองเด็กในคดีอาญา พ.ศ. 2543 ตราขึ้นเพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติสำหรับพนักงานอัยการในการเข้ามามีส่วนร่วมในการคุ้มครองเด็กในคดีอาญา โดยกำหนดหน่วยงานและวิธีการปฏิบัติ โดยได้จัดตั้งศูนย์อำนวยการคุ้มครองเด็กในคดีอาญาขึ้นในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด โดยมีหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางในการติดต่อประสานงานกรณีพนักงานอัยการต้องเข้าคุ้มครองเด็ก จัดทำบัญชีรายชื่อพนักงานอัยการผู้มีหน้าที่เข้าร่วมในการคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน ทั้งนี้ เมื่อได้รับแจ้งจากพนักงานสอบสวนขอให้พนักงานอัยการเข้าร่วมในการจัดบันทึกคำร้องทุกข์ การถามปากคำเด็กในฐานะผู้เสียหายหรือพยาน การชี้ตัวผู้ต้องหา

⁹⁶ หยุด แสงอุทัย. การลดอาชญากรรมโดยการออกกฎหมายกำหนดแนวทางให้ศาลใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษ, นิติศาสตร์และการต่างประเทศ. ไทยวัฒนาพานิชย์. 2541, 17.

การสอบสวนผู้ต้องหาซึ่งเป็นเด็กในชั้นสอบสวน เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์อำนวยการจะบันทึกถ้อยคำของพนักงานสอบสวนไว้ในแบบรับแจ้งการเข้าคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวนและแจ้งให้พนักงานอัยการผู้มีหน้าที่พิจารณาดำเนินการต่อไป

ในการเข้าร่วมจดบันทึกคำร้องทุกข์ การถามปากคำเด็กในฐานะผู้เสียหายหรือพยาน การชี้ตัวผู้ต้องหา และการสอบสวนผู้ต้องหาซึ่งเป็นเด็กในชั้นสอบสวน พนักงานอัยการต้องดำเนินการดังนี้

ใช้กริยาและภาษาที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงสภาพร่างกายและจิตใจเด็ก โดยไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อจิตใจของเด็กและส่งผลให้ข้อเท็จจริงคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง อีกทั้งต้องไม่ตอกย้ำจิตใจเด็กซึ่งบอบช้ำให้เลวร้ายยิ่งขึ้น

พิจารณาว่า สถานที่ที่ทำการสอบสวนได้แยกกระทำเป็นสัดส่วนและมีความเหมาะสมสำหรับเด็ก รวมทั้งจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงการสอบปากคำ ซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยานแล้วหรือไม่

พิจารณาว่า สถานที่ที่จัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหา มีความเหมาะสมและสามารถจะป้องกันมิให้เห็นตัวผู้เสียหายหรือพยานได้หรือไม่

มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอแล้วหรือไม่

กรณีพนักงานสอบสวนยังไม่ได้จัดสถานที่ทำการสอบสวน ไม่ได้จัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงการสอบปากคำ และไม่ได้จัดสถานที่จัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในระเบียบฉบับนี้แล้ว พนักงานอัยการต้องแจ้งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการให้ถูกต้อง หากพนักงานสอบสวนเพิกเฉยไม่ดำเนินการตามที่พนักงานอัยการแจ้ง พนักงานอัยการต้องทำบันทึกคัดค้านแจ้งพนักงานสอบสวนทราบและงดการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน และต้องรายงานให้ผู้อำนวยการศูนย์ทราบพร้อมสำเนาบันทึกคัดค้าน

กรณีที่ไม่มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอแล้ว พนักงานอัยการต้องพิจารณาว่าเป็นกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งซึ่งมีเหตุอันควรไม่อาจรอบุคคลดังกล่าวหรือไม่ กรณีที่มีหลักฐานว่า เป็นกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งโดยมีเหตุอันควร พนักงานอัยการสามารถเข้าดำเนินการคุ้มครองเด็กต่อไปได้ แต่ถ้าเป็นกรณีที่ไม่จำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งโดยไม่มีเหตุอันควร พนักงานอัยการต้องแจ้งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการให้ถูกต้อง หากพนักงานสอบสวนเพิกเฉยไม่ดำเนินการตามที่พนักงานอัยการแจ้งพนักงานอัยการต้องทำบันทึกคัดค้านแจ้งพนักงานสอบสวนทราบและงดการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน และต้องรายงานให้ผู้อำนวยการศูนย์ทราบพร้อมสำเนาบันทึกคัดค้าน

กรณีที่พนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนไปก่อนโดยไม่รอพนักงานอัยการ เช่นนี้ พนักงานอัยการต้องพิจารณาว่า มีเหตุจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งซึ่งมีเหตุอันควรหรือไม่ หากเป็นว่า ไม่เป็นกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งโดยไม่มีเหตุอันควร พนักงานอัยการต้องทำบันทึกคัดค้าน แจ้งพนักงานสอบสวนทราบ และต้องรายงานให้ผู้อำนวยการศูนย์ทราบพร้อมสำเนาบันทึกคัดค้าน

เมื่อเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวนแล้ว พนักงานอัยการต้องทำบันทึกรายงาน การเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวนตามแบบรายงานที่สำนักงานอัยการสูงสุดกำหนดให้ได้ความ เพียงพอที่จะทราบว่า ได้ดำเนินการดังกล่าวในวันใด ครั้งใด ร่วมกับผู้ใดและดำเนินการไปอย่างไร ถ้าเหตุที่ได้จัดการไปนั้นสมควรจะให้ปรากฏถึงเจตนาเพื่อผลใดๆ ก็ให้บันทึกเหตุนั้นให้ปรากฏไว้ด้วย แล้วเสนอผู้อำนวยการศูนย์ทราบและกรณีเป็นคดีสำคัญต้องรายงานตามลำดับชั้นจนถึงอัยการสูงสุด และศูนย์อำนวยการต้องเก็บรักษาแบบรายงานการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน เพื่อส่งให้ พนักงานอัยการผู้รับผิดชอบ รวมเข้าไว้ในสำนวนคดีอาญาต่อไป

ในการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน หากพนักงานอัยการไม่ได้รับความร่วมมือ จากพนักงานสอบสวน หรือพบข้อบกพร่องของพนักงานสอบสวนอันอาจทำให้คดีเสียหายได้ พนักงาน อัยการต้องแจ้งพนักงานสอบสวนให้ดำเนินการให้ถูกต้อง ถ้าพนักงานสอบสวนเพิกเฉย พนักงาน อัยการต้องบันทึกเหตุดังกล่าวไว้ในแบบรายงานตามที่สำนักงานอัยการสูงสุดกำหนด แล้วรายงานต่อ ผู้อำนวยการศูนย์ เพื่อแจ้งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ว่าราชการจังหวัดทราบแล้วแต่กรณี

1.3 ข้อบังคับว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการสอบสวนร่วมกันหรือการ ปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันในคดีพิเศษระหว่างพนักงานสอบสวนคดีพิเศษกับพนักงานอัยการหรืออัยการ ทหาร พ.ศ. 2547

การสอบสวนร่วมกัน หมายความว่า การสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญาและกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษร่วมดำเนินการกับ พนักงานอัยการ และคดีพิเศษที่ต้องมีพนักงานอัยการเข้าร่วมสอบสวน ได้แก่ คดีพิเศษตาม พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) (ค) หรือ (ง) และคดี พิเศษอื่นใดที่ กคพ. มีมติให้มีพนักงานอัยการเข้าร่วมสอบสวน ซึ่ง กคพ. ได้กำหนดวางแนวทางการ ปฏิบัติในการสอบสวนร่วมกัน ดังนี้

(1) พนักงานสอบสวนคดีพิเศษต้องแจ้งพนักงานอัยการเพื่อหารือร่วมกัน ตั้งแต่ชั้น เริ่มคดีในการวางแนวทางหรือแผนงานเกี่ยวกับการสอบสวน

(2) ในการสอบปากคำพยานหรือผู้ต้องหาและการตรวจสอบพยานหลักฐานต้อง ดำเนินการร่วมกัน โดยพนักงานอัยการต้องลงลายมือชื่อร่วมในบันทึกคำให้การพยานบุคคล หรือ ผู้ต้องหา หรือบันทึกการเข้าร่วมตรวจสอบการรวบรวมพยานหลักฐานอื่นด้วย เว้นแต่กรณีที่มีความ จำเป็นเร่งด่วนและเพื่อประโยชน์ในการสอบสวนหรือกรณีที่เป็นเรื่องเล็กน้อย พนักงานอัยการ

อาจมอบหมายให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษดำเนินการโดยกระทำเป็นหนังสือหรือทางวาจาก็ได้ แต่ต้องบันทึกไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย

(3) ในกรณีที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะต้องใช้มาตรการบังคับกับบุคคลโดยการขอลายคำหรือหมายจับ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษต้องเห็นชอบร่วมกันกับพนักงานอัยการก่อนดำเนินการตามกฎหมาย

(4) พนักงานสอบสวนคดีพิเศษเพียงฝ่ายเดียวเป็นผู้ทำความเข้าใจทางคดีว่าควรสั่งฟ้องหรือควรสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา

จากข้อบังคับ กคพ.ดังกล่าว พนักงานอัยการมีบทบาทเข้าร่วมในการสอบสวนกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษตั้งแต่เริ่มคดี มีส่วนร่วมในการวางแผนหรือแผนงานเกี่ยวกับการสอบสวน การตรวจสอบ รวบรวมพยานหลักฐานโดยพนักงานอัยการต้องลงลายมือชื่อร่วมในบันทึกคำให้การพยาน ผู้ต้องหาและในบันทึกการเข้าร่วมตรวจสอบการรวบรวมพยานหลักฐานอื่นด้วย รวมถึงการใช้มาตรการบังคับกับบุคคลในการขอลายคำ หมายจับ ที่พนักงานอัยการต้องให้ความเห็นชอบร่วมกันกับพนักงานสอบสวนก่อนดำเนินการตามกฎหมายด้วย

การที่พนักงานอัยการได้เข้าร่วมหรือปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษเป็นไปเพื่อช่วยเหลือให้คำแนะนำและตรวจสอบพยานหลักฐาน เพื่อให้การสอบสวนคดีพิเศษซึ่งเป็นเรื่องสำคัญ มีความยุ่งยากซับซ้อนและความละเอียดรอบคอบในการรวบรวมพยานหลักฐานเท่านั้น แต่การใช้ดุลพินิจในการมีความเห็นทางคดีนั้นแยกขาดจากกัน โดยในชั้นสอบสวนพนักงานสอบสวนคดีพิเศษผู้รับผิดชอบเป็นผู้มีความเห็นในรายงานความเห็นทางคดี แต่อำนาจการสั่งคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140 ถึงมาตรา 145 เป็นของพนักงานอัยการ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการตรวจสอบและถ่วงดุลกัน โดยเมื่อการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการในท้องที่มีเขตอำนาจเพื่อพิจารณา เพื่อให้เกิดการตรวจสอบและถ่วงดุลกัน

2. กฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับการตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน

ในการศึกษาการตรวจสอบค้นหาความจริง: ศึกษากรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน ผู้ศึกษาทำการศึกษากฎหมายของต่างประเทศ ได้แก่ กฎหมายของสาธารณรัฐฝรั่งเศส และประเทศญี่ปุ่น ดังมีรายละเอียดดังนี้

2.1 สาธารณรัฐฝรั่งเศส

กฎหมายสำคัญในการศึกษาเกี่ยวกับการตรวจสอบค้นหาความจริง เกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนของสาธารณรัฐฝรั่งเศสคือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งมีรากฐานมาจากกฎหมายจารีตประเพณีภายใต้ระบอบการปกครองนับตั้งแต่พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ซึ่งได้บัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาขึ้นเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1808 สำหรับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาฉบับปัจจุบันได้บัญญัติแนวทางปฏิบัติของตำรวจ พนักงานอัยการและศาลในการดำเนินงานเกี่ยวกับอาชญากรรมที่เกิดขึ้น โดยมีรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ดังต่อไปนี้

2.1.1 อำนาจในการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน

ในสาธารณรัฐฝรั่งเศส ตำรวจที่มีอำนาจในการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐาน เรียกว่าตำรวจฝ่ายคดี (La Police Judiciaire) อยู่ภายใต้การดูแลของอัยการเขตโดยเจ้าหน้าที่ข้าราชการและตัวแทนของอัยการเขต⁹⁷ ตำรวจตุลาการมีหน้าที่สืบค้นการละเมิดกฎหมายอาญา การรวบรวมหลักฐานการละเมิดดังกล่าว และการระบุตัวผู้กระทำความผิด เว้นแต่และจนกว่าจะมีการเริ่มการสอบสวนของศาล เมื่อเริ่มการสอบสวนของศาล ตำรวจตุลาการจะปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากศาล⁹⁸ ขณะเดียวกัน ตำรวจฝ่ายตุลาการมีหน้าที่รับเรื่องร้องเรียนจากผู้เสียหายจากการกระทำความผิดอาญา และส่งต่อหน่วยงานหรือกลุ่มตำรวจตุลาการในเขตพื้นที่ การร้องทุกข์ใดๆ จะถูกบันทึกไว้ในรายงานอย่างเป็นทางการ และออกสำเนารายงานคำร้องทุกข์ให้แก่ผู้เสียหาย ในกรณีที่มีการร้องทุกข์ที่ไม่ทราบบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหาย อัยการเขตจะแจ้งผลของการร้องเรียนเพื่อมีการระบุตัวของผู้กระทำความผิดได้⁹⁹

ตำรวจฝ่ายตุลาการแบ่งออกได้เป็นสองระดับ คือเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายตุลาการ (Les officier de police Judiciaire) มีอำนาจในการสอบสวนเบื้องต้น รวบรวมพยานหลักฐานเมื่อพบว่ามีผู้กระทำความผิด และเมื่อการสอบสวนเริ่มขึ้นก็จะมีหน้าที่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานอัยการ ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาตรา 143 นอกจากนี้ ยังมีหน้าที่รับคำร้องทุกข์ และดำเนินการสอบถามข้อมูลเบื้องต้น ในกรณีที่พบการกระทำความผิดอาญา เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีมีอำนาจขอการสนับสนุนจากตำรวจ ตลอดจนมีอำนาจในการควบคุมตัวผู้ต้องสงสัย เป็นต้น ส่วนเจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายคดี (Les agents de police Judiciaire) ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยของเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายตุลาการมีอำนาจบันทึกถ้อยคำพยาน และการกระทำความผิดที่เกิดขึ้น

⁹⁷ Code of Criminal Procedure, Article 12.

⁹⁸ Code of Criminal Procedure, Article 14.

⁹⁹ Code of Criminal Procedure, Article 15-3.

การสอบสวนในความผิดซึ่งหน้า หมายถึงอาชญากรรมหรือการกระทำความผิดที่กำลังเกิดขึ้นหรือเพิ่งเกิดขึ้น นอกจากนี้ยังมีอาชญากรรมที่เห็นได้ชัดหรือเป็นความผิดลหุโทษ เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีจะต้องแจ้งให้อัยการแห่งสาธารณรัฐรับทราบโดยทันที พร้อมบันทึกเหตุการณ์ที่เหมาะสม มีอำนาจกระทำการตามสมควรเพื่อรักษาเบาะแสใดๆ ซึ่งอาจนำมาพิสูจน์ความจริงในคดี เช่น ยึดเครื่องมือที่ใช้ในการกระทำความผิด หรือสิ่งที่เกี่ยวข้องที่ปรากฏ ทั้งนี้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาตรา 5411 ในการเรียกบุคคลให้มาปรากฏตัวต่อหน้าเจ้าพนักงานนั้น เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีจะต้องมีการรายงานต่ออัยการแห่งสาธารณรัฐทราบพร้อมให้ความเห็นกับกรณีดังกล่าว และเมื่อเดินทางไปยังที่เกิดเหตุแล้ว เจ้าพนักงานมีอำนาจดำเนินการทั้งหลายที่เป็นประโยชน์แก่การสอบสวน ซึ่งหากอัยการแห่งสาธารณรัฐพิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นประโยชน์ก็จะเดินทางไปยังที่เกิดเหตุด้วยตนเอง เพื่ออำนวยความสะดวกปฏิบัติงาน

การสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจในสาธารณรัฐฝรั่งเศส จะประกอบไปด้วยสองส่วน ได้แก่ การสอบสวนเบื้องต้นของตำรวจและการสอบสวนเชิงลึก (คำสั่ง) ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของศาล ทั้งสองขั้นตอนเกิดขึ้นอย่างเป็นความลับเพื่อปกป้องผู้ถูกกล่าวหาซึ่งยังไม่มี ความผิดภายใต้ข้อสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษา และเพื่อปกป้องกระบวนการยุติธรรม โดยความลับดังกล่าวนี้ใช้กับผู้มีส่วนร่วมกับการสืบสวนเท่านั้น อาทิ ตำรวจ ทนายความ ผู้เชี่ยวชาญ เสมียน หรืออื่นๆ ขณะที่จำเลย ผู้เสียหายและพยานคนอื่นๆ ไม่มีพันธะเกี่ยวกับการรักษาความลับในการสอบสวน และอาจพูดคุยกับบุคคลใดก็ได้ การรั่วไหลของข้อมูลการสืบสวนเป็นผลเสียต่อกระบวนการค้นหาความยุติธรรม ดังนั้นกฎหมายจึงพยายามรักษาความยุติธรรมด้วยการปกปิดข้อมูลการสอบสวนเป็นความลับ¹⁰⁰

การสอบสวนเบื้องต้นของตำรวจเกิดขึ้นภายใต้การดูแลของสำนักงานอัยการ ในระยะนี้ ตำรวจจะทำการสอบสวนโดยตรวจสอบว่า มีการก่ออาชญากรรมหรือไม่ อาทิ การสอบสวนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคดีอาชญากรรมที่เกิดขึ้น การวิเคราะห์สถานที่เกิดเหตุ การตรวจสอบกล้องวงจรปิด และหลักฐานอื่นๆ ที่มีอยู่ทั้งหมด อาทิ ตัวอย่างทางนิติวิทยาศาสตร์ และสิ่งที่น่าสนใจคล่องแคล่องสงสัย เมื่อสิ้นสุดการสอบสวน พนักงานอัยการจะเป็นผู้ตัดสินใจว่ามีหลักฐานเพียงพอที่จะกล่าวหาผู้ต้องสงสัยที่ถูกกระทำหรือไม่ สำหรับคดีที่มีการซับซ้อนส่วนใหญ่จะต้องมีการสอบสวนอย่างละเอียด และอัยการสามารถขอให้ผู้พิพากษาสอบสวนเป็นผู้ดำเนินการสอบสวนได้ โดยผู้พิพากษาสอบสวนเป็นผู้พิพากษาอิสระที่เชี่ยวชาญด้านการสอบสวนและมีอำนาจในวงกว้าง สำหรับความผิดร้ายแรงที่เข้าข่ายเป็นอาชญากรรมตามประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส ซึ่งมีโทษจำคุกตั้งแต่ 10 ปี ขึ้นไป และโทษจำคุกตลอดชีวิต การสอบสวนจะดำเนินการโดยผู้พิพากษาสอบสวนจะทำการรวบรวมพยานหลักฐาน

¹⁰⁰ Code of Criminal Procedure, Article 11.

ทั้งที่เพื่อใช้พิสูจน์ความผิดและความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา ซึ่งเป็นความร่วมมือกันระหว่างผู้พิพากษา กับพนักงานอัยการ¹⁰¹ โดยได้รับความช่วยเหลือจากตำรวจฝ่ายตุลาการ เมื่อสิ้นสุดการสอบสวน ผู้พิพากษาสืบสวนจะตัดสินใจว่ามีหลักฐานเพียงพอที่จะฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลเพื่อให้ศาลพิพากษา หรือไม่ ในกรณีที่หลักฐานไม่เพียงพอ ผู้พิพากษาสอบสวนก็จะปิดการสอบสวน หากพบหลักฐานใหม่ ภายหลังก็จะสอบสวนอีกครั้ง トラบาเดที่อาชญากรรมนั้นไม่มีกำหนดเวลา¹⁰²

การสืบสวนของตำรวจมี 2 ประเภท คือ แบบธรรมดาและแบบเร่งรัด ซึ่ง หลังจากมีการกำหนดรูปแบบของการสืบสวนแล้วต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขพิเศษบางประการ และให้อำนาจพิเศษบางประการแก่ตำรวจเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม การสอบสวนเบื้องต้นและการสอบสวน เร่งด่วนมีคุณลักษณะสองประการร่วมกันคือ สามารถควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยได้เป็นระยะเวลา 24 ชั่วโมง ต่ออายุได้หนึ่งครั้งหรือการควบคุมตัวได้สี่วันสำหรับความผิดฐานก่อการร้ายและยาเสพติด และตำรวจมีหน้าที่รายงานต่อพนักงานอัยการซึ่งจะเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะดำเนินการตามกระบวนการ ต่อไปหรือไม่ สำหรับการสอบสวนแบบเร่งรัดเป็นรูปแบบของการสอบสวนที่เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้บ่อย ที่สุด และดำเนินการกับผู้ต้องสงสัยที่กระทำความผิดซึ่งหน้า หรือในกรณีที่กำลังครอบครองหลักฐาน อันเป็นข้อกล่าวหาภายหลังก่ออาชญากรรม โดยการสอบสวนแบบเร่งด่วนนี้ ตำรวจจะมีอำนาจ เพิ่มขึ้นบางประการคือ สามารถตรวจค้นและยึดหลักฐานได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากเจ้าของ เว้นแต่เป็นบ้านพักของนักการทูต สถานที่บางแห่งที่กำหนดให้ผู้พิพากษาเป็นผู้ดำเนินการตรวจค้น อย่างไรก็ตาม หากไม่ตรงกับเงื่อนไขที่จะทำการสอบสวนแบบเร่งด่วนดังกล่าวมาข้างต้น การสอบสวน จะต้องทำการสอบสวนแบบเบื้องต้น (ตามปกติ) ซึ่งจะดำเนินการสอบสวนโดยตำรวจมีอำนาจบังคับเพียง สองประการคือ การเรียกพยานมาสอบปากคำที่สถานีตำรวจ หรือเข้าควบคุมตัวผู้ต้องสงสัย การค้นและ ยึดพยานหลักฐานต้องได้รับความยินยอมจากผู้ที่เกี่ยวข้อง และไม่มีอำนาจในการจับกุม เว้นแต่เป็นคดี ก่อการร้าย การค้นและยึดพยานหลักฐานในการสอบสวนเบื้องต้น ต้องได้รับหมายค้นจากศาลก่อน

จากข้อมูลการสืบสวนสอบสวนรวมถึงการรวบรวมพยานหลักฐานของตำรวจ ดังที่กล่าวมาข้างต้น แม้จะมีได้กำหนดอย่างชัดเจนว่าตำรวจจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานที่พิสูจน์ ความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาด้วยหรือไม่ แต่สาธารณรัฐฝรั่งเศสยึดถือหลักข้อสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ เป็นหลักทางการกฎหมายที่สำคัญ ดังนั้น บุคคลทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดจะถือว่าเป็นผู้ บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ว่ามีความผิด ภายใต้ข้อสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ โดยภาระทางกฎหมาย

¹⁰¹ นิชมาน ทัศนังค์. *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยกับฝรั่งเศส-เปรียบเทียบในภาพรวม*. ใน *เอกสารวิชาการส่วนบุคคล*. สำนักงานศาลยุติธรรม, 2556, 16.

¹⁰² Babonneau & Associés, *Criminal Investigation in France*, <https://www.sba-avocats.com/Criminal-defense-attorney-paris-criminal-investigation-in-france.html>

ในการพิสูจน์จึงอยู่ที่กระบวนการดำเนินคดีซึ่งต้องนำเสนอหลักฐานที่น่าสนใจแก่ผู้พิจารณาข้อเท็จจริง อันได้แก่ผู้พิพากษาหรือคณะลูกขุน หากการฟ้องร้องดังกล่าวไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าข้อกล่าวหา เป็นจริงได้ บุคคลก็จะพ้นจากข้อกล่าวหา โดยส่วนใหญ่การฟ้องร้องจะต้องพิสูจน์ว่า ผู้ถูกกล่าวหา มีความผิดโดยปราศจากข้อสงสัยที่สมเหตุสมผล หากยังมีข้อสงสัยอยู่ ผู้ต้องหาจะต้องพ้นผิด ซึ่งเป็น ระบบตรงกันข้ามกับการสันนิษฐานว่ามีความผิด

2.1.2 การสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติเป็นอาจริง ของผู้ต้องหา

ในสาธารณรัฐฝรั่งเศส ศาล อัยการ และทนายความ ทำหน้าที่ร่วมกันในการ ค้นหาความจริง และการดำเนินคดีอาญาจะเริ่มต้นจกตำรวจ การรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจำเลย การสืบเสาะแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดหรือจำเลย เป็นสาระสำคัญที่ไม่อาจแยกออกจากระบบการดำเนินคดีได้ เนื่องจากประวัติของผู้กระทำผิดและสิ่งแวดล้อมขณะนั้น รวมทั้งเหตุ ใกล้ชิดที่ทำให้เขากระทำผิด เป็นสิ่งที่เป็ประโยชน์ต่อการกำหนดโทษให้มีความเหมาะสมกับผู้กระทำ ผิดตามหลัก “Individualization” เพื่อมุ่งหมายที่จะให้เกิดความเป็นธรรมในการกำหนดโทษ ทั้งนี้ โดยอาศัยสภาวะทางสังคมและบุคลิกลักษณะของผู้กระทำผิดมาเป็นส่วนประกอบในการพิจารณา ด้วย¹⁰³

สำหรับองค์กรที่ทำหน้าที่รวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวจำเลย การสอบสวน คดีอาญาในสาธารณรัฐฝรั่งเศสอยู่ในอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานสองฝ่าย คือตำรวจฝ่ายคดี และ ผู้พิพากษาไต่สวน ซึ่งการสอบสวนของตำรวจฝ่ายคดีจะทำการสอบสวนเบื้องต้น และการสอบสวน กรณีความผิดซึ่งหน้า ส่วนการสอบสวนของผู้พิพากษาไต่สวนจะกระทำเฉพาะในคดีบางประเภท ที่กำหนดไว้หรือตามคำร้องของอัยการเท่านั้น โดยเฉพาะในคดีที่มีความร้ายแรงที่มีอัตราโทษตั้งแต่ 10 ปี ขึ้นไป นอกจากนี้ การสอบสวนโดยผู้พิพากษา จะสามารถสั่งให้จิตแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญทำการ ตรวจสอบสภาพจิตใจของผู้ต้องหาแล้วจัดทำรายงานเสนอได้ รายงานจะถูกเก็บแยกต่างหากจากสำนวน การสอบสวน ที่สำคัญ ผู้พิพากษายังสามารถทำการรวบรวมข้อมูลต่างๆ ของผู้ต้องหาได้ โดยรวมถึง ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติส่วนตัว ประวัติครอบครัว การศึกษา การทำงาน งานอดิเรก เป็นต้น¹⁰⁴

¹⁰³ นิติกาญจน์ นาคประสม. บทบาทของอัยการในการกำหนดโทษคดีอาญา. *วารสารกระบวนการ ยุติธรรม*. 3(3), 2552, 65.

¹⁰⁴ นิชฌาน หัสรงค์. *เรื่องเดิม*, 16-17.

2.1.3 การมีส่วนร่วมในการสอบสวนของพนักงานอัยการ

เพื่อให้การดำเนินคดีอาญาเป็นการอำนวยความสะดวกโดยรัฐ และไม่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน สาธารณรัฐฝรั่งเศสจึงได้ปรับปรุงหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐของตนเสียใหม่ ให้สามารถอำนวยความสะดวกได้อย่างมีประสิทธิภาพ และขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญ ต่อหลักสิทธิมนุษยชนด้วย วิธีการปรับปรุงคือ ให้มีการแยกภารกิจในการตรวจสอบความจริงออกเป็นสองขั้นตอนโดยให้มีการตรวจสอบความจริงโดยเจ้าพนักงาน ชั้นหนึ่งก่อน และให้การตรวจสอบความจริงในชั้น เจ้าพนักงานอยู่ในความรับผิดชอบขององค์กร ที่เรียกว่า “อัยการ” และเมื่อได้มีการตรวจสอบความจริง โดยเจ้าพนักงานแล้วหากปรากฏว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดจริง อัยการก็จะยื่นฟ้อง เพื่อให้ศาลทำการตรวจสอบความจริงต่อไปอีกชั้นหนึ่ง

อัยการแห่งสาธารณรัฐ และผู้ช่วยของอัยการสาธารณรัฐมีอำนาจออกคำสั่งให้เปิดการสอบสวนเบื้องต้นได้เนื่องจากเป็นผู้มีอำนาจกำหนดทิศทางกำกับดูแลการสอบสวน นอกจากนี้ พนักงานอัยการอาจกระทำการสอบสวนด้วยตนเอง และเนื่องจากมีสถานะพิเศษของเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีอยู่แล้ว ตามหลักกฎหมายดังที่ได้กล่าวมาแล้วในช่วงต้น

1) บทบาทของอัยการในฐานะเป็นเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีชั้นผู้ใหญ่

สำหรับบทบาทและหน้าที่ของอัยการในฐานะเป็นเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีชั้นผู้ใหญ่ ภารกิจของตำรวจฝ่ายคดี La Police Judiciaires ในเขตศาลชั้นต้น อยู่ในความอำนวยความสะดวกของอัยการประจำศาลชั้นต้นนั้น ซึ่งอัยการมีอำนาจรับคำร้องทุกข์และคำกล่าวโทษ อัยการศาลชั้นต้น อาจทำการสอบสวนความผิดที่มีโทษสูงและโทษปานกลาง (จำคุกเกินกว่า 2 เดือน ปรับเกิน 2,000 ฟรังก์) ด้วยตนเองได้ อัยการรับและพิจารณาสั่งสำนวนการสอบสวนที่นายตำรวจฝ่ายคดีส่งมาให้ทำการไต่สวนเบื้องต้นในกรณีความผิดประเภทอาชญากรรมซึ่งหน้า และสั่งให้ตำรวจสืบสวนสอบสวนเพื่อรวบรวมหลักฐานประกอบการพิจารณาสั่งคดี และเมื่อจำเป็นอัยการอาจร้องขอกำลังตำรวจหรือทหารเพื่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ได้ ในกรณีที่เกิดความผิดร้ายแรง เช่น มีการตาย โดยมีเหตุน่าสงสัย เมื่อมีอุบัติเหตุที่มีคนตายหรือบาดเจ็บ เมื่อเกิดเพลิงไหม้เมื่อมีการทำความผิด หรือเกิดอุบัติเหตุร้ายแรงในรถไฟ เป็นต้น อาชญากรรมเหล่านี้จะต้องแจ้งให้อัยการทราบ ถ้าอัยการเห็นสมควรจะไปยังที่เกิดเหตุเพื่อสอบสวนด้วยตนเองได้ นอกจากนี้ อธิบดีอัยการศาลอุทธรณ์ยังเป็นผู้อำนวยการงานตำรวจฝ่ายคดีทั้งหมดภายในเขตอีกด้วย

2) บทบาทของอัยการในการดำเนินคดีอาญา

(1) การเริ่มคดี โดยทั่วไปการดำเนินคดีอาญาทั้งหมดเริ่มต้นโดยอัยการ แต่ก็มีกรณียกเว้นอยู่บ้าง ที่การเริ่มคดีอาจเริ่มโดยบุคคลอื่น เช่น การเริ่มคดีโดยคู่ความทางแพ่ง (Partie Civile)

(2) การสืบสวนและสอบสวน เป็นกระบวนการซึ่งเริ่มต้นโดยตำรวจ ซึ่งเชื่อว่าความผิดได้กระทำลงและดำเนินการสืบสวนเบื้องต้นในทันที เป็นการแสวงหาพยานหลักฐาน ในเบื้องต้นก่อนทำการจับกุมซึ่งเป็นความรับผิดชอบหลักของตำรวจ ภายใต้การควบคุมโดยอัยการ อย่างใกล้ชิด¹⁰⁵

(3) การใช้มาตรการบังคับต่าง ๆ เช่น การออกหมายจับ หมายค้น และควบคุมตัวผู้ถูกจับแม้จะเป็นหน้าที่ของศาลโดยแท้ แต่ขั้นตอนบางส่วนก็เป็นภารกิจของอัยการ

(4) การยุติคดี อัยการแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส มีอำนาจยุติคดีโดยเด็ดขาด เมื่อเห็นว่าการร้องทุกข์ไม่มีมูลเพียงพอที่จะให้อัยการดำเนินการสอบสวนต่อไป

(5) บทบาทหน้าที่ในการกำหนดชั้นโทษของผู้พิพากษาและการอุทธรณ์ คำพิพากษา ในสาธารณรัฐฝรั่งเศสนั้น อัยการเป็นผู้แทน ที่จะต้องรักษาผลประโยชน์สาธารณะ และในขณะเดียวกันอัยการก็มีหน้าที่ที่จะต้องปกป้องรักษาผลประโยชน์อันชอบธรรมของจำเลยด้วย เนื่องจากจำเลยเป็นประชาชนคนหนึ่ง

2.2 ประเทศญี่ปุ่น

2.2.1 อำนาจในการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน

ตำรวจญี่ปุ่นมีบทบาทและอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีอาญา โดยจะเป็นผู้มีอำนาจทำการสืบสวนผู้กระทำความผิด และหลักฐานเพื่อลงความเห็นว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้น รวมทั้งเป็นผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ของพนักงานอัยการต้องทำการสืบสวนการกระทำผิด ภายใต้คำแนะนำของพนักงานอัยการ¹⁰⁶ และต้องทำงานร่วมกันให้ความร่วมมือในส่วนของพนักงานอัยการและคณะกรรมการด้านความปลอดภัยและเจ้าหน้าที่ตำรวจศาลเกี่ยวกับการสืบสวนด้านอาชญากรรมอันมีลักษณะของความเป็นทิศทางเดียวกันของการสอบสวนและฟ้องร้องคดีอาญา แต่คดีส่วนใหญ่ในทางปฏิบัติ พนักงานตำรวจจะทำการสอบสวนคดีเองจะเสร็จแล้วจึงส่งให้พนักงานอัยการ ตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่บัญญัติว่า เมื่อพนักงานตำรวจ ได้ดำเนินการสอบสวนความผิดแล้ว ให้ส่งคดีพร้อมเอกสารและพยานหลักฐานไปยังพนักงานอัยการ โดยเร็ว¹⁰⁷

¹⁰⁵ กัลยา แซ่อึ้ง. บทบาทของอัยการในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาในชั้นก่อนการพิจารณา : ศึกษาเปรียบเทียบกรณีไทย สาธารณรัฐฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกา. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2547, 100.

¹⁰⁶ Code of Criminal Procedure, Section 193.

¹⁰⁷ Code of Criminal Procedure, Section 246.

การสืบสวนจะเริ่มต้นเมื่อเจ้าหน้าที่สืบสวน “เชื่อว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นอาชญากรรมและมีการทำความผิด” การสืบสวนจึงมีมูลฐานที่เกิดจาก “ความสงสัยที่เกิดขึ้น” ของตัวเจ้าหน้าที่ที่ทำการสืบสวน โดยจะทำการ “เพื่อหาความจริงตามหลักฐานจากอาชญากรรม” โดยการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อคลายข้อสงสัยนี้จะพัฒนามาเป็นความเชื่อ เช่น การที่พนักงานอัยการได้รับทราบข่าวอาชญากรรมจากหนังสือพิมพ์หรือสื่อต่างๆ ก็สามารถเริ่มต้นทำการสอบสวนได้ (อันเป็นกรณีที่อัยการได้รับทราบมาไม่ว่าทางใด) นอกจากนี้การเริ่มมีผลบังคับของการสืบสวนอาจจะกระทำผ่านการร้องทุกข์หรือการกล่าวโทษ โดยผู้เสียหายจากการก่ออาชญากรรมสามารถทำการร้องทุกข์ได้อันเป็นการแจ้งให้ทราบที่ได้รับโดยผู้เสียหายหรือบุคคลที่ถูกระบุต่อการสืบสวนเกี่ยวกับข้อเท็จจริงของการกระทำผิด ซึ่งการทำการสอบสวนจะต้องพิจารณาเนื้อหาเกี่ยวของการร้องทุกข์ที่ประกอบการพิจารณา ส่วนการกล่าวหาที่นั่นมักจะเป็นเพียงการเริ่มมีผลบังคับในการสืบสวน ในอันจะนำไปสู่การฟ้องร้อง การกล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจจึงมีความจำเป็นสำหรับการดำเนินคดีเพราะเป็นการแจ้งให้ทราบถึงเหตุที่เชื่อว่าอาชญากรรมเป็นการกระทำความผิดสามารถกล่าวหาได้

ในการสอบสวนจะกระทำการตรวจสอบเท่าที่จำเป็นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการสอบสวนเกี่ยวกับคดี โดยอาจขอให้หน่วยงานของรัฐหรือองค์กรของรัฐหรือเอกชนจัดทำรายงานเกี่ยวกับเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนให้ได้¹⁰⁸ พนักงานอัยการ ผู้ช่วยอัยการ หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายตุลาการ อาจขอให้ผู้ต้องสงสัยมาพบที่สำนักงานของตน และสอบปากคำได้หากจำเป็นสำหรับการสอบสวนอาชญากรรม ทั้งนี้ ผู้ต้องสงสัยอาจถอนตัวออกไปได้ทุกเมื่อ เว้นแต่เป็นกรณีที่ถูกรับกุมหรือถูกคุมขัง ในกรณีที่เป็นการสอบปากคำ ผู้ต้องสงสัยต้องได้รับแจ้งล่วงหน้าว่าตนไม่จำเป็นต้องให้ถ้อยคำโดยขัดต่อความประสงค์ของตนเอง คำให้การของผู้ต้องสงสัยอาจบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้ ข้อความที่บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จะต้องได้รับการตรวจสอบจากผู้ต้องสงสัย หรืออ่านให้ผู้ต้องสงสัยฟังเพื่อทำการตรวจสอบ และหากผู้ต้องสงสัยยื่นคำร้องขอเพิ่มเติมเพิกถอน หรือแก้ไขใดๆ ให้บันทึกคำขอของผู้ต้องสงสัยนั้นไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และหากผู้ต้องสงสัยยืนยันว่า เนื้อหาของคำให้การที่เป็นลายลักษณ์อักษรนั้นถูกต้อง อาจขอให้ผู้ต้องสงสัยลงลายมือชื่อและประทับตราไว้ด้วย ทั้งนี้มิให้ใช้บังคับเมื่อผู้ต้องสงสัยปฏิเสธการกระทำดังกล่าว¹⁰⁹

หากมีการจับกุมผู้ต้องสงสัยได้ตามหมายจับ หรือรับตัวผู้ต้องสงสัยซึ่งถูกจับตามหมายจับแล้ว ให้แจ้งข้อเท็จจริงที่เป็นสาระสำคัญของข้อสงสัยและต้องแจ้งให้ผู้ต้องสงสัยทราบโดยทันที เพื่อให้ผู้ต้องสงสัยแต่งตั้งทนายฝ่ายจำเลย และจึงให้ผู้ต้องสงสัยนั้นชี้แจง และให้ปล่อยตัวผู้ต้องสงสัยทันทีเมื่อเห็นว่าไม่จำเป็นต้องควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยหรือดำเนินการส่งตัวผู้ต้องสงสัยนั้น

¹⁰⁸ Code of Criminal Procedure ,Section 197.

¹⁰⁹ Code of Criminal Procedure ,Section 199.

ส่งพนักงานอัยการพร้อมทั้งพยานหลักฐานที่รวบรวมไว้ในเบื้องต้น ภายใน 48 ชั่วโมง นับตั้งแต่ผู้ต้องสงสัยถูกควบคุมตัว เมื่อเชื่อว่ามีความจำเป็นต้องควบคุมผู้ต้องสงสัย¹¹⁰

อนึ่ง ได้มีตัวอย่างคำพิพากษาของศาลที่น่าสนใจเกี่ยวข้องกับการรวบรวมพยานหลักฐานของศาล โดยศาลให้เปิดการพิจารณาคดีฆาตกรรมในจังหวัดคุมาโมโตะซึ่งเกิดขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2528 อีกครั้ง โดยในคดีนี้ กำหนดให้อัยการต้องเปิดเผยหลักฐานทั้งหมดในการพิจารณาคดีอาญา เมื่อคำนึงถึงความเสี่ยงในการเลือกใช้หลักฐานที่กำหนดโดยเจ้าหน้าที่สอบสวนอันส่งผลทำให้เกิดการพิพากษาลงโทษโดยมิชอบ ทั้งนี้ จำเลยในคดีนี้คือ โคกิ มียาตะ ได้รับโทษจำคุก 13 ปี โดยจำเลยดังกล่าวเป็นคนล่าสุดถูกตั้งข้อกล่าวหาจากหลักฐานที่ฝ่ายโจทก์ปกปิดไว้ จนกระทั่งถูกตัดสินว่ามีความผิด เนื่องจากในคดีนี้ไม่มีหลักฐานสำคัญว่า เขาได้ก่อเหตุฆาตกรรมชายอีกคนหนึ่งในเดือนมกราคม พ.ศ. 2528 ทำให้หลักฐานสำคัญที่นำไปสู่การลงโทษชายดังกล่าวคือคำรับสารภาพในชั้นพนักงานสอบสวน แม้ในกระบวนการพิจารณาคดีเขาได้ขอถอนคำรับสารภาพออกไปแล้ว แต่ศาลแขวงคุมาโมโตะได้มีคำพิพากษาเมื่อปี พ.ศ. 2529 ลงโทษจำคุกจำเลยเป็นเวลา 13 ปี โดยอ้างว่า คำรับสารภาพของเขาเป็นไปด้วยความสมัครใจและน่าเชื่อถือเพียงพอ และศาลฎีกามีคำพิพากษายืนในคดีนี้ เมื่อปี พ.ศ. 2533 สิ่งที่ทำให้ศาลแขวงเดียวกันตัดสินใจอนุญาตให้นำคดีนี้ขึ้นพิจารณาใหม่ เนื่องจากค้นพบหลักฐานใหม่ ซึ่งขัดแย้งกับคำให้การของผู้ถูกกล่าวหาที่ได้ให้การต่อพนักงานสอบสวน โดยนายมียาตะได้ให้การรับสารภาพในตอนแรกว่าเขาฉีกเสื้อเชิ้ตของตนเองออก เพื่อพันผ้ารอบมิดที่เขาใช้แทงเหยื่อ เพื่อไม่ให้อาวุธเปื้อนเลือด และเผาแถบผ้าดังกล่าวทิ้งหลังเหตุอาชญากรรม อย่างไรก็ตาม หลายปีต่อมาหลังจากที่มีคำพิพากษาว่าเขามีความผิด ทนายฝ่ายจำเลยพบว่า เสื้อผ้าที่เขาสวมใส่ในวันเกิดเหตุ นั้น มิได้มีร่องรอยการฉีกขาดใดๆ และอยู่ในความครอบครองของพนักงานอัยการ ซึ่งไม่นำหลักฐานชิ้นนี้เข้าสู่การพิจารณาคดี ทำให้เห็นได้ว่า ในประเทศญี่ปุ่นก็มีปัญหาเกี่ยวกับการไม่นำพยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาเข้าสู่การพิจารณาของศาล อันนำไปสู่การพิจารณาพิพากษาคดีที่ผิดพลาดเช่นเดียวกันกับประเทศไทย¹¹¹

2.2.2 การสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติเป็นอาณัติของผู้ต้องหา

การสืบเสาะและพินิจหรือการแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำผิดของประเทศญี่ปุ่น พนักงานอัยการและตำรวจร่วมมือกันในการสอบสวนคดีอาญาภายในเขตอำนาจของตนตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศญี่ปุ่น ปี ค.ศ 1948 (The Code of Criminal

¹¹⁰ Code of Criminal Procedure ,Section 203.

¹¹¹ The Japantimes, Why all evidence must be disclosed, <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2016/07/06/editorials/evidence-must-disclosed/>

Procedure of 1948) ทั้งนี้ กฎหมายให้เป็นดุลยพินิจว่าจะสั่งให้มีรายงานการสืบเสาะหรือไม่ และการฟ้องคดีอาญาของอัยการญี่ปุ่นซึ่งมีอำนาจใช้ดุลยพินิจจะสั่งฟ้องหรือจะสั่งไม่ฟ้องคดีอาญาก็ได้ แม้คดีนั้นจะมีหลักฐานพอที่จะฟ้องผู้ต้องหาได้ก็ตาม เพื่อการดำเนินกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพ อัยการจึงมีความจำเป็นต้องมีข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดีและเกี่ยวกับผู้กระทำผิดให้มากที่สุดเพื่อประกอบการใช้ดุลยพินิจ อีกทั้งอัยการเป็นผู้ทำหน้าที่พิสูจน์ความผิดของจำเลยในการพิจารณาคดีชั้นศาล อัยการจึงต้องรู้รายละเอียดในการสอบสวน และการรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหมดในคดีเป็นอย่างดีที่สุด พนักงานอัยการญี่ปุ่นจึงต้องแสวงหาข้อเท็จจริงด้วยตนเอง เนื่องด้วยมีอำนาจสอบสวนคดีร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจอย่างเต็มที่ การแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำผิด หรือ “การสืบเสาะข้อเท็จจริง” ของประเทศญี่ปุ่น จึงเป็นขั้นตอนการดำเนินคดีในชั้นพนักงานสอบสวน และอัยการเพื่อใช้ประกอบดุลยพินิจการสั่งฟ้อง หรือการชะลอฟ้องของพนักงานอัยการ¹¹²

2.2.3 การมีส่วนร่วมในการสอบสวนของพนักงานอัยการ

ภารกิจของพนักงานอัยการของประเทศญี่ปุ่นนั้น มีภารกิจหลัก 5 ประการ คือ¹¹³

- 1) การสืบสวนสอบสวนการกระทำความผิดคดีอาญา สอบปากคำผู้ต้องหา สอบปากคำพยาน และพิจารณาพยานเอกสารและวัตถุพยานที่รวบรวมมาโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ
- 2) สืบสวนสอบสวนและดำเนินคดีเกี่ยวกับคดีอาญาที่เอกชนได้ร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่อพนักงานอัยการ หรือที่อัยการได้ทราบมาไม่ว่าทางใด
- 3) ฟ้องคดีอาญาต่อศาล
- 4) ดูแลและบังคับคดีให้เป็นไปตามคำพิพากษา
- 5) กระทำการอื่นๆ ในฐานะผู้แทนหรือผู้รักษาสถาบันประโยชน์ของรัฐ

ในประเทศญี่ปุ่นพนักงานอัยการจะเป็นผู้ปรับบทความผิดทั้งในชั้นสอบสวน และในชั้นสั่งคดี โดยไม่ว่าจะเป็นกรณีที่มีการสอบสวนโดยตำรวจหรือพนักงานอัยการ อำนาจในการนำข้อเท็จจริงนั้นมาปรับกับข้อกฎหมายยังคงเป็นอำนาจของพนักงานอัยการ

นอกจากนี้ พนักงานอัยการยังมีอำนาจให้คำแนะนำที่จำเป็นแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายตุลาการเกี่ยวกับการสอบสวนภายในเขตอำนาจของตนเอง เช่น คำแนะนำตามมาตรฐาน

¹¹² เจนจิรา เรืองรอง. รายงานสืบเสาะและพินิจในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อการดำเนินคดีให้เหมาะสมเป็นรายบุคคล : ศึกษากรณีการดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงาน. [วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2562, 119.

¹¹³ กรมอัยการ. อัยการกับการสอบสวนคดีอาญารวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ. ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กรมอัยการ, ม.ป.ป., 86-87

ทั่วไปที่ทำให้การสอบสวนเกิดความเป็นธรรม และเรื่องอื่นๆ ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินคดี พนักงานอัยการอาจออกคำสั่งแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายตุลาการตามความจำเป็นเพื่อให้ความร่วมมือในการสอบสวนภายในเขตอำนาจของตนได้ หรือเมื่อมีความจำเป็นที่พนักงานอัยการจะสอบสวนการกระทำ ความผิด ก็สามารถออกคำสั่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายตุลาการให้ช่วยในการสอบสวนได้ ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายตุลาการต้องปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานอัยการ¹¹⁴ อย่างไรก็ตามในการสอบสวน พนักงานอัยการ ผู้ช่วยอัยการ เจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายตุลาการ ทนายฝ่ายจำเลย และบุคคลอื่นใด ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนคดีอาญา ต้องใช้ความระมัดระวังตามสมควรไม่ให้เกิดความเสียหาย ต่อชื่อเสียงของผู้ต้องสงสัยหรือบุคคลอื่น และระมัดระวังตามสมควรที่จะไม่แทรกแซงการดำเนินคดีอาญา¹¹⁵

จึงกล่าวได้ว่า ในชั้นสอบสวนของญี่ปุ่นมีลักษณะของความเป็นอำนาจเดียวกันของการสอบสวนและการฟ้องร้อง มีการตรวจสอบถ่วงดุลกันของเจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานอัยการ

2.3 กฎหมายระหว่างประเทศเกี่ยวกับการตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน

ในหัวข้อนี้ ผู้เขียนจะกล่าวถึงการตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน ซึ่งปรากฏในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง มาตรฐานสากลเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาของพนักงานอัยการ ตลอดจนหลักการและกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง รายละเอียดดังต่อไปนี้

2.3.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights)

แนวคิดเกี่ยวกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติเกิดขึ้นหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง เนื่องจากเหตุการณ์ดังกล่าวได้นำมาซึ่งความสูญเสียชีวิต และทรัพย์สินของประเทศคู่สงครามอย่างมหาศาล ชาวโลกได้ประจักษ์ถึงความทารุณโหดร้ายของการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การย่ำยีสิทธิสตรีเด็ก สิ่งเหล่านี้ถือเป็นการทำลายศักดิ์ศรีของมนุษย์อย่างชัดแจ้งและเพื่อป้องกันมิให้มีการทำลายศักดิ์ศรีของมนุษย์เกิดขึ้นอีก จึงมีการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติขึ้น (United Nations: UN) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำหน้าที่ในการดูแลความมั่นคงปลอดภัย และรักษา

¹¹⁴ Code of Criminal Procedure ,Section 193.

¹¹⁵ Code of Criminal Procedure ,Section 196.

สันติภาพของโลก และมีการผลักดันให้องค์การสหประชาชาติเร่งกำหนดแนวทางคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขึ้นเพื่อคุ้มครองมนุษยชาติ

ในปี ค.ศ. 1945 ประชาคมโลกได้จัดทำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในการปฏิบัติต่อกันของบรรดารัฐต่างๆ ว่า รัฐทุกรัฐจะต้องปฏิบัติต่อพลเมืองของตนและพลเมืองโลกโดยมีมาตรฐานขั้นต่ำในการประกันศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ส่งเสริมและปกป้องสิทธิมนุษยชนในการกำหนดให้รัฐซึ่งมีอำนาจมหาชนดำเนินการในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนอันเป็นความจำเป็นที่มนุษย์ในสังคมอยู่ร่วมกันลุล่วงไปได้ ทั้งครอบคลุมวิถีชีวิตของประชาชนอย่างกว้างขวางให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่อาจมีการละเมิดโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ และประชาชนด้วยกันเอง มีการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ โดยต้องผูกพันต่อสิทธิและเสรีภาพ ควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจในลักษณะกดขี่ข่มเหงหรือลิดลอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชนด้วย

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เป็นข้อตกลงของสหประชาชาติได้กำหนดขึ้นเพื่อให้ประเทศสมาชิกได้ใช้เป็นแนวทางในการคุ้มครองดูแลสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองประเทศของตน โดยประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของหลักเกณฑ์สากลขององค์การสหประชาชาติเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และได้ดำเนินการขั้นมูลฐานเพื่อแสดงออกถึงการสนับสนุนหลักเกณฑ์สากลและมาตรฐานในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยประเทศไทยได้เข้าร่วมลงมติในที่ประชุมสมัชชาทั่วไปขององค์การสหประชาชาติเพื่อรับรองให้ประกาศใช้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491

ทั้งนี้ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน มีสาระสำคัญเกี่ยวกับหลักการสำคัญในการสอบสวนคดีอาญา ได้แก่ หลักการได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ตามที่ได้บัญญัติไว้ในข้อ 11 (1) ที่กำหนดว่า “ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมาย” และหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำอยู่ในข้อ 10 ที่กำหนดว่า “บุคคลชอบที่จะเท่าเทียมกันอย่างเป็นธรรมและเปิดเผยโดยศาลซึ่งเป็นอิสระและไร้อคติในการวินิจฉัยชี้ขาด สิทธิและหน้าที่ตลอดจนข้อหาที่ตนถูกกล่าวหาใดๆ ทางอาญา”

นักกฎหมายหลายท่านได้ตีความว่า ความเป็นธรรมในคดีอาญานั้นมีความหมายรวมถึงบุคคลจะได้รับความเดือดร้อนหลายครั้งในกรณีความผิดเรื่องเดียวกันนั้นมิได้ด้วย

2.3.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights : ICCPR)

ในปี ค.ศ. 1966 องค์การสหประชาชาติได้กำหนดให้มีกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิการเมือง ค.ศ. 1966 เป็นกรอบความร่วมมือทางกฎหมาย และเป็นการกำหนดมาตรฐานการพิจารณาคดีอาญาระดับสากล เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในเรื่อง

เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน สำหรับประเทศไทย คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2539 ให้ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 โดยมีความเห็นว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นระบบที่สามารถคุ้มครองสิทธิของประชาชนได้ดีที่สุด และประเทศไทยจะได้รับประโยชน์จากการเข้าเป็นภาคี เช่น การได้รับการยอมรับจากต่างประเทศ ยังสร้างความมั่นใจว่าประเทศไทยมีการส่งเสริมและพัฒนาหลักสิทธิมนุษยชนอันเป็นมาตรฐานสากล ทั้งนี้ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง มีหลักการทางอาญาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคำนี้ ดังต่อไปนี้

1) *หลักข้อสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence)*

หลักการสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์ เป็นหลักประกันขั้นพื้นฐานของกฎหมายที่สำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่ง กล่าวคือ การกำหนดข้อสันนิษฐานว่าบุคคลทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิด เพื่อเป็นข้อผูกมัดให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยปราศจากอคติหรือให้การปฏิบัติเยี่ยงผู้บริสุทธิ์ โดยไม่คำนึงว่าจะมีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้ต้องหาหรือจำเลยอย่างไร กล่าวคือ เป็นหลักการทั่วไปที่ใช้บังคับแก่ทุกคนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่คำนึงถึงสถานะพยานหลักฐานที่มี หรือประวัติอาชญากรรมของบุคคลนั้นๆ

หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ได้รับการยอมรับว่าเป็นหนึ่งในหลักสิทธิมนุษยชนสากลที่ปรากฏในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ดังบัญญัติไว้ในข้อ 14 ความว่า “บุคคลทุกคนซึ่งต้องหว่ากระทำความผิดอาญาต้องมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิด”

หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ได้รับการรับรองในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับ ตั้งแต่ฉบับปี พ.ศ. 2492 เป็นต้นมา ยกเว้นช่วงที่ใช้รัฐธรรมนูญการปกครองชั่วคราวหลังรัฐประหารไม่ปรากฏหลักการนี้ โดยภาพรวมน่าจะถือได้ว่าหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์เป็นธรรมเนียมในรัฐธรรมนูญของประเทศไทย ซึ่งปรากฏตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราชไทย 2560 มาตรา 29 วรรค 2 ได้มีการรับรองหลักสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (presumption of innocence) ไว้อย่างชัดเจนความว่า “ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้” ดังนั้น หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จึงถือได้ว่าเป็นหลักประกันขั้นพื้นฐานของกฎหมายไทยอย่างแท้จริง

2) *หลักการไม่ถูกดำเนินคดีหลายครั้ง (ne bis in idem)*

หลัก “ne bis in idem” ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในวลีภาษาละตินซึ่งสามารถแปลเป็นภาษาอังกฤษได้ว่า “no again about the same” หมายความว่า บุคคล

ไม่ควรถูกพิจารณาเพื่อลงโทษสองครั้งในการกระทำครั้งเดียวกัน หรืออาจกล่าวได้ว่า บุคคลจะไม่ได้รับความเดือดร้อนซ้ำสอง สำหรับการกระทำเดียวกัน

หลักห้ามดำเนินอาญาซ้ำ โดยทั่วไปมีองค์ประกอบอยู่สองประการ กล่าวคือ การเป็นบุคคลคนเดียวของผู้ถูกกล่าวหาและการกระทำนั้นเป็นการกระทำเดียวกันซึ่งองค์ประกอบทั้งสอง จึงจะทำให้เกิดข้อห้ามของการดำเนินคดีซ้ำขึ้น การนำหลักห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำไปบัญญัติใช้เป็นกฎหมายในแต่ละประเทศนั้น แม้มีความแตกต่างกันออกไป แต่องค์ประกอบทั้งสองประการนี้จะปรากฏอยู่เสมอ แม้จะมีความแตกต่างในเนื้อหาของกฎหมายที่บัญญัติก็ตาม

หลัก “*ne bis in idem*” เป็นหนึ่งในรากฐานของระบบกฎหมายใหม่ทั้งหมด ซึ่งปรากฏหลักฐานข้อเท็จจริงว่า หลักการนี้มีได้เป็นหลักของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเท่านั้น แต่ยังเป็นหลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานด้วย ดังปรากฏในข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง มาตรา 14 ซึ่งกำหนดไว้ว่า “ต้องไม่มีบุคคลใดที่ต้องยอมล่าบากหรือยอมให้ถูกลงโทษในการกระทำผิดของเขา ซึ่งเขาโดยถูกต้องแล้วมีความผิดหรือไม่มีความผิดไปแล้วตามบทลงโทษในกฎหมาย และกระบวนการลงโทษตามกฎหมายของแต่ละประเทศ”

2.3.3 มาตรฐานสากลเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาของพนักงานอัยการ

บทบาทและอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาตามมาตรฐานสากล จะกำหนดให้องค์กรอัยการเป็นองค์กรหลักในการสอบสวนคดีอาญา โดยมีกลไกให้พนักงานอัยการเข้ามาตรวจสอบหรือกำกับดูแลการสอบสวนของพนักงานสอบสวนได้ ไม่ว่าจะในฐานะเป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวนหรือเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ หรือเป็นผู้ควบคุมการสอบสวน เพื่อให้การรวบรวมพยานหลักฐานและการตั้งข้อหาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อตรวจสอบถ่วงดุลไม่ให้อำนาจสอบสวนอยู่ที่พนักงานสอบสวนหรือองค์กรเดียว เพื่อเป็นหลักประกันความเป็นธรรม และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพให้แก่ประชาชน

แนวทางสหประชาชาติว่าด้วยบทบาทของพนักงานอัยการ (United Nations Guidelines on the Role of Prosecutors) เมื่อปี ค.ศ. 1990 องค์กรสหประชาชาติได้มีการประชุมเกี่ยวกับการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด โดยกำหนดแนวทางว่าด้วยบทบาทของอัยการ (United Nations Guidelines on the Role of Prosecutors) โดยมีบทบาทที่สำคัญของพนักงานอัยการประการหนึ่งคือ บทบาทในการดำเนินคดีอาญาของอัยการโดยเฉพาะในชั้นการสอบสวนคดีอาญา โดยการกำหนดให้พนักงานอัยการปฏิบัติหน้าที่ในการสอบสวนหรือควบคุมในการสอบสวนคดีอาญาอันเป็นบทบาทในเชิงรุก เพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและทำให้เกิดความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม

แนวทางสหประชาชาติว่าด้วยบทบาทของพนักงานอัยการ ได้บัญญัติบทบาทอัยการในการสอบสวนคดีอาญาของอัยการไว้กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

ข้อ 11 อัยการควรดำเนินบทบาทเชิงรุกในการดำเนินคดีอาญาและการทำงานอื่น ๆ ในสถาบันอัยการตลอดจนในกรณีที่มีกฎหมายหรือทางปฏิบัติกำหนดให้อัยการมีบทบาทหรือควบคุมในการสอบสวนคดีอาญา การควบคุมการบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาล รวมถึงการดำเนินบทบาทหน้าที่ในฐานะผู้แทนเกี่ยวกับการรักษาผลประโยชน์ของสาธารณชน

ข้อ 12 อัยการต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างเที่ยงธรรมอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว ตลอดจนเคารพ และคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน และเป็นไปตามกฎหมาย ในการนี้อัยการจะต้องส่งเสริมมาตรการที่จะทำให้เกิดความเชื่อมั่นในหลักนิติธรรมและประสิทธิภาพของระบบในกระบวนการยุติธรรม

เมื่อพิจารณาถึงแนวทางว่าด้วยบทบาทของอัยการเห็นได้ว่า องค์การสหประชาชาติได้กำหนดแนวทางอัยการในการดำเนินคดีอาญา ให้อัยการมีบทบาทหลักในการสอบสวนและควบคุมในการสอบสวนคดีอาญา เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยแนวทางดังกล่าวส่งผลให้มีการกำหนดบทบาทในเชิงรุกของพนักงานอัยการของในหลายประเทศเกี่ยวกับบทบาทการดำเนินคดีอาญามากขึ้นมากกว่าการฟ้องคดีอาญา และพัฒนาบทบาทระบบสอบสวนสากลที่กำหนดให้อัยการมีอำนาจควบคุมการสอบสวนและรับผิดชอบการสอบสวนคดีอาญา

2.3.4 มาตรฐานความรับผิดชอบในวิชาชีพและคำประกาศว่าด้วยสิทธิและหน้าที่อันสำคัญอย่างยิ่งของอัยการ (Standards of Professional Responsibility and Statement of the Essential Duties and Rights of Prosecutors)

เมื่อปี ค.ศ. 1999 สมาคมอัยการระหว่างประเทศได้เห็นชอบและรับรองมาตรฐานความรับผิดชอบในวิชาชีพและคำประกาศว่าด้วยสิทธิและหน้าที่อันสำคัญอย่างยิ่งของอัยการ (Standards of professional responsibility and statement of the essential duties and rights of prosecutors) เช่น การประพฤติและปฏิบัติในวิชาชีพอัยการ ความเป็นอิสระและเป็นกลางของอัยการ บทบาทของอัยการในการดำเนินคดีอาญา ความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม ความร่วมมือระหว่างประเทศ และสิทธิที่อัยการพึงได้รับ เป็นต้น และได้มีการกำหนดแนวทางการดำเนินคดีอาญาประการสำคัญเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาของอัยการ พอสรุปได้ดังนี้

ข้อ 4.1 อัยการพึงปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องชอบธรรม ต่อเนื่องและรวดเร็ว

ข้อ 4.2 อัยการพึงดำเนินบทบาทที่แข็งขันในการดำเนินคดีอาญา กล่าวคือ ในกรณีที่มีอำนาจตามกฎหมายหรือตามข้อปฏิบัติที่จะเข้าร่วมในการสอบสวนคดีอาญาหรือที่จะใช้อำนาจหน้าที่เหนือเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานสอบสวนนั้น อัยการจะต้องดำเนินการดังกล่าวด้วย

ใจที่เป็นธรรม ปราศจากอคติ และอย่างผู้อยู่ในวิชาชีพ และเมื่อต้องควบคุมการสอบสวนคดีอาญา อัยการพึงดำเนินการให้เกิดความแน่นอนว่าการสอบสวนนั้นได้เคารพต่อหลักเกณฑ์ทางกฎหมาย และสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน การให้คำแนะนำ อัยการจะต้องดำรงมั่นในทางที่เป็นธรรม และปราศจากอคติ สำหรับการดำเนินคดีอาญานั้น อัยการจะดำเนินคดีอาญาต่อเมื่อคดีนั้นมีมูลเพียงพอตามพยานหลักฐานซึ่งมีเหตุผลอันควรเชื่อว่าเป็นพยานหลักฐานที่เชื่อถือได้และรับฟังได้ และจะต้องไม่สั่งฟ้องคดีอาญานั้นในกรณีที่ไม่มีความพยานหลักฐานดังกล่าว อีกทั้งโดยตลอดระยะเวลาของการดำเนินคดีอาญานั้น ต้องเป็นไปอย่างหนักแน่นและถูกต้องชอบธรรม กับจะต้องไม่ออกนอกทางไปจากการมีพยานหลักฐานรองรับอยู่เสมอ

2.3.5 ข้อเสนอแนะว่าด้วยบทบาทของอัยการในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Recommendation Rec (2000) of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the Role of Public Prosecution in the Criminal Justice System)

เมื่อปี ค.ศ. 2000 คณะกรรมการรัฐมนตรีของสภายุโรปได้มีรับรองข้อเสนอแนะว่าด้วยบทบาทของอัยการในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (สภายุโรป) (Recommendation Rec (2000) of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the Role of Public Prosecution in the Criminal Justice System) จำนวน 39 ข้อ เป็นหลักการเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของอัยการ มาตรการปกป้องคุ้มครองอัยการในการดำเนินบทบาทหน้าที่ความสัมพันธ์ระหว่างอัยการกับองค์กรอื่นๆ ได้แก่ องค์กรฝ่ายบริหารและนิติบัญญัติ ศาล และตำรวจ หน้าที่ของอัยการในการปฏิบัติต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีและความร่วมมือในระหว่างประเทศ เป็นต้น โดยบทบาทหน้าที่ของอัยการที่เกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาได้ดังนี้

ในส่วนบทบาทหน้าที่ของอัยการ โดยได้มีการนิยามคำว่า “อัยการ” หมายความว่าถึง เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งในฐานะเป็นผู้แทนของสังคมและเพื่อประโยชน์ของสาธารณชนจะต้องดำเนินการให้เป็นที่น่าเชื่อถือซึ่งการบังคับใช้กฎหมาย โดยดำเนินมาตรการทางอาญาในกรณีที่มีการกระทำความผิดต่อกฎหมาย ซึ่งจะต้องคำนึงถึงสิทธิของบุคคลและประสิทธิผลอันจำเป็นของระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อัยการยังมีบทบาทดำเนินการอำนวยความสะดวกและซึ่งการสอบสวนกระทำทำให้เกิดความแน่นอนว่าผู้เสียหายจะได้รับความช่วยเหลืออย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ข้อเสนอแนะว่าด้วยบทบาทของอัยการในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ได้มีการกำหนดถึง บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างอัยการกับตำรวจไว้หลายประการพอสรุปได้ดังนี้

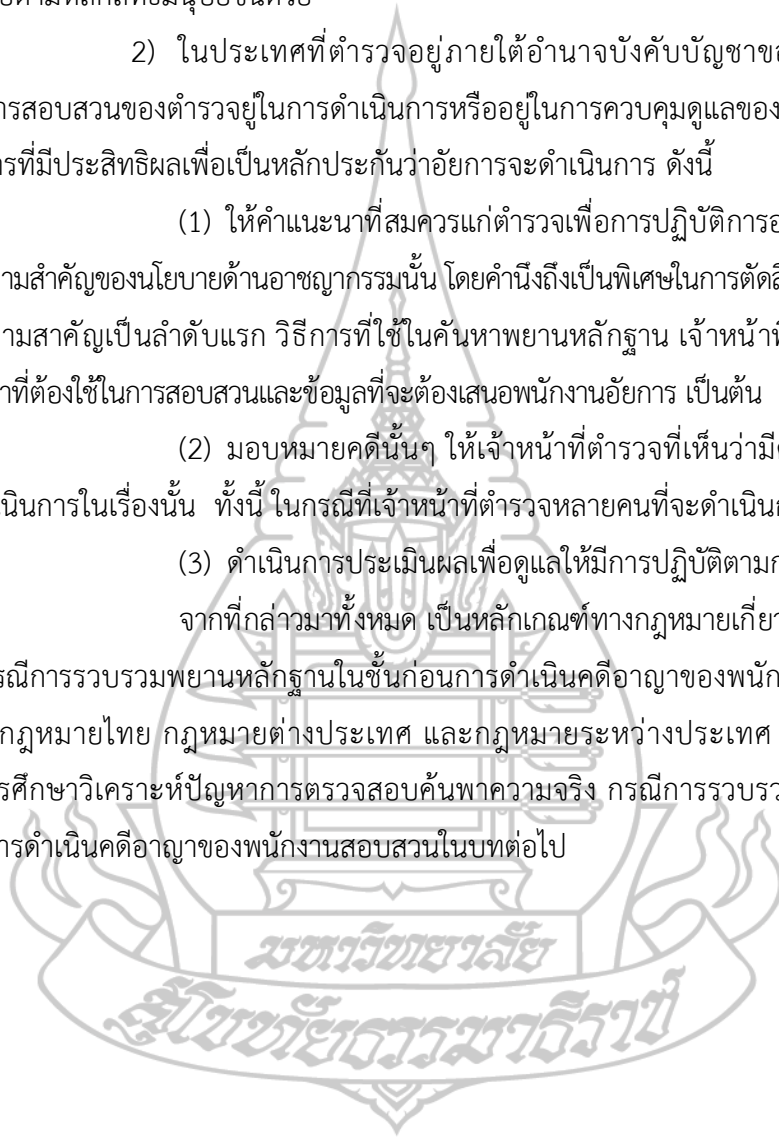
1) อัยการควรพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วนซึ่งความชอบด้วยกฎหมายของการสอบสวนของตำรวจ โดยอย่างช้าที่สุดก็คือในขณะที่อัยการพิจารณาวินิจฉัยว่าจะสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องหรือดำเนินคดีนั้นต่อไปหรือไม่ ในการดังกล่าวอัยการจะต้องควบคุมดูแลให้การปฏิบัติของตำรวจเป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชนด้วย

2) ในประเทศที่ตำรวจอยู่ภายใต้อำนาจบังคับบัญชาของอัยการหรือในประเทศที่การสอบสวนของตำรวจอยู่ในการดำเนินการหรืออยู่ในการควบคุมดูแลของอัยการ รัฐควรจัดให้มีมาตรการที่มีประสิทธิผลเพื่อเป็นหลักประกันว่าอัยการจะดำเนินการ ดังนี้

(1) ให้คำแนะนำที่สมควรแก่ตำรวจเพื่อการปฏิบัติกรอย่างมีประสิทธิภาพตามลำดับความสำคัญของนโยบายด้านอาชญากรรมนั้น โดยคำนึงถึงเป็นพิเศษในการตัดสินใจว่าคดีประเภทใดควรให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก วิธีการที่ใช้ในค้นหาพยานหลักฐาน เจ้าหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติการระยะเวลาที่ต้องใช้ในการสอบสวนและข้อมูลที่จะต้องเสนอพนักงานอัยการ เป็นต้น

(2) มอบหมายคดีนั้นๆ ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจที่เห็นว่ามีคุณสมบัติที่ดีที่สุดที่จะต้องดำเนินการในเรื่องนั้น ทั้งนี้ ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจหลายคนที่จะดำเนินการนั้นได้

(3) ดำเนินการประเมินผลเพื่อดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย จากที่กล่าวมาทั้งหมด เป็นหลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับการตรวจสอบความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน ทั้งในส่วนของกฎหมายไทย กฎหมายต่างประเทศ และกฎหมายระหว่างประเทศ เพื่อเป็นพื้นฐานที่นำไปสู่การศึกษาวិเคราะห์ปัญหาการตรวจสอบค้นพาคความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนในบทต่อไป

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาการตรวจสอบค้นความจริงกรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อน การดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน

ในบทนี้ ผู้ศึกษาจะทำการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการตรวจสอบค้นหาความจริงกรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน ซึ่งผู้ศึกษาได้แบ่งประเด็นการศึกษาออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจในการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติเป็นอาชญาของผู้ต้องหา และการวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการสอบสวนของพนักงานอัยการ ดังมีรายละเอียดผลการศึกษาดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์ปัญหาอำนาจในการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน

เมื่อมีเหตุอาชญากรรมเกิดขึ้น เจ้าหน้าที่ตำรวจคือต้นทางแห่งกระบวนการยุติธรรม โดยพนักงานสอบสวนมีหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐานเกี่ยวกับคดีที่เกิดขึ้นเพื่อหาว่า บุคคลใดเป็นผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดในคดีดังกล่าว ทั้งนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(11) กำหนดความหมายของการสอบสวนหมายความว่า “การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือข้อพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ” ดังนั้น การรวบรวมพยานหลักฐานจึงเป็นส่วนหนึ่งของการสอบสวนในชั้นพนักงานสอบสวน โดยการสอบสวนมีความสำคัญหลายประการ คือ เป็นเงื่อนไขในการฟ้องคดีของพนักงานอัยการ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 120 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หากไม่มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน กฎหมายห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาล นอกจากนี้ การสอบสวนยังเป็นเงื่อนไขสำคัญของการรับฟ้องคดีของศาลด้วย

สำหรับกฎหมายเกี่ยวข้องกับการรวบรวมพยานหลักฐานโดยพนักงานสอบสวนนั้น บัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 บัญญัติไว้ว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกล่ามหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิด

หรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา” โดยพยานหลักฐานโดยทั่วไปประกอบด้วย พยานบุคคล พยานเอกสาร และพยานวัตถุ กรณีที่จำเป็นสำหรับการสอบสวนหรือรวบรวมหลักฐาน หากต้องใช้พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ พนักงานสอบสวนมีอำนาจในการตรวจพิสูจน์บุคคล วัตถุ หรือเอกสารใดๆ โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้ ตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 131/1

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาในการตรากฎหมายซึ่งกำหนดหน้าที่ในการสอบสวน และการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนพบว่า แต่เดิม มาตรา 131 นี้ กำหนดแต่เพียงว่า ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ให้เห็นความผิดของผู้ต้องหาเท่านั้น ส่งผลทำให้ถูกเข้าใจว่าพนักงานสอบสวนพยายามที่จะรวบรวมพยานหลักฐานเพียงด้านเดียวคือด้านที่ยืนยันความผิดของผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหาเท่านั้น และละเลยไม่รวบรวมพยานหลักฐานในด้านที่จะใช้ยืนยันความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา ประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้มีการรับรองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา โดยให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าผู้นั้นกระทำความผิด ดังนั้นจึงได้มีการแก้ไขบทบัญญัติมาตรา 131 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งนอกจากพนักงานสอบสวนจะมีหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ให้เห็นความผิดของผู้ต้องหาแล้ว ยังมีหน้าที่ต้องรวบรวมพยานหลักฐานที่จะสามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาได้ด้วย นอกจากนี้สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ยังได้ออกคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ 419/2556 เรื่อง การอำนวยความสะดวกในคดีอาญา การทำสำนวนการสอบสวน และมาตรการควบคุม ตรวจสอบ เรังรัด การสอบสวนคดีอาญา เพื่อให้มีหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่มีการแก้ไขปรับปรุง โดยคำสั่งฉบับนี้ได้ให้ความหมายของการสอบสวน หมายความว่า บรรดาสรรพเอกสารทุกชนิดที่เกี่ยวข้องกับคดีที่พนักงานสอบสวนได้รวบรวมไว้ เช่น บันทึกคำให้การของผู้ที่พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอื่นเป็นผู้ทำ เอกสารที่ยื่นเป็นพยาน คำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษที่ยื่นต่อเจ้าพนักงาน เพื่อประสงค์ทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อที่จะรู้ตัวผู้กระทำความผิด และพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา โดยการบันทึกคำให้การของผู้ต้องหา นอกจากนี้จะถามคำให้การตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรคแรกแล้ว เพื่อป้องกันการผิดตัวและเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาณัติของผู้ต้องหา ให้มีแนวคำถามเพิ่มเติมประการหนึ่งคือ ถามผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดจริงตามที่ถูกกล่าวหาหรือไม่ และจะอ้างผู้ใด เอกสารใด หรือวัตถุใดเป็นพยานหลักฐานในคดีหรือไม่ ถ้ามีการอ้างให้พนักงานสอบสวนบันทึกคำให้การและดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานเข้าสำนวนการสอบสวนตามอำนาจหน้าที่ต่อไป

อนึ่ง ความเห็นของพลตำรวจโทอำนาจ นิมมะโน ได้เคยให้ความเห็นในกรณีที่มีผู้กล่าวว่า พนักงานสอบสวนมักมีการรวบรวมพยานหลักฐานเพียงด้านเดียว โดยให้ความสำคัญกับการพิสูจน์ว่า ผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดจริงและละเอียดข้อมูล หรือพยานหลักฐานที่แสดงว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์ การกล่าวเช่นนั้นไม่เป็นธรรมต่อพนักงานสอบสวน เนื่องจากไม่สามารถพิสูจน์ให้เห็นเป็นรูปธรรมได้ว่า พนักงานสอบสวนได้ละเอียดพยานหลักฐานในส่วนที่จะสามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาดังกล่าวจริง ทั้งนี้พนักงานสอบสวนย่อมมีจิตวิญญาณของการเป็นเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม ที่ต้องใช้ดุลพินิจอย่างละเอียดรอบคอบ รัดกุม เทียงธรรม ไม่น้อมเอียงไปด้านใดด้านหนึ่งอยู่แล้ว จึงไม่มีความจำเป็นต้องกำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานในด้านที่พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาด้วย ทั้งนี้เนื่องจากพนักงานสอบสวนมีหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดที่เกี่ยวข้อง อันหมายรวมถึงพยานบุคคล พยานวัตถุ หรือพยานเอกสาร ดังนั้นหากผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดจริง พยานที่พนักงานสอบสวนรวบรวมได้เหล่านี้ย่อมแสดงให้เห็นว่า ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิดหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดหรือไม่¹¹⁶

อย่างไรก็ตาม แม้ในทางกฎหมาย ตลอดจนคำสั่งของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ กำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องทำการรวบรวมพยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาด้วย แต่ในทางปฏิบัติการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนที่ผ่านมา มีบุคคลจำนวนมากที่ได้รับความเสียหายจากการถูกแจ้งข้อกล่าวหา ทั้งที่มีได้เป็นผู้กระทำความผิดเนื่องจากพนักงานสอบสวนมุ่งที่จะค้นหาพยานหลักฐานเฉพาะการพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหา แต่เพียงด้านเดียว และโดยส่วนใหญ่ พยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์ มักเป็นพยานหลักฐานที่ฝ่ายผู้ต้องหาเป็นผู้แสวงหามาแสดงเอง ซึ่งถือได้ว่าเป็นพยานหลักฐานประเภทหนึ่งตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 131 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่มีปัญหาคือ พนักงานสอบสวนมีอำนาจในการใช้ดุลพินิจในการที่จะรวบรวมหรือไม่รวบรวมพยานหลักฐานใดเข้าไว้ในสำนวนได้ ดังปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5766 /2549 ซึ่งให้แนวทางไว้ว่า “แม้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 (เดิม) จะบัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา และเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิด”¹¹⁷ แต่บทบัญญัติดังกล่าวหาได้บังคับให้เจ้าพนักงานจำต้องรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องในคดี

¹¹⁶อำนาจ นิมมะโน. พรบ.แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547, 5(1), 132.

¹¹⁷ ภัทรพร สุขนวิช. *ความเป็นธรรมของการดำเนินคดีขึ้นเจ้าพนักงาน*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติศาสตร์]. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2551, 89.

ทั้งหมดรวมเข้าไปในสำนวนแต่อย่างใด พนักงานสอบสวนย่อมมีดุลพินิจที่จะรวบรวมหรือไม่รวบรวมหลักฐานอะไรเข้าไว้ในสำนวนก็ได้”

บทความของนายสันติ ผิวทองคำ ผู้พิพากษา ได้แสดงความคิดเห็นส่วนตัวเกี่ยวกับงานในหน้าที่ของพนักงานสอบสวนไว้ว่า ในคดีอาญาผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย จะได้รับความเป็นธรรมหรือไม่ ความสำคัญส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนที่ได้ทำการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานข้อเท็จจริงแล้วส่งให้พนักงานอัยการพิจารณาสั่งฟ้อง และฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ศาลก็จะพิจารณาและตัดสินคดีไปตามพยานหลักฐานนั้น จึงเห็นได้ว่าฐานหลักหรือเสาเข็มที่สำคัญในคดีอาญาก็คือสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนนั่นเอง หากกระบวนการทำสำนวนการสอบสวนไม่โปร่งใส ไม่บริสุทธิ์ยุติธรรม พนักงานสอบสวนถูกครอบงำให้ทำสำนวนไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง และให้บิดเบือนข้อเท็จจริง หรือแม้แต่ตัวพนักงานสอบสวน ซึ่งเป็นปुरुชนธรรมดาคนหนึ่งต้องแบกรับภาระทำสำนวนที่หนักเกินไป หรือมีคดีที่อยู่ในการสอบสวนจำนวนมาก ก็จะไม่มีความเพียงพอที่จะสอบสวนในทุกคดีได้อย่างครอบคลุมทุกด้าน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ หากพนักงานสอบสวนทุกครอบงำฉันทัด ความยุติธรรมก็ไม่อาจบังเกิดขึ้นได้ฉันทัด ทั้งนี้ในปัจจุบันพนักงานสอบสวนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติมีอำนาจกึ่งตุลาการกล่าวคือ นอกจากมีหน้าที่รวบรวมและชี้แจงพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ให้แก่ผู้ต้องหาแล้ว พนักงานสอบสวนยังเป็นข้าราชการตำรวจที่ต้องอยู่ภายใต้การปกครองและการบังคับบัญชาให้คุณให้โทษได้จากผู้บังคับบัญชา หรือบุคคลที่มีอำนาจเหนือพนักงานสอบสวนในฐานะ"นาย" อีกด้วย

นอกจากนี้ยังต้องแบกรับหน้าที่อื่นซึ่งเป็นงานธุรการที่มากับการทำสำนวนการสอบสวน ได้แก่ การถ่ายเอกสาร การไปส่งเอกสาร ไปรับเอกสาร ส่งของกลางไปตรวจ ไปรับผลการตรวจของกลาง ไปส่งหมายเรียก ลงบันทึกประจำวันแจ้งความ ไปตรวจสถานที่เกิดเหตุโดยไม่มีผู้ช่วยพนักงานสอบสวน¹¹⁸ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ เมื่อการสอบสวนเสร็จสิ้นลง หากพนักงานสอบสวนเห็นว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด พนักงานสอบสวนจะทำความเห็นควรสั่งฟ้องและส่งสำนวนพร้อมความเห็นนั้นไปยังพนักงานอัยการและในกรณีที่พนักงานอัยการมีความเห็นควรสั่งฟ้องเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนก็จะออกคำสั่งฟ้องและฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล เมื่อเป็นเช่นนั้นในการร่างฟ้องของพนักงานอัยการก็ย่อมมีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดเพียงเท่าที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวนที่ได้รับมาจากพนักงานสอบสวนเท่านั้น

¹¹⁸ไทยรัฐ. โมเดลปฏิรูป ตร. ฉบับ "สั้น-ตรงไปตรงมา".<https://www.thairath.co.th/content/1001392>.

ด้วยเหตุนี้ พยานหลักฐานใดที่สามารถยืนยันความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาได้ แต่หากพนักงานสอบสวนไม่ทำการรวบรวมแล้วนำเข้ามาไว้ในสำนวน ถึงแม้พยานหลักฐานนั้นจะสามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาได้ พยานหลักฐานนั้นก็อาจไม่ถูกนำขึ้นมาพิจารณาในชั้นศาล และส่งผลให้มีคำพิพากษาของศาลให้จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดได้ อันก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ตัวผู้ต้องหา ทั้งนี้ เคยมีกรณีตัวอย่างเช่น ชายผู้หนึ่งได้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดฐานชิงทรัพย์ แต่ผู้ถูกกล่าวหาได้กล่าวอ้างอาการเจ็บป่วยของตนเองว่า ณ ช่วงเวลาที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดนั้นตนเองเกิดอุบัติเหตุได้รับบาดเจ็บที่ขาและมีการใส่เฝือกทำให้ไม่สามารถไปก่อเหตุอาชญากรรมตามที่ถูกกล่าวหาได้ ทั้งนี้ คำให้การของผู้ถูกกล่าวหาดังกล่าว มีวัตถุประสงค์เพื่อให้พนักงานสอบสวนไปรวบรวมพยานหลักฐานที่เป็นประวัติการรักษาพยาบาลของผู้ถูกกล่าวหาไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย แต่กลับพบว่า พนักงานสอบสวนไม่ได้ดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานเกี่ยวกับประวัติการรักษาพยาบาลของผู้ถูกกล่าวหาเอาไว้ในสำนวนการสอบสวนแต่ประการใด ซึ่งส่งผลทำให้บุคคลผู้นั้นถูกอัยการฟ้องต่อศาล อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ในชั้นพิจารณาคดีต่อมาฝ่ายจำเลยสามารถนำพยานหลักฐานดังกล่าวยกขึ้นกล่าวอ้างเพื่อหักล้างความผิดตามที่ถูกกล่าวหาได้ แต่ผู้ถูกกล่าวหาก็ไม่สมควรที่จะถูกฟ้องต่อศาลหรือถูกนำตัวเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแต่แรก ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพ ชื่อเสียง เกียรติยศ รวมถึงเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรม

จึงมีข้อพิจารณาว่า จะมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการสอบสวนหรือรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนอย่างไร เพื่อให้บุคคลที่อาจเป็นผู้ต้องสงสัยหรือถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดนั้นได้รับความเป็นธรรมจากการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ในชั้นพนักงานสอบสวนให้มากที่สุด

เมื่อทำการศึกษารวบรวมพยานหลักฐานของต่างประเทศพบว่า

สาธารณรัฐฝรั่งเศสยึดถือหลักข้อสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์เป็นหลักทางการกฎหมายที่สำคัญ ดังนั้น หากบุคคลใดที่ตกเป็นผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิด แต่กระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานไม่สามารถพิสูจน์ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิดโดยปราศจากข้อสงสัย พนักงานอัยการมักใช้ดุลพินิจที่จะไม่ฟ้องร้องบุคคลผู้นั้นต่อศาล ขณะเดียวกันบุคคลทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดจะถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ว่ามีความผิด ภายใต้ข้อสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ โดยภาระทางกฎหมายในการพิสูจน์จึงอยู่ที่กระบวนการดำเนินคดีซึ่งต้องนำเสนอหลักฐานที่น่าสนใจแก่ผู้พิจารณาข้อเท็จจริงอันได้แก่ ผู้พิพากษาหรือคณะลูกขุน หากการฟ้องร้องดังกล่าวไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าข้อกล่าวหาเป็นจริงได้ บุคคลก็จะพ้นจากข้อกล่าวหา โดยส่วนใหญ่การฟ้องร้องจะต้องพิสูจน์ว่า ผู้ถูกกล่าวหาที่มีความผิดโดยปราศจากข้อสงสัยที่สมเหตุสมผล หากยังมีข้อสงสัยอยู่ผู้ต้องหาจะต้องพ้นผิด ซึ่งเป็นระบบตรงกันข้ามกับการสันนิษฐานว่ามีความผิด

ส่วนประเทศญี่ปุ่นถึงแม้กำหนดหลักการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไว้ เช่นเดียวกับกับสาธารณรัฐฝรั่งเศส ซึ่งยึดถือหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะ พิสูจน์ว่ามีความผิด โดยภาระการพิสูจน์เป็นของพนักงานอัยการ อย่างไรก็ตาม ในประเทศญี่ปุ่นผู้ต้อง สงสัยสามารถถูกควบคุมตัวไว้ได้นานถึง 23 วัน โดยไม่ถูกตั้งข้อหาหรืออาชญากรรมอย่างเป็นทางการ และตำรวจได้รับอนุญาตให้ทำการสอบสวนเบื้องต้นได้ก่อนที่จะอนุญาตให้ผู้ถูกกล่าวหาพบ ทนายความ นอกจากนี้ยังพบว่าเคยมีปัญหาการไม่นำพยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ ให้แก่จำเลยเข้าสู่การพิจารณาในชั้นศาล ดังปรากฏในคดีฆาตกรรมในจังหวัดคุมาโมโตะซึ่งเกิดขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2528 จำเลยในคดีนี้คือ โคกิ มียาตะ สืบเนื่องจากในคดีนี้ไม่มีหลักฐานสำคัญว่า เขาได้ก่อเหตุ ฆาตกรรมชายอีกคนหนึ่งในเดือนมกราคม พ.ศ. 2528 ทำให้หลักฐานสำคัญที่นำไปสู่การลงโทษชายดัง กล่าวคือคำรับสารภาพในชั้นพนักงานสอบสวน แม้ในกระบวนการพิจารณาคดีเขาได้ขอถอนคำรับ สารภาพออกไปแล้ว แต่ศาลแขวงคุมาโมโตะได้มีคำพิพากษาเมื่อปี พ.ศ. 2529 ลงโทษจำคุกจำเลย เป็นเวลา 13 ปี โดยอ้างว่า คำรับสารภาพของเขาเป็นไปด้วยความสมัครใจและน่าเชื่อถือเพียงพอ และศาลฎีกามีคำพิพากษายืนในคดีนี้ เมื่อปี พ.ศ. 2533 ในเวลาต่อมา สิ่งที่ทำให้ศาลแขวงเดียวกัน ตัดสินใจอนุญาตให้นำคดีนี้ขึ้นพิจารณาใหม่ เนื่องจากค้นพบหลักฐานใหม่ซึ่งขัดแย้งกับคำให้การของผู้ ถูกกล่าวหาที่ได้ให้การต่อพนักงานสอบสวน โดยนายมียาตะได้ให้การรับสารภาพในตอนแรกว่าเขาฉีก เสื้อเชิ้ตของตนเองออกเพื่อพันผ้ารอบมิดที่เขาใช้แทงเหยื่อเพื่อไม่ให้อาวุธเปื้อนเลือด และเผาแถบผ้า ดังกล่าวทิ้งหลังเหตุอาชญากรรม อย่างไรก็ตาม หลายปีต่อมาหลังจากที่มีคำพิพากษาว่าเขามีความผิด ทนายฝ่ายจำเลยพบว่า เสื้อผ้าที่เขาสวมใส่ในวันเกิดเหตุนี้ไม่ได้มีร่องรอยการฉีกขาดใดๆ และอยู่ใน ความครอบครองของพนักงานอัยการ ซึ่งปกปิดหลักฐานชิ้นสำคัญนี้ไว้ โดยไม่นำหลักฐานชิ้นนี้เข้าสู่ การพิจารณาคดี ด้วยเหตุนี้ ต่อมาภายหลังศาลจึงตั้งแนวการปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมทาง อาญาใหม่ โดยกำหนดให้อัยการต้องเปิดเผยหลักฐานทั้งหมดในการพิจารณาคดีอาญาไม่ว่าหลักฐาน ดังกล่าวจะสามารถนำไปสู่การพิสูจน์ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม เนื่องจากคำนึงถึง ความเสี่ยงในการเลือกใช้หลักฐานที่กำหนดโดยเจ้าหน้าที่สอบสวนอันส่งผลทำให้เกิดการพิพากษา ลงโทษโดยมิชอบดังเช่นที่เกิดขึ้นในคดีนี้

อนึ่ง จากการศึกษากฎหมายระหว่างประเทศพบว่า หลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้ บริสุทธิ์นี้ได้บัญญัติรับรองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 11 ความว่า ทุกคนที่ถูก กล่าวหาว่ากระทำผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ว่ามี ความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาคดีที่เปิดเผยซึ่งตนได้รับหลักประกันที่จำเป็นทั้งหมดสำหรับการ ต่อสู้คดีแล้ว เช่นเดียวกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ได้รับรอง สิทธิดังกล่าวไว้ในมาตรา 14 (2) ความว่า “ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดทางอาญา มีสิทธิ ที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมาย” ซึ่งเป็นหนึ่งใน

การรับประกันสิทธิของผู้ต้องหาในกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติระบุว่า การสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์นั้นทำให้เกิดภาระในการพิสูจน์ข้อกล่าวหาในการดำเนินคดี และรับประกันว่าจะไม่มีการสันนิษฐานว่ามีความผิดใดๆ จนกว่าข้อกล่าวหาจะได้รับการพิสูจน์โดยปราศจากข้อสงสัยอันสมเหตุสมผล นอกจากนี้ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติยังระบุด้วยว่า หน่วยงานของรัฐควรหลีกเลี่ยงการตัดสินใจที่เป็นอคติต่อคดีด้วยการแถลงต่อสาธารณะเพื่อยืนยันความผิดของผู้ถูกกล่าวหา และสื่อควรหลีกเลี่ยงการรายงานข่าวที่บ่อนทำลายการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ นอกจากนี้สิทธิในการได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ยังอาจเกี่ยวข้องกับสิทธิอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีตามกฎหมาย ได้แก่ สิทธิได้รับการพิจารณาคดีอย่างยุติธรรมและได้รับการไต่สวนอย่างยุติธรรม และการรับประกันขั้นต่ำในการดำเนินคดีอาญา เช่น ได้รับสิทธิที่จะได้รับคำปรึกษาจากทนายความและสิทธิที่จะไม่ให้การที่เป็นปฏิปักษ์กับตนเอง เป็นต้น¹¹⁹ โดยทั้งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองนั้นมีผลผูกพันต่อประเทศไทยในฐานะรัฐสมาชิก

เมื่อพิจารณาถึงแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในกระบวนการยุติธรรมตามหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิด ทั้งนี้ เพื่อให้เจ้าพนักงานที่ดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมทุกฝ่ายคำนึงถึงผลกระทบที่จะมีต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลหากมีคำพิพากษาที่ผิดพลาด อันเนื่องมาจากพยานหลักฐานที่นำเข้าสู่การพิจารณาคดี ดังนั้น กฎหมายจึงกำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องทำการสอบสวนและรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถทำได้ เพื่อจะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์อันเกี่ยวกับความผิดที่ผู้ต้องหาถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา อย่างไรก็ตามดังที่กล่าวไปแล้วว่า การจะนำพยานหลักฐานใดเข้าไว้ในสำนวนนั้น มิได้บังคับยังเป็นดุลพินิจของพนักงานสอบสวน ดังนั้น หลักฐานบางอย่างที่สามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาได้ จึงอาจถูกละเลยไม่นำมาไว้ในสำนวนการสอบสวน จนนำไปสู่การพิพากษาคดีที่ผิดพลาดได้ เพราะข้อเท็จจริงแห่งคดีมีความสำคัญต่อการทำคำพิพากษามากที่สุด เพราะหากวินิจฉัยและค้นหาข้อเท็จจริงแห่งคดีที่ผิดพลาด ไม่ถูกต้อง หรือไม่ครบถ้วนแล้ว แม้ศาลจะมีความสามารถในการปรับบทกฎหมายมากเพียงใดก็ตาม แต่ก็ไม่ถือว่าเป็นคำพิพากษาที่ดีได้ ทั้งนี้ ผู้พิพากษามีได้เป็นผู้เห็นข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง แต่พินิจพิจารณาและวิเคราะห์จากพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาสืบว่าข้อเท็จจริงที่ถูกต้องแท้จริงควรเป็นเช่นไร พยานหลักฐานดังกล่าว หากมีการต่อเติมเสริมแต่ง หรือทำ

¹¹⁹ Australian Government, Presumption of Innocence, <https://www.ag.gov.au/rights-and-protections/human-rights-and-anti-discrimination/human-rights-scrutiny/public-sector-guidance-sheets/presumption-innocence>.

ให้ขาดตกบกพร่อง ไม่นำสาระสำคัญขึ้นมาสืบพยาน หรือไม่ว่าสาเหตุใดๆก็ตาม ก็อาจจะกลายเป็นสาเหตุของการทำให้ผู้พิพากษาวินิจฉัยข้อเท็จจริงของคดีผิดพลาดไม่ถูกต้องได้

ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า การที่มาตรา 131 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิด ไม่ว่าพยานหลักฐานนั้นจะเป็นพยานหลักฐานที่พิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาไม่เพียงพอ ควรมีการกำหนดให้พนักงานสอบสวนนำพยานหลักฐานทุกชนิดดังกล่าว โดยเฉพาะพยานหลักฐานที่ฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้หามา และได้นำมากล่าวอ้างต่อพนักงานสอบสวนเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องสงสัย ผู้ต้องหา หรือจำเลยจากการละเลยหลักฐานโดยพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติเป็นอาจิมของผู้ต้องหา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138 บัญญัติไว้ว่า พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเองหรือส่งประเด็นไปสอบสวน เพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาจิมของผู้ต้องหา แต่ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อความทุกข้อที่ได้มา

บทบัญญัติตามมาตรา 138 นี้ เป็นหลักการสอบสวนที่เป็นผลดีแก่ผู้ถูกกล่าวหา อาทีพนักงานสอบสวนอาจพบว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิดจริงแต่กระทำไปด้วยความจำเป็น กระทำไปขณะที่สภาพจิตใจไม่อยู่ในสภาวะปกติ ซึ่งอาจมีเหตุพอบรรเทาโทษได้ แต่บทบัญญัตินี้ดังกล่าวไม่มีความชัดเจนที่จะทำให้พนักงานทราบถึงเจตนารมณ์ของบทบัญญัตินี้ ทำให้พนักงานสอบสวนละเลยไม่กระทำการสอบสวนเกี่ยวกับความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาจิมของผู้ต้องหาอย่างเพียงพอที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ต้องหาในการดำเนินคดีอาญาได้

ความเป็นมาแห่งชีวิตหมายถึง ประวัติวิถีชีวิตของผู้ต้องหาก่อนการกระทำความผิด เช่น มีการศึกษาอย่างไร ประกอบอาชีพอะไรมาบ้าง เคยกระทำความผิดมาแล้วหรือไม่ ส่วนความประพฤติอันเป็นอาจิมเช่น ผู้ต้องหาเป็นบุคคลที่เสพสุรายาเมาเป็นปกติวิสัยหรือไม่ เป็นคนใจบุญสุนทาน หรือเป็นคนเกะกะเกร เป็นต้น¹²⁰

¹²⁰ อารีย์ กิติสุธาธรรม. การสอบสวนกับการอำนวยความยุติธรรม : ศึกษาเฉพาะกรณีบันทึกคำให้การชั้นสอบสวนและการสอบสวนความผิดที่เกิดจากการกระทำในคราวเดียวกัน. ใน *เอกสารวิชาการรายบุคคล สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม* สำนักงานศาลยุติธรรม. 2561, 5.

การที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจพนักงานสอบสวนที่จะสอบสวนเรื่องเหล่านี้ เพราะอำนาจการสอบสวนโดยปกติย่อมต้องมุ่งหมายเพื่อทราบข้อเท็จจริงหรือเพื่อพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องโทษในความผิดที่กล่าวหาตามคำนิยาม มาตรา 2 (11) แต่การสอบสวนตามมาตรา 138 เป็นการสอบสวนตามจุดมุ่งหมายของการสอบสวน กล่าวคือ เป็นการสอบสวนเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดที่เกี่ยวกับการกระทำของผู้ต้องหา และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้ต้องหาในส่วนที่เป็นคุณหรือเป็นประโยชน์แก่ผู้ต้องหา ทั้งในส่วนที่จะพิสูจน์ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์หรือมีเหตุอันควรปราณีใดๆที่สมควรได้รับการพิจารณา ลดหย่อนผ่อนโทษอันเป็นส่วนที่เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหาด้วย ขณะเดียวกันผู้ศึกษาเห็นว่า การสอบสวนเกี่ยวกับความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา นอกจากจะเป็นผลดีต่อตัวผู้ต้องหาบางรายที่อาจได้รับการลดหย่อนผ่อนโทษแล้ว บางรายศาลอาจเห็นว่าไม่สมควรให้ได้รับการลดหย่อนผ่อนโทษหากมีความประพฤติที่เป็นอันตรายต่อสังคมเป็นอาชญา เห็นได้ว่าการสอบสวนเกี่ยวกับความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหาทำให้การพิจารณากำหนดโทษในคำพิพากษาความผิดของจำเลยแต่ละคน แม้จะกระทำความผิดในฐานความผิดเดียวกัน แต่หากความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญา อาจทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับการกำหนดโทษที่แตกต่างกันได้

การสอบสวนตามมาตรา 138 มีข้อแตกต่างจากการสอบสวนโดยปกติประการหนึ่งคือการสอบสวนตามมาตรา 138 พนักงานสอบสวนจะต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อความทุกข้อที่สอบสวนได้มา แต่การสอบสวนโดยปกติไม่มีบทบัญญัติใดบังคับให้พนักงานสอบสวนต้องทำเช่นนั้น เว้นแต่จะเป็นการสอบสวนผู้ต้องหาซึ่งจะต้องแจ้งข้อหาให้ทราบตาม มาตรา 134 นอกจากนี้ การรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติเป็นอาชญาของผู้ต้องหา ยังมีเจตนารมณ์ที่มุ่งจะคุ้มครองผู้ต้องหาให้ได้รับความเป็นธรรมจากพนักงานสอบสวน โดยพนักงานสอบสวนจะต้องสอบสวนและหาพยานหลักฐาน ในกรณี que ผู้ต้องหาไม่มีความผิดหรือได้รับการยกเว้นโทษไว้ด้วย มิใช่จะเพียงแต่มุ่งที่จะค้นหาพยานหลักฐานที่จะเอาผิดต่อตัวผู้ต้องหาเพียงอย่างเดียว

ตามหลักการพนักงานสอบสวน จึงต้องวางตัวเป็นกลางรวบรวมพยานหลักฐานทั้งชนิดที่เป็นคุณเป็นโทษและพนักงานสอบสวนจะต้องกระทำทุกอย่าง เพื่อให้ได้มาซึ่งความจริงและต้องมีการเปลี่ยนแปลงแนวปฏิบัติเดิม ๆ ความเคยชินที่พนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวน เฉพาะเพียงแค่ว่าเห็นได้ว่าคดีมีมูลที่จะสามารถฟ้องผู้ต้องหาได้ เท่ากับว่าจะทำการสอบสวนเฉพาะทางที่เป็นผลร้ายต่อตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยเท่านั้น แล้วก็จะหยุดทำการสอบสวนทำให้พยานหลักฐานที่เป็นผลดีต่อตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย รวมทั้งเหตุบรรเทาโทษจะไม่มีปรากฏในสำนวนการสอบสวนซึ่งน่าจะสันนิษฐานได้จากกระเปียบตำรวจเกี่ยวกับคดี ในข้อที่ 254 ที่บัญญัติไว้ว่า “ตามปกติผู้สอบสวนไม่จำเป็นต้องสอบสวนพยานของผู้ต้องหา เพราะตามธรรมดาพนักงานสอบสวนมีหน้าที่ที่จะพิจารณาคดีว่าพามีมูลดำเนินการฟ้องร้องหรือไม่ เป็นหลักหาใช่เป็นผู้วินิจฉัยคดีของคู่ความไม่” ซึ่งในทางปฏิบัติ

นั้นพนักงานสอบสวนได้ยึดถือปฏิบัติเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติหน้าที่มากกว่าการใช้หลักกฎหมาย ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ถึงแม้ว่าจะมีการยกเลิกระเบียบกรมตำรวจ เกี่ยวกับคดีดังกล่าวแล้วก็ตามแต่คู่มือพนักงานสอบสวนก็ยังคงปรากฏว่าการสอบสวนนั้นยังมุ่งหาความผิดของผู้ต้องหาอยู่มาก

เมื่อทำการศึกษบทบัญญัติของกฎหมายต่างประเทศพบว่า ในสาธารณรัฐฝรั่งเศส ศาล อัยการ และทนายความ ทำหน้าที่ร่วมกันในการค้นหาความจริง และการดำเนินคดีอาญา จะเริ่มต้นจากตำรวจ การรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจำเลย การสืบเสาะแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดหรือจำเลย เป็นสาระสำคัญที่ไม่อาจแยกออกจากระบบการดำเนินคดีได้ เนื่องจากประวัติของผู้กระทำผิดและสิ่งแวดล้อมขณะนั้น รวมทั้งเหตุใกล้ชิดที่ทำให้เขากระทำความผิด เป็นสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดโทษให้มีความเหมาะสมกับผู้กระทำผิด ขณะเดียวกัน การสอบสวน โดยผู้พิพากษาจะสามารถสั่งให้จิตแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญทำการตรวจสภาพจิตใจของผู้ต้องหาแล้ว จัดทำรายงานเสนอได้ รายงานจะถูกเก็บแยกต่างหากจากสำนวนการสอบสวน ที่สำคัญ ผู้พิพากษายัง สามารถทำการรวบรวมข้อมูลต่างๆ ของผู้ต้องหาได้ โดยรวมถึงข้อมูลเกี่ยวกับประวัติส่วนตัว ประวัติ ครอบครัว การศึกษา การทำงาน งานอดิเรก เป็นต้น นอกจากนี้ ในกระบวนการยุติธรรมในชั้นศาล คดีจะเริ่มต้นด้วยการอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง จากนั้นผู้พิพากษาจะทำการซักถามคำถามต่างๆ โดยเริ่มจากการสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของจำเลย ซึ่งเป็นการเจาะลึกเข้าไปในข้อมูลของจำเลยซึ่งเป็นผู้กระทำความผิดเพื่อศึกษาตัวตนที่แท้จริงของจำเลยและพฤติการณ์ในการกระทำความผิด¹²¹

ขณะที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศญี่ปุ่น ปี ค.ศ. 1948 (The Code of Criminal Procedure of 1948) กฎหมายให้เป็นดุลยพินิจว่าจะสั่งให้มีรายงานการสืบเสาะ หรือไม่ และการฟ้องคดีอาญาของอัยการญี่ปุ่นซึ่งมีอำนาจใช้ดุลยพินิจจะสั่งฟ้องหรือจะสั่งไม่ฟ้องคดีอาญาก็ได้ แม้คดีนั้นจะมีหลักฐานพอที่จะฟ้องผู้ต้องหาได้ก็ตาม เพื่อการดำเนินกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพ อัยการจึงมีความจำเป็นต้องมีข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดีและเกี่ยวกับผู้กระทำผิดให้มากที่สุดเพื่อประกอบการใช้ดุลยพินิจ อีกทั้งอัยการเป็นผู้ทำหน้าที่พิสูจน์ความผิดของจำเลย ในการพิจารณาคดีชั้นศาล อัยการจึงต้องรู้รายละเอียดในการสอบสวนและการรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหมดในคดีเป็นอย่างดีที่สุด พนักงานอัยการญี่ปุ่นจึงต้องแสวงหาข้อเท็จจริงด้วยตนเอง เนื่องด้วยมีอำนาจสอบสวนคดีร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจอย่างเต็มที่ การแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำผิด หรือ “การสืบเสาะข้อเท็จจริง” ของประเทศญี่ปุ่น จึงเป็นขั้นตอนการดำเนินคดีในชั้นพนักงานสอบสวนและอัยการเพื่อใช้ประกอบดุลยพินิจการสั่งฟ้อง หรือการชะลอฟ้องของพนักงานอัยการ

¹²¹ นิชฌาน หัสรงค์. *เรื่องเดิม*, 16-17.

การศึกษากฎหมายของสาธารณรัฐฝรั่งเศสและประเทศญี่ปุ่นดังที่กล่าวไปข้างต้น ได้มีการนำหลักการลงโทษให้เหมาะสมกับบุคคล (Individualization) มาใช้ โดยกำหนดให้คำพิพากษาต้องแสดงเหตุผลในการกำหนดโทษ โดยใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดรายบุคคล เพราะศาลในต่างประเทศมีหลักเกณฑ์ในการใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษ โดยคำนึงถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้กระทำความผิด และพนักงานอัยการในต่างประเทศเป็นผู้มีอำนาจในการสอบสวนฟ้องร้องคดีด้วยตนเอง จึงทำให้รู้เห็นข้อเท็จจริงตั้งแต่เริ่มคดีและได้นำข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดมาใช้ประกอบดุลพินิจในการสั่งฟ้องคดี และยังนำไปใช้กำหนดโทษเบื้องต้นเพื่อเป็นแนวทางให้ศาลกำหนดโทษในชั้นพิจารณา เพื่อมุ่งหมายที่จะให้เกิดความเป็นธรรมในการกำหนดโทษ โดยอาศัยสภาวะทางสังคมและบุคลิกลักษณะของผู้กระทำความผิดมาเป็นส่วนประกอบในการพิจารณาด้วย กรณีจึงแตกต่างจากประเทศไทย ที่มีการกำหนดให้พนักงานอัยการเข้ามามีส่วนร่วมในการสอบสวนเป็นบางกรณี โดยทั่วไปพนักงานอัยการไม่มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา และไม่มีส่วนรู้เห็นในข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้ต้องหาตั้งแต่เริ่มต้นคดี ดังนั้น การสั่งฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลจึงเป็นไปตามพยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนรวบรวมมาไว้ในสำนวนคดีเท่านั้น มิได้นำข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้ต้องหาใช้ประกอบดุลพินิจในการสั่งคดี

เมื่อทำการศึกษาปริญญาสาขากฎหมายด้วยสิทธิมนุษยชนได้กล่าวถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาประการหนึ่งคือ สิทธิแห่งความเท่าเทียมกันในกฎหมาย หมายถึงทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมาย และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญานี้ และจากการยุงให้มีการเลือกปฏิบัติดังกล่าว

เมื่อพิจารณาหลักความเสมอภาคในกฎหมายอาญา พบว่า หลักความเสมอภาคเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญในการปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นหลักที่ยอมรับว่ามนุษย์ทุกคนนั้นมีความเท่าเทียมกัน และห้ามมิให้รัฐในฐานะเป็นองค์กรผู้ใช้อำนาจปกครองเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล อย่างไรก็ตาม ตามหลักความเสมอภาคที่บัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญนั้น มิใช่ว่าการดำเนินการทุกสิ่งทุกอย่างต้องเหมือนกันทั้งหมด แต่เป็นไปตามคำกล่าวของนักนิติศาสตร์ที่ได้กล่าวไว้ในหนังสือ The Concept of the Law ว่า “Treat like cases alike and treat different cases differently” ซึ่งหมายความว่า “สิ่งที่เหมือนกัน ต้องได้รับการปฏิบัติที่เหมือนกัน สิ่งที่ต่างกัน ต้องได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกัน” อาทิ กรณีข้อเท็จจริงเดียวกันรัฐต้องปฏิบัติต่อประชาชนด้วยกฎเกณฑ์เดียวกัน จึงถือว่ามีเสมอภาค กรณีข้อเท็จจริงต่างกัน รัฐจึงต้องปฏิบัติด้วยกฎเกณฑ์ที่แตกต่างกันจึงจะถือว่าเสมอภาค ดังนั้น กรณีผู้กระทำความผิดในความผิดฐานเดียวกัน หากมีความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาแตกต่างกัน การกำหนดโทษที่เท่ากันจึงถือว่าไม่เสมอภาค ดังนั้น หากความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาแตกต่างกัน จึงควรกำหนดโทษแตกต่างกันจึงจะถือว่าเป็นการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดตามหลักความเสมอภาค อาทิ ผู้ต้องหาที่มี

ความประพฤติเกเร ชอบทำร้ายผู้อื่นอยู่เป็นอาชญาย่อมสมควรได้รับโทษแตกต่างจากบุคคลที่มีความเมตตา เอื้อเฟื้อต่อบุคคลอื่นและปลั่งพลาตกระทำคามผิดไปด้วยความจำเป็น ดังนั้น การสอบสวนเกี่ยวกับความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาจึงมีความสำคัญเพราะเป็นการสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้นแก่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้

ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า มาตรา 138 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หากพนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวนเพื่อทราบเกี่ยวกับความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหาหรือไม่ก็ได้ ย่อมอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทำให้บุคคลได้รับการปฏิบัติขัดต่อหลักความเสมอภาค ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า ควรมีการบัญญัติให้ทุกคดี พนักงานสอบสวนต้องทำการสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหาและต้องบันทึกความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหาดังกล่าวไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย เพื่อให้เหตุความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหาเป็นประโยชน์ในการใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการที่จะสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล และเป็นประโยชน์ต่อศาลในการใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษแก่จำเลย เพื่อให้บุคคลทุกคนได้รับความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามหลักแห่งความเสมอภาค ตามที่ได้บัญญัติรับรองสิทธิดังกล่าวในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

3. วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการสอบสวนของพนักงานอัยการ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 ได้กำหนดเกี่ยวกับบุคคลที่มีอำนาจสอบสวนไว้ว่า ในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอและข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาซึ่งได้เกิด หรืออ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดภายในเขตอำนาจของตน หรือผู้ต้องหาที่มีอยู่ หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตนได้ สำหรับในจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรีให้ข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาซึ่งได้เกิดหรืออ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดภายในเขตอำนาจของตน หรือผู้ต้องหาที่มีอยู่ หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตนได้

ขณะเดียวกัน มาตรา 143 วรรคสอง (ก) บัญญัติให้อำนาจพนักงานอัยการมีอำนาจสั่งตามที่เห็นสมควรให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมหรือส่งพยานคนใดมาให้ซักถาม

เห็นได้ว่า บทบัญญัติข้างต้น มิได้กำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาแต่ประการใด นอกจากการกำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการ

สอบสวนเพิ่มเติมเท่านั้น แต่ไม่ได้กำหนดให้พนักงานอัยการมีสิทธิเข้าร่วมการสอบสวนกับพนักงานสอบสวนด้วยแต่ประการใด ทำให้การใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการเพื่อทำคำสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องพิจารณาจากพยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนเป็นผู้รวบรวมมาให้เท่านั้น ซึ่งพนักงานอัยการไม่สามารถทราบได้ว่า พยานหลักฐานดังกล่าวชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ หรือเป็นพยานหลักฐานที่ถูกต้องแท้จริง มีความน่าเชื่อถือหรือไม่ ซึ่งหากพนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายมาทำเป็นสำนวนการสอบสวนส่งให้อัยการโดยเหตุที่เกิดจากพนักงานสอบสวนเอง หรืออาจเกิดจากอิทธิพลภายนอก ผลที่ตามมาคือ สำนวนการสอบสวนนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย และอาจส่งผลทำให้พนักงานอัยการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีผิดพลาด อันจะส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับคดีในที่สุด

เมื่อทำการศึกษบทกฎหมายต่างประเทศ พบว่า สาธารณรัฐฝรั่งเศสเป็นประเทศที่พนักงานอัยการมีส่วนร่วมในการดำเนินคดีร่วมกับพนักงานตำรวจมาตั้งแต่ต้นโดยถือว่าอำนาจการสอบสวนและการฟ้องร้องคดีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและเป็นกระบวนการเดียวกันมิได้แบ่งแยกอำนาจการสอบสวนออกจากอำนาจการฟ้องร้องคดีดังเช่นระบบการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย ทั้งนี้ในสาธารณรัฐฝรั่งเศสนั้น อัยการเป็นผู้ที่มีอำนาจทั้งการสอบสวนและการฟ้องร้องคดีอาญา ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ โดยอัยการของสาธารณรัฐฝรั่งเศสจะเป็นผู้รับผิดชอบการสอบสวนคดีซึ่งอาจทำการสอบสวนด้วยตนเองหรือมอบหมายให้พนักงานตำรวจฝ่ายคดีดำเนินการสอบสวนแทนก็ได้ อย่างไรก็ตาม อัยการสาธารณรัฐฝรั่งเศสจะเป็นผู้ควบคุมและกำกับทิศทางในการสอบสวนของเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดี ซึ่งถือเป็นการทำงานร่วมกันในการสอบสวน ทั้งนี้ โดยปกติทั่วไป อัยการจะมอบให้พนักงานตำรวจฝ่ายคดีดำเนินการสอบสวนแทน เว้นแต่คดีอาญาที่มีความสำคัญและเป็นคดีความผิดร้ายแรง เช่น คดีการก่อการร้าย อัยการจะเข้าไปสอบสวนคดีเองตั้งแต่เริ่มต้น เช่น คดีการก่อการร้ายในกรุงปารีส ซึ่งเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2558 ซึ่งมีผู้เสียชีวิตกว่า 150 ราย และมีผู้ได้รับบาดเจ็บอีกกว่า 350 ราย หรือกรณีการก่อการร้ายในโบสถ์ใจกลางเมืองนิซ ในปี พ.ศ. 2563 ส่งผลทำให้มีผู้เสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บจำนวนมาก ในคดีดังกล่าว อัยการสาธารณรัฐฝรั่งเศสจะเป็นผู้เข้าไปทำการสอบสวนตั้งแต่เริ่มต้น และเป็นผู้แถลงข่าวให้สาธารณชนทราบถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ความคืบหน้าของคดี เพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีตามกฎหมาย นอกจากนี้ อัยการสาธารณรัฐฝรั่งเศสยังเป็นผู้มีอำนาจดุลพินิจอย่างกว้างขวางในการสั่งฟ้องคดี มีอำนาจใช้ดุลพินิจในการบริหารจัดการกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อเลือกใช้มาตรการที่เหมาะสมในการดำเนินการกับผู้กระทำความผิดแทนการสั่งฟ้องคดีได้ หากเห็นว่าเป็นประโยชน์ยิ่งกว่าการฟ้องคดีเช่นปกติทั่วไป

ส่วนประเทศญี่ปุ่น เป็นประเทศที่ให้การยอมรับผู้ทำหน้าที่อัยการสูงมาก โดยยอมรับว่าเป็นผู้ที่มีความเที่ยงตรงและซื่อตรงเท่ากับผู้พิพากษา โดยบุคคลที่ทำหน้าที่อัยการและผู้พิพากษาในประเทศญี่ปุ่นนั้นสามารถขอโอนย้ายและสลับงานกันได้ และเมื่ออัยการฟ้องคดีใด ศาลมักจะลงโทษไปตามนั้น นอกจากนี้ยังให้อำนาจอัยการอย่างกว้างขวาง เช่น อำนาจในการออกหมายจับ หมายค้น อำนาจในการออกคำสั่งไม่ฟ้อง และชะลอการฟ้องโดยไม่ต้องขอความเห็นชอบจากศาลก่อน

ในปัจจุบันอัยการจะได้เข้ามามีบทบาทในการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนหรือตำรวจในคดีบางประเภทโดยแบ่งเป็น 4 กรณี ได้แก่ กรณีที่ผู้เสียหายหรือพยานเป็นเด็ก กฎหมายกำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการทราบ เพื่อเข้าร่วมในการสอบสวน โดยการร่วมสอบสวนในคดีที่ผู้เสียหายหรือพยานเป็นเด็กได้มีการกำหนดไว้ในระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการคุ้มครองเด็กในคดีอาญา พ.ศ. 2543 กรณีความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยที่ได้กระทำลงนอกราชอาณาจักร ให้อัยการสูงสุดหรือผู้รั้งราชการแทนเป็นพนักงานสอบสวน ผู้รับผิดชอบหรือจะมอบหมายหน้าที่นั้นให้พนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนคนใดเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวนแทนก็ได้ กรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ และกรณีที่กฎหมายเฉพาะกำหนดให้อัยการเข้ามามีส่วนร่วมในการสอบสวน เช่น พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 กำหนดให้อัยการมาสอบสวนร่วมหรือปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษในคดีพิเศษบางประเภท ทั้งนี้ เพื่อให้การสอบสวนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เนื่องจากอัยการเป็นผู้มีความรู้ทางกฎหมาย รวมถึงเป็นผู้ที่ต้องนำเสนอพยานหลักฐานต่างๆ ในชั้นศาล อัยการจึงเป็นผู้ที่สามารถให้คำแนะนำในการวางแผนทางการสอบสวน ตลอดจนการรวบรวมพยานหลักฐานได้เป็นอย่างดี

สำหรับในปัจจุบันคดีที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของกรมสอบสวนคดีพิเศษได้แก่คดีที่กำหนดไว้ในมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ได้แก่คดีความผิดทางอาญาตามกฎหมายที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายพระราชบัญญัติได้แก่ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการกักขังเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการแข่งขันทางการค้า คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการธนาคารพาณิชย์ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการเล่นแชร์ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแบบผังวงจรรวม คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยเครื่องหมายการค้า คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยเงินตรา คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการชดเชยค่าภาษีอากรสินค้าส่งออกที่ผลิตในราชอาณาจักร คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยดอกเบี้ยให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน คดีความผิดว่าด้วยธนาคารแห่งประเทศไทย คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยบริษัท

มหาชนจำกัด คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการลงทุน คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสิทธิบัตร คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ทั้งนี้ คดีความผิดดังกล่าวต้องเป็นคดีที่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดต่อไปนี้ด้วย ได้แก่ คดีความผิดทางอาญาที่มีความซับซ้อน จำเป็นต้องใช้วิธีการสืบสวนสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานเป็นพิเศษ คดีความผิดทางอาญาที่มีหรืออาจมีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ความมั่นคงของประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหรือระบบเศรษฐกิจหรือการคลังของประเทศ คดีความผิดทางอาญาที่มีลักษณะเป็นการกระทำความผิดข้ามชาติที่สำคัญหรือเป็นการกระทำขององค์กรอาชญากรรม คดีความผิดทางอาญาที่มีผู้ทรงอิทธิพลที่สำคัญเป็นตัวการ ผู้ใช้หรือผู้สนับสนุน และคดีความผิดทางอาญาที่มีพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ซึ่งมิใช่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษหรือเจ้าหน้าที่คดีพิเศษเป็นผู้ต้องสงสัยเมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าน่าจะได้กระทำความผิดอาญาหรือเป็นผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหา นอกจากนี้ พนักงานอัยการอาจมีส่วนร่วมสอบสวนในคดีความผิดทางอาญาอื่นตามที่กำหนดไว้ข้างต้นได้ ตามที่คณะกรรมการสอบสวนคดีพิเศษมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่

กระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยเป็นกระบวนการซึ่งทุกคนที่เข้าไปมีส่วนร่วมต่างคาดหวังว่าจะได้รับความเป็นธรรมจากกระบวนการดังกล่าว โดยเฉพาะในคดีอาญาซึ่งขั้นตอนสำคัญอันเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรมทั้งหลายคือการค้นหาพยานหลักฐานเพื่อนำไปสู่การพิสูจน์หาความบริสุทธิ์หรือความผิดของผู้ที่ถูกกล่าวหา ซึ่งการค้นหาพยานหลักฐานนี้เองที่จัดว่าเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรมในทางอาญาทั้งหมด โดยทั่วไปแล้ว ในกระบวนการยุติธรรมขั้นต้นก่อนจะฟ้องคดีขึ้นสู่ศาล เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องโดยหลักแล้วจะประกอบด้วยกันทั้งสิ้นสองฝ่าย ได้แก่ พนักงานสอบสวน (ตำรวจ) และพนักงานอัยการ ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ใช้บังคับในปัจจุบันนั้น ให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนเป็นผู้มีอำนาจสืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานแต่เพียงผู้เดียวโดยนอกเหนือจากคดีที่กำหนดไว้ 4 ประเภท ดังที่กล่าวไปข้างต้นแล้ว มิได้มีบทบัญญัติกฎหมายใดที่ให้อำนาจแก่พนักงานอัยการในการเข้าร่วมการสอบสวนได้เลย ทำให้มีปัญหาว่า ก่อนที่อัยการจะใช้ดุลพินิจในการทำคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องในคดีใด อัยการจะทราบได้อย่างไรว่าพยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนรวบรวมมาให้นั้นเป็นพยานหลักฐานที่ขอด้วยกฎหมาย และเป็นพยานหลักฐานที่ถูกต้องแท้จริง มีความน่าเชื่อถือ เพราะอัยการเป็นเพียงผู้ที่รับทราบข้อมูลจากสำนวนการสอบสวนที่รวบรวมและจัดทำโดยพนักงานสอบสวนเท่านั้น

ดังนั้น ถ้าหากมีกรณีที่พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย มาทำเป็นสำนวนการสอบสวนส่งให้อัยการ โดยเหตุอาจเกิดจากตัวพนักงานสอบสวนเอง หรืออาจเกิด จากอิทธิพลภายนอก ผลที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ สำนวนการสอบสวนนั้นมีชอบด้วยกฎหมาย และทำให้อัยการใช้ดุลพินิจสั่งคดีผิดพลาดได้ ซึ่งแน่นอนว่าหากมีการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีโดยไม่ชอบนั้น ย่อมส่งผลกระทบต่อประชาชนที่เกี่ยวข้องกับคดีเป็นอย่างมาก รวมทั้งอาจทำให้เกิดปัญหาการดำเนินคดีผิดคน ผลที่ตามมาก็คือ ผู้กระทำผิดตัวจริงไม่ได้รับโทษ ซึ่งในที่สุดแล้วจะทำให้กระบวนการยุติธรรมไม่สามารถสร้างความยุติธรรมอันเป็นวัตถุประสงค์ของกระบวนการดังกล่าวได้ แม้ในปัจจุบันจะได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 (ก) ในเรื่องการให้อัยการมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมหรือส่งพยานคนใดมาให้ซักถามเพื่อส่งต่อไป แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าอัยการจะมีอำนาจในการเข้าร่วมในการสอบสวนแต่อย่างใด เพียงแต่ให้อัยการมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนไปสอบสวนเพิ่มเติมเท่านั้น

ผู้ศึกษาจึงมีความเห็นว่า อัยการควรเข้าร่วมการสอบสวนในกระบวนการดำเนินการสอบสวนของพนักงานสอบสวนตั้งแต่เริ่มต้นคดี เพราะว่าอัยการเป็นผู้มีอำนาจที่นำพยานหลักฐานที่รวบรวมเป็นสำนวนการสอบสวนมานั้นมาพิจารณาโดยใช้ดุลพินิจสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องในทางคดี ซึ่งนอกจากจะช่วยธำรงไว้ซึ่งความยุติธรรมของกระบวนการยุติธรรมแล้ว ยังเป็นการถ่วงดุลอำนาจและป้องกันไม่ให้เกิดการทุจริตในขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการสืบสวนสอบสวนด้วย

จากที่กล่าวมา เป็นการวิเคราะห์ปัญหาการตรวจสอบค้นหาความจริง กรณีการรวบรวมพยานหลักฐานในการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน ในสามประเด็นได้แก่ การวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจในการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน การวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติเป็นอาชญาของผู้ต้องหา และการวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการสอบสวนของพนักงานอัยการ ซึ่งผู้ศึกษาจะทำการสรุปผลการศึกษาและนำเสนอข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหานั้นต่อไป

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

1.1 ปัญหาอำนาจในการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 บัญญัติไว้ว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริง และพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา”

แม้ในทางกฎหมาย กำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องทำการรวบรวมพยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาด้วย แต่ในทางปฏิบัติการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนที่ผ่านมา มีบุคคลจำนวนมากที่ได้รับความเสียหายจากการถูกแจ้งข้อกล่าวหา ทั้งที่มีได้เป็นผู้กระทำความผิด เนื่องจากพนักงานสอบสวนมุ่งที่จะค้นหาพยานหลักฐานเฉพาะการพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาแต่เพียงด้านเดียว และโดยส่วนใหญ่ พยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์ มักเป็นพยานหลักฐานที่ฝ่ายผู้ต้องหาเป็นผู้แสวงหามาแสดงเอง ซึ่งถือได้ว่าเป็นพยานหลักฐานประเภทหนึ่งตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 131 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่มีปัญหาคือ พนักงานสอบสวนมีอำนาจในการใช้ดุลพินิจในการที่จะรวบรวมหรือไม่รวบรวมพยานหลักฐานใดเข้าไว้ในสำนวนได้ ดังปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5766 /2549 ซึ่งให้แนวทางไว้ว่า “แม้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 (เดิม) จะบัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา และเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิด” แต่บทบัญญัติดังกล่าวหาได้บังคับให้เจ้าพนักงานจำต้องรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องในคดีทั้งหมดรวมเข้าไปในสำนวนแต่อย่างใด พนักงานสอบสวนย่อมมีดุลพินิจที่จะรวบรวมหรือไม่รวบรวมหลักฐานอะไรเข้าไว้ในสำนวนก็ได้”

ด้วยเหตุนี้ พยานหลักฐานใดที่สามารถยืนยันความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาได้ แต่หากพนักงานสอบสวนไม่ทำการรวบรวมแล้วนำเข้าร่วมไว้ในสำนวน ถึงแม้พยานหลักฐานนั้นจะสามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาได้ พยานหลักฐานนั้นก็อาจไม่ถูกนำมาพิจารณาในชั้นศาล และส่งผลให้มีคำพิพากษาของศาลให้จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดได้ อันก่อให้เกิดความไม่เป็น

ธรรมแก่ตัวผู้ต้องหา ทั้งนี้ เคยมีกรณีตัวอย่างเช่น ชายผู้หนึ่งได้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดฐานชิงทรัพย์ แต่ผู้ถูกกล่าวหาได้กล่าวอ้างอาการเจ็บป่วยของตนเองว่า ณ ช่วงเวลาที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดนั้น ตนเองเกิดอุบัติเหตุได้รับบาดเจ็บที่ขาและมีการใส่เฝือกทำให้ไม่สามารถไปก่อเหตุอาชญากรรมตามที่ถูกกล่าวหาได้ ทั้งนี้ คำให้การของผู้ถูกกล่าวหาดังกล่าว มีวัตถุประสงค์เพื่อให้พนักงานสอบสวนไปรวบรวมพยานหลักฐานที่เป็นประวัติการรักษาพยาบาลของผู้ถูกกล่าวหาเอาไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย แต่กลับพบว่า พนักงานสอบสวนไม่ได้ดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานเกี่ยวกับประวัติการรักษาพยาบาลของผู้ถูกกล่าวหาเอาไว้ในสำนวนการสอบสวนแต่ประการใด ซึ่งส่งผลทำให้บุคคลผู้นั้นถูกอัยการฟ้องต่อศาล อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ในชั้นพิจารณาคดีต่อมาฝ่ายจำเลยสามารถนำพยานหลักฐานดังกล่าวยกขึ้นกล่าวอ้างเพื่อหักล้างความผิดตามที่ถูกกล่าวหาได้ แต่ผู้ถูกกล่าวหาก็ไม่สมควรที่จะถูกฟ้องต่อศาลหรือถูกนำตัวเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแต่แรก ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพ ชื่อเสียง เกียรติยศ รวมถึงเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรม จึงมีข้อพิจารณาว่า จะมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการสอบสวนหรือรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนอย่างไรเพื่อให้บุคคลที่อาจเป็นผู้ต้องสงสัย หรือถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดนั้นได้รับความเป็นธรรมจากการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ในชั้นพนักงานสอบสวนให้มากที่สุด

เมื่อพิจารณาถึงแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในกระบวนการยุติธรรม ตามหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จึงกว่าจะมีคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิด ทั้งนี้ เพื่อให้เจ้าพนักงานที่ดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมทุกฝ่ายคำนึงถึงผลกระทบที่จะมีต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลหากมีคำพิพากษาที่ผิดพลาด อันเนื่องมาจากพยานหลักฐานที่นำเข้าสู่การพิจารณาคดี ดังนั้น กฎหมายจึงกำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องทำการสอบสวนและรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถทำได้ เพื่อจะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์อันเกี่ยวกับความผิดที่ผู้ต้องหาถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา อย่างไรก็ตาม ดังที่กล่าวไปแล้วว่า การจะนำพยานหลักฐานใดเข้าไว้ในสำนวนนั้น มิได้บังคับยังเป็นดุลพินิจของพนักงานสอบสวน ดังนั้น หลักฐานบางอย่างที่สามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาได้ จึงอาจถูกละเลยไม่นำมาไว้ในสำนวนการสอบสวน จนนำไปสู่การพิพากษาคดีที่ผิดพลาดได้ ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า การที่มาตรา 131 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิด ไม่ว่าจะพยานหลักฐานนั้นจะเป็นพยานหลักฐานที่พิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหานั้นไม่เพียงพอ ควรมีการกำหนดให้พนักงานสอบสวนนำพยานหลักฐานทุกชนิดดังกล่าว โดยเฉพาะพยานหลักฐานที่ฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้หามา และได้นำมากล่าวอ้างต่อพนักงานสอบสวนเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองไว้ในสำนวนการ

สอบสวนด้วย เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องสงสัย ผู้ต้องหา หรือจำเลยจากการละเลยหลักฐาน โดยพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.2 ปัญหาเกี่ยวกับการสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติ เป็นอาจिनของผู้ต้องหา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138 บัญญัติไว้ว่า “พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเองหรือส่งประเด็นไปสอบสวน เพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาจिनของผู้ต้องหา แต่ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อความทุกข้อที่ได้มา”

บทบัญญัติตามมาตรา 138 นี้ เป็นหลักการสอบสวนที่เป็นผลดีแก่ผู้ถูกกล่าวหา อาทិ พนักงานสอบสวนอาจพบว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิดจริงแต่กระทำไปด้วยความจำเป็น กระทำไปขณะที่สภาพจิตใจไม่อยู่ในสภาวะปกติ ซึ่งอาจมีเหตุพอบรรเทาโทษได้ แต่บทบัญญัติดังกล่าว ไม่มีความชัดเจนที่จะทำให้พนักงานทราบถึงเจตนารมณ์ของบทบัญญัตินี้ ทำให้พนักงานสอบสวน ละเลยไม่กระทำการสอบสวนเกี่ยวกับความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาจिनของผู้ต้องหาอย่างเพียงพอที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ต้องหาในการดำเนินคดีอาญาได้

เมื่อพิจารณาหลักความเสมอภาคในกฎหมายอาญา พบว่า หลักความเสมอภาค เป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญในการปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นหลักที่ยอมรับว่ามนุษย์ทุกคน นั้นมีความเท่าเทียมกัน และห้ามมิให้รัฐในฐานะเป็นองค์กรผู้ใช้อำนาจปกครองเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ใดๆก็ตาม ตามหลักความเสมอภาคที่บัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญนั้น มิใช่ว่าการ ดำเนินการทุกสิ่งทุกอย่างต้องเหมือนกันทั้งหมด แต่เป็นไปตามคำกล่าวของนักนิติศาสตร์ที่ได้กล่าวไว้ในหนังสือ The Concept of the Law ว่า “Treat like Cases Alike and Treat Different Cases Differently” ซึ่งหมายความว่า “สิ่งที่เหมือนกัน ต้องได้รับการปฏิบัติที่เหมือนกัน สิ่งที่ต่างกันต้อง ได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกัน” อาทิ กรณีข้อเท็จจริงเดียวกันรัฐต้องปฏิบัติต่อประชาชนด้วยกฎเกณฑ์ เดียวกัน จึงถือว่ามีเสมอภาค กรณีข้อเท็จจริงต่างกัน รัฐจึงต้องปฏิบัติด้วยกฎเกณฑ์ที่แตกต่างกัน จึงจะถือว่าเสมอภาค ดังนั้น กรณีผู้กระทำความผิดในความผิดฐานเดียวกัน หากมีความเป็นมา แห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาจिनแตกต่างกัน การกำหนดโทษที่เท่ากันจึงถือว่าไม่เสมอภาค ดังนั้น หากความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาจिनแตกต่างกัน จึงควรกำหนดโทษ แตกต่างกันจึงจะถือว่าเป็นการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดตามหลักความเสมอภาค อาทิ ผู้ต้องหาที่มีความประพฤติเกเร ชอบทำร้ายผู้อื่นอยู่เป็นอาจिनย่อมสมควรได้รับโทษแตกต่างจากบุคคลที่มีความ เมตตา เอื้อเฟื้อต่อบุคคลอื่นและพลั้งพลาดกระทำความผิดไปด้วยความจำเป็น ดังนั้น การสอบสวน เกี่ยวกับความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาจिनจึงมีความสำคัญเพราะเป็นการสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้นแก่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้

ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า มาตรา 138 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หากพนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวนเพื่อทราบเกี่ยวกับความเป็นมาแห่งชีวิต และความประพฤติอันเป็นอาณัติของผู้ต้องหาหรือไม่ก็ได้ ย่อมอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทำให้บุคคลได้รับการปฏิบัติขัดต่อหลักความเสมอภาค ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า ควรมีการบัญญัติให้ทุกคดี พนักงานสอบสวนต้องทำการสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิต และความประพฤติอันเป็นอาณัติของผู้ต้องหาและต้องบันทึกความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาณัติของผู้ต้องหาตั้งกล่าวไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย เพื่อให้เหตุความเป็นมาแห่งชีวิต และความประพฤติอันเป็นอาณัติของผู้ต้องหาเป็นประโยชน์ในการใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการที่จะสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล และเป็นประโยชน์ต่อศาลในการใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษแก่จำเลย เพื่อให้บุคคลทุกคนได้รับความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามหลักแห่งความเสมอภาค ตามที่ได้บัญญัติรับรองสิทธิดังกล่าวในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

1.3 ปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการสอบสวนของพนักงานอัยการ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 ได้กำหนดเกี่ยวกับบุคคลที่มีอำนาจสอบสวนไว้ว่า ในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอและข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรี หรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาซึ่งได้เกิด หรืออ้าง หรือเชื่อว่าจะได้เกิดภายในเขตอำนาจของตน หรือผู้ต้องหาที่มีอยู่ หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตนได้ สำหรับในจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรีให้ข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาซึ่งได้เกิดหรืออ้าง หรือเชื่อว่าจะได้เกิดภายในเขตอำนาจของตน หรือผู้ต้องหาที่มีอยู่ หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตนได้

ขณะเดียวกัน มาตรา 143 วรรคสอง (ก) บัญญัติให้อำนาจพนักงานอัยการมีอำนาจสั่งตามที่เห็นสมควรให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมหรือส่งพยานคนใดมาให้ซักถาม

เห็นได้ว่า บทบัญญัติข้างต้น มิได้กำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาแต่ประการใด นอกจากการกำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมเท่านั้น แต่มิได้กำหนดให้พนักงานอัยการมีสิทธิเข้าร่วมการสอบสวนกับพนักงานสอบสวนด้วยแต่ประการใด ทำให้การใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการเพื่อทำคำสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องพิจารณาจากพยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนเป็นผู้รวบรวมมาให้เท่านั้น ซึ่งพนักงานอัยการไม่สามารถทราบได้ว่า พยานหลักฐานดังกล่าวชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ หรือเป็นพยานหลักฐานที่ถูกต้องแท้จริง มีความน่าเชื่อถือหรือไม่ ซึ่งหากพนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายมาทำเป็นสำนวนการสอบสวนส่งให้อัยการโดยเหตุที่เกิดจากพนักงานสอบสวนเอง หรืออาจเกิดจากอิทธิพลภายนอก ผลที่ตามมาคือ สำนวนการสอบสวนนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย และอาจ

ส่งผลทำให้พนักงานอัยการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีผิดพลาด อันจะส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับคดีในที่สุด

กระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยเป็นกระบวนการซึ่งทุกคนที่เข้าไปมีส่วนร่วมต่างคาดหวังว่าจะได้รับความเป็นธรรมจากกระบวนการดังกล่าว โดยเฉพาะในคดีอาญาซึ่งขั้นตอนสำคัญอันเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรมทั้งหลายคือการค้นหาพยานหลักฐานเพื่อนำไปสู่การพิสูจน์หาความบริสุทธิ์หรือความผิดของผู้ที่ถูกกล่าวหา ซึ่งการค้นหาพยานหลักฐานนี้เองที่จัดว่าเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรมในทางอาญาทั้งหมด โดยทั่วไปแล้ว ในกระบวนการยุติธรรมขั้นต้นก่อนจะฟ้องคดีขึ้นสู่ศาล เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องโดยหลักแล้วจะประกอบด้วยกันทั้งสิ้นสองฝ่าย ได้แก่ พนักงานสอบสวน (ตำรวจ) และพนักงานอัยการ ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ใช้บังคับในปัจจุบันนั้นให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนเป็นผู้มีอำนาจสืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานแต่เพียงผู้เดียวโดยนอกเหนือจากคดีที่กำหนดไว้ 4 ประเภท ดังที่กล่าวไปข้างต้นแล้ว มิได้มีบทบัญญัติกฎหมายใดที่ให้อำนาจแก่พนักงานอัยการในการเข้าร่วมการสอบสวนไว้เลย ทำให้มีปัญหาว่า ก่อนที่อัยการจะใช้ดุลพินิจในการทำคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องในคดีใด อัยการจะทราบได้อย่างไรว่าพยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนรวบรวมมาให้นั้นเป็นพยานหลักฐานที่ชอบด้วยกฎหมาย และเป็นพยานหลักฐานที่ถูกต้องแท้จริง มีความน่าเชื่อถือ เพราะอัยการเป็นเพียงผู้ที่ได้รับทราบข้อมูลจากสำนวนการสอบสวนที่รวบรวมและจัดทำโดยพนักงานสอบสวนเท่านั้น

ดังนั้น ถ้าหากมีกรณีที่พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายมาทำเป็นสำนวนการสอบสวนส่งให้อัยการ โดยเหตุอาจเกิดจากตัวพนักงานสอบสวนเอง หรืออาจเกิดจากอิทธิพลภายนอก ผลที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ สำนวนการสอบสวนนั้นมีชอบด้วยกฎหมาย และทำให้อัยการใช้ดุลพินิจสั่งคดีผิดพลาดได้ ซึ่งแน่นอนว่าหากมีการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีโดยไม่ชอบนั้นย่อมส่งผลกระทบต่อประชาชนที่เกี่ยวข้องกับคดีเป็นอย่างมาก รวมทั้งอาจทำให้เกิดปัญหาการดำเนินคดีผิดคน ผลที่ตามมาก็คือ ผู้กระทำผิดตัวจริงไม่ได้รับโทษ ซึ่งในที่สุดแล้วจะทำให้กระบวนการยุติธรรมไม่สามารถสร้างความยุติธรรมอันเป็นวัตถุประสงค์ของกระบวนการดังกล่าวได้ แม้ในปัจจุบันจะได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 (ก) ในเรื่องการให้อัยการมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมหรือส่งพยานคนใดมาให้ซักถามเพื่อส่งต่อไป แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าอัยการจะมีอำนาจในการเข้าร่วมในการสอบสวนแต่อย่างใด เพียงแต่ให้อัยการมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนไปสอบสวนเพิ่มเติมเท่านั้น

ผู้ศึกษาจึงมีความเห็นว่า อัยการควรเข้าร่วมการสอบสวนในกระบวนการดำเนินการสอบสวนของพนักงานสอบสวนตั้งแต่เริ่มต้นคดี เพราะว่าอัยการเป็นผู้มีอำนาจที่นำพยานหลักฐานที่รวบรวมเป็นสำนวนการสอบสวนมานั้นมาพิจารณาโดยใช้ดุลพินิจสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องในทางคดี

ซึ่งนอกจากจะช่วยชำระไว้ซึ่งความยุติธรรมของกระบวนการยุติธรรมแล้ว ยังเป็นการถ่วงดุลอำนาจ และป้องกันไม่ให้เกิดการทุจริตในขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการสืบสวนสอบสวนด้วย

2. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การตรวจสอบค้นหาความจริง : ศึกษากรณีการรวบรวมพยานหลักฐาน ในขั้นก่อนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

2.1 ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจในการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน

ผู้ศึกษาจึงเห็นควรแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยการแก้ไขให้พิจารณาตามพระราชบัญญัติจัดทำร่างกฎหมายและประเมินผลสัมฤทธิ์ทางกฎหมาย พ.ศ. 2562 โดยแก้ไขมาตรา 131 จากเดิมที่บัญญัติไว้ว่า

มาตรา 131 “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา”

โดยใช้ข้อความดังต่อไปนี้

มาตรา 131 “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา และนำหลักฐานที่รวบรวมได้ไว้ในสำนวนการสอบสวน”

ข้อเสนอในการแก้ไขบทบัญญัติข้างต้นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้พนักงานสอบสวนต้องหลักฐานทุกชนิดทั้งที่พิสูจน์ว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดจริงตามข้อกล่าวหาและหลักฐานที่แสดงถึงความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย เพื่อให้หลักฐานดังกล่าวได้ใช้นำสืบในชั้นศาล

2.2 ปัญหาเกี่ยวกับการสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติ เป็นอาณัติของผู้ต้องหา

ผู้ศึกษาจึงเห็นควรแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยการแก้ไขให้พิจารณาตามพระราชบัญญัติจัดทำร่างกฎหมายและประเมินผลสัมฤทธิ์ทางกฎหมาย พ.ศ. 2562 โดยแก้ไขมาตรา 138 จากเดิมที่บัญญัติไว้ว่า

“มาตรา 138 พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเองหรือส่งประเด็นไปสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา แต่ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อความทุกข้อที่ได้มา”

โดยใช้ข้อความดังต่อไปนี้

“มาตรา 138 ในทุกคดี พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเองหรือส่งประเด็นไปสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา แต่ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อความทุกข้อที่ได้มา และให้นำรายงานการสอบสวนที่จัดทำขึ้นรวมเข้าสำนวนไว้”

ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้กระทำความผิดแม้จะกระทำความผิดฐานเดียวกัน แต่สมควรได้รับการกำหนดโทษแตกต่างกันไปตามพฤติการณ์แห่งคดี โดยการทำความเข้าใจพินิจของศาลได้นำรายงานการสอบสวนเกี่ยวกับความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติเป็นอาชญาของผู้ต้องหาเป็นส่วนประกอบในการใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษด้วย

2.3 ปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการสอบสวนของพนักงานอัยการ

ผู้ศึกษาจึงเห็นควรแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยการแก้ไขให้พิจารณาตามพระราชบัญญัติจัดทำร่างกฎหมายและประเมินผลสัมฤทธิ์ทางกฎหมาย พ.ศ. 2562 โดยแก้ไขมาตรา 18 จากเดิมที่บัญญัติไว้ว่า

“มาตรา 18 ในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอ และข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาซึ่งได้เกิด หรืออ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดภายในเขตอำนาจของตน หรือผู้ต้องหาที่มีอยู่ หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตนได้

สำหรับในจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรีให้ข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาซึ่งได้เกิดหรืออ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดภายในเขตอำนาจของตน หรือผู้ต้องหาที่มีอยู่ หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตนได้

ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติมาตรา 19 มาตรา 20 และมาตรา 21 ความผิดอาญาได้เกิดในเขตอำนาจพนักงานสอบสวนคนใด โดยปกติให้เป็นหน้าที่พนักงานสอบสวนผู้นั้นเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวนความผิดนั้นๆ เพื่อดำเนินคดี เว้นแต่เมื่อมีเหตุจำเป็นหรือเพื่อความสะดวกจึงให้พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ผู้ต้องหาที่มีอยู่ หรือถูกจับเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการสอบสวนในเขตท้องที่ใดมีพนักงานสอบสวนหลายคน การดำเนินการสอบสวนให้อยู่ในความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวนผู้เป็นหัวหน้าในท้องที่นั้น หรือผู้รักษาการแทน” โดยให้ใช้ข้อความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 18 ในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอ พนักงานอัยการ และข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาซึ่งได้เกิดหรืออ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดภายในเขตอำนาจของตน หรือผู้ต้องหาที่มีอยู่ หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตนได้ โดยอัยการจังหวัดผู้รับผิดชอบสำนวนเป็นผู้ตรวจสอบ

สำหรับในจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรีให้พนักงานอัยการ และข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาซึ่งได้เกิดหรืออ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดภายในเขตอำนาจของตน หรือผู้ต้องหาที่มีอยู่ หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตนได้

ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติมาตรา 19 มาตรา 20 และมาตรา 21 ความผิดอาญาได้เกิดในเขตอำนาจพนักงานสอบสวนคนใด โดยปกติให้เป็นหน้าที่พนักงานสอบสวนผู้นั้นเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวนความผิดนั้นๆ และแจ้งให้พนักงานอัยการทราบถึงเหตุที่ต้องมีการสอบสวนเพื่อดำเนินคดีเว้นแต่เมื่อมีเหตุจำเป็นหรือเพื่อความสะดวก จึงให้พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ผู้ต้องหาที่มีอยู่ หรือถูกจับเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ

ในเขตท้องที่ใดมีพนักงานสอบสวนหลายคน การดำเนินการสอบสวนให้อยู่ในความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวนผู้เป็นหัวหน้าในท้องที่นั้นหรือผู้รักษาการแทน”

การแก้ไขบทบัญญัติดังกล่าว มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ในคดีอาญาทั่วไป กำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจเข้ามามีส่วนร่วมในการสอบสวนคดีอาญาที่เกิดขึ้นได้ เพื่อให้รับทราบถึงข้อเท็จจริงในคดีมาตั้งแต่ต้น เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบสำนวนคดี ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีแก่พนักงานสอบสวน และเพื่อใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีอย่างถูกต้อง และเป็นธรรม

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กิตติบดี ไยพุล. (2559). สิทธิมนุษยชน. ใน *เอกสารประกอบการบรรยายวิชากฎหมายสิทธิมนุษยชน*. (หน่วยที่ 1, หน้า 1-52). สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- กิตติศักดิ์ เจิมสิทธิประเสริฐ. (2551). การใช้กฎหมายลักษณะพินัย ด่าน้ำ ลุยเพลิง ที่ปรากฏในเสภา เรื่องขุนช้างขุนแผน. *วารสารกระบวนการยุติธรรม*, 1(1), 88.
- กรุงเทพธุรกิจ. (2021). *ความชอบธรรมกับกระบวนการที่ชอบ*. จาก <https://www.bangkokbiznews.com/blogs/columnist/102321>.
- กุลพล พลวัน. (2546). การพิจารณาคดีระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในกฎหมายไทยที่มีผลกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน. *วารสารศาลรัฐธรรมนูญ*, 5(13), 34.
- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. (2563). *หลักความเสมอภาค*. พลับบิคลอร์วอตเน็ต. <http://www.public-law.net/publaw/view.aspx?id=657>.
- คณิต ณ นคร. (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). วิญญูชน.
- จิรพจน์ ไทยเล็ก. (2563). ระบบการพิจารณาคดีที่เหมาะสมสำหรับพิจารณาคดีความมั่นคงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้. ใน *เอกสารชุดวิชาการรายบุคคล* สำนักงานศาลยุติธรรม, ม.ป.ท, ม.ป.พ.
- เจษฎา นาคะรัมย์. (2552). *สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน*. สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- ชนกกานต์ อ้วนไทร. (2560). *หลักตรวจสอบค้นหาคำความจริง : ศึกษากรณีการไต่สวนมูลฟ้องอันเป็นเครื่องมือในการประทับฟ้องคดีของรัฐ*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ชนกานต์ สั้งสีแก้ว. (2560). *ความผิดฐานเลือกปฏิบัติ*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชยาธร เฉียบแหลม. (2565). บทบาทการค้นหาคำความจริงในคดีอาญาของศาลไทย : ศึกษาเปรียบเทียบกับต่างประเทศ. *วารสารนิติศาสตร์*, 51(2), 215 – 249.
- ชัยณรงค์ มาเมือง. (2562). *ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการไต่ถามซึ่งพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาคดีอาญาในชั้นสอบสวน*. [การค้นคว้าอิสระปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- ณรงค์ฤทธิ์ เพชรฤทธิ์. (2550). วิธีพิจารณาคดีอาญาตามระบบไต่สวนของศาลฎีกาแผนกคดีอาญา. ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. *ตุลพาท*, 54(2), 169-170.
- ณรงค์ฤทธิ์ เพชรฤทธิ์. *ปัญหาการแสวงหาข้อเท็จจริงแห่งคดีในกระบวนการวิธีพิจารณาคดีปกครอง*. พลับปักลอร์ดอทเน็ต. <http://www.publiclaw.net/publaw/printPublaw.aspx?ID=1131>.
- ตรองหทัย ยศประสิทธิ์. (2561). *ความรู้ ความคิดเห็นในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ของพนักงานสอบสวน*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2556). การตีความกฎหมายไทยโดยอิงหลักกฎหมายอังกฤษ. *วารสารจุลนิติ*, 10(5), 43 – 61.
- นภัสสร รักษากิจโกศล. (2563). แนวทางการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมต่อการแก้ไข ปัญหาสังคม. *วารสารร้อยแก่นสาร อคาเดมี*, 5(1), 5.
- นิติกาญจน์ นาคประสม. (2552). บทบาทของอัยการในการกำหนดโทษคดีอาญา. *วารสาร กระบวนการยุติธรรม*, 3(3), 65.
- นิรภัย จันทร์สวัสดิ์. (2565). *ความยุติธรรม*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. <https://th.linkedin.com/pulse/ความยุติธรรม-equity-niraphai-jansawat>.
- นิธิต ภูริคุปต์. (2558). ความไม่เป็นธรรมในคดีและแนวทางแก้ไข. ราชกิจจานุเบกษา ฉบับประกาศ และงานทั่วไป เล่ม 132 ตอนที่ 102 ก. <https://www.dsi.go.th/en/Detail/ความไม่เป็นธรรมในคดีและแนวทางแก้ไข-T0000987>.
- นิमित วุฒินันท์. (2561). *กฎหมายในสังคมไทยกับความยุติธรรม : บทวิเคราะห์เชิงนิติปรัชญา*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บรรเจิด สิงคนเติ. (2558). หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์. (พิมพ์ครั้งที่ 5). วิญญูชน.
- บรรเจิด สิงคนเติ. (2559). หลักนิติธรรมในฐานะเกณฑ์ ตรวจสอบการกระทำขององค์กรของรัฐ. ใน *เอกสารวิชาการส่วนบุคคล*. วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, บุศรา เข้มทอง. (2557). *แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานในรัฐธรรมนูญ*. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=30557.
- ประเสริฐ ฐ นคร. (2531). *ประวัติศาสตร์สุโขทัยจากจารึก*. ปาฐกถา “สิรินธร”. (ครั้งที่ 4). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปัฐวิทย์ วณิชยกิจไพศาล. (2563). *ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการไต่สวนมูลฟ้องในคดีอาญา*. [การค้นคว้าอิสระปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- พงษ์ธวัฒน์ บุญพิทักษ์. (2560). สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. ใน *เอกสารวิชาการส่วนบุคคล*. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- พระภิกษิตช สุหุโข. (2564). *การยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต : จากกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ถึงนายปรีดี พนมยงค์*. สถาบันปรีดี พนมยงค์. <https://pridi.or.th/th/content/2020/08/371>
- ไพบูลย์ ชูวัฒนกิจ. หลักรัฐธรรมนูญ. (2556). ทฤษฎีและหลักพื้นฐานที่สำคัญของกฎหมายมหาชน. ใน *เอกสารประกอบการสอนชุดวิชากฎหมายมหาชน*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไพสิฐ พาณิษฐ์กุล. (2546). ความเป็นธรรมทางสังคมกับการเมืองภาคประชาชน. *วารสารนิติสังคมศาสตร์*, 1(1), 97.
- เพลินตา ตันรังสรรค์. (2563). การพิจารณาคติแบบระบบไต่สวน : หลักการและแนวทางปฏิบัติที่เป็นอยู่. *วารสารจตุรนิติ*, 17(2), 49.
- เพลินตา ตันรังสรรค์. (2559). หลักรัฐธรรมนูญกับประชาธิปไตย. *วารสารจตุรนิติ*, 13(1), 55.
- ภัสวรรณ อุซุงค้อมร. (2564). การปรับใช้หลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญไปสู่หลักความเสมอภาคของบุคคลในการรับภาระของรัฐโดยศาลปกครองไทย. *วารสารการเมืองการบริหารและกฎหมาย*, 13(2), 338 – 350.
- ภัทรพร สุนทรวิช. (2551). *ความเป็นธรรมของการดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงาน*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ภาวิณี หาญงชัย. (2563). *เอกภาพการสอบสวนในคดีอาญา : ศึกษาอำนาจการสอบสวนคดีอาญาของพนักงานฝ่ายปกครอง*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยุภาภรณ์ แคล้วแก้ว. (2564). *การแบ่งแยกอำนาจสอบสวนและการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ*. [การค้นคว้าอิสระปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2563). *กระบวนการยุติธรรมถูกบิดเบือน: เหตุให้เกิดความไม่เป็นธรรม*. ผู้จัดการดอทคอม. <https://mgronline.com/daily/detail/9630000084159>
- มานะ เผ่าช่วย. (2556). ระบบการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน: ศึกษาเปรียบเทียบระบบของประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส และประเทศไทย. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (มปป). *การปฏิรูปกฎหมายในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. <https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=30&chap=4&page=t30-4-infodetail07.html>.

ไทยรัฐ. (2566). โมเดลปฏิรูป ตร. ฉบับ "สั้น-ตรงไปตรงมา". ไทยรัฐออนไลน์.
<https://www.thairath.co.th/content/1001392>.

ลำดวน เพ็ชรสีเขียว. (2559). บทบาทพนักงานอัยการในการสอบสวนคดีที่มีความตายเกิดขึ้น: ศึกษากรณีความตายที่ไม่ได้เกิดจากเจ้าพนักงาน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ บัณฑิต
 ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2555). หลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม. *วารสารจตุลนิติ*, 9(1), 49-68.

วรชัย แสนสีระ. (2554). การใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการ. *วารสารจตุลนิติ*, 8(6), 149.

วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2560). สิทธิมนุษยชนกับสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ. ใน *เอกสารวิชาการ ส่วนบุคคล สำนักงานศาลยุติธรรม*.

วรรณชัย บุญบำรุง. (2543). หลักทั่วไปของการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งของฝรั่งเศส. *วารสาร นิติศาสตร์*. 30(1), 81.

วิภารัตน์ นิยมไทย. (2563). พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์. *วารสารจตุลนิติ*, 17(4), 141.

วิภารัตน์ นิยมไทย. (2556). หลักการพิจารณาคดีอาญาด้วยความรวดเร็ว. *วารสารจตุลนิติ*, 17(4), 143.

วิชญ์ เครื่องงาม. (2549). *รัฐธรรมนูญและกฎหมายมหาชน*. สถาบันพระปกเกล้า.

ศิริชัย หาญเทิดพงษ์ชัย. (2560). ปัญหาทางกฎหมายในการสอบปากคำเด็กในชั้นสอบสวน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ บัณฑิต
 ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ศิริรณภา กิสนเทียะ. (2553). *มาตรการขอรับความเป็นธรรมในการพิจารณาคดีอาญาตามพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553*. [การค้นคว้าอิสระ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ บัณฑิต
 ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ศิริพร โกวิท. (2551). *ความเป็นภาวะวิสัยของการสอบสวน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ บัณฑิต
 ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ศุภรา ศรีปรีวาทีน. (2563). *แนวคิดและหลักการของสิทธิมนุษยชน*. กลุ่มงานอาจารย์ ศฝร.ภ.๙. https://policetraining9.com/index.php?option=com_attachments&task=download&id=279.

สถิต วงศ์สุวรรณค์. (2542). *ปรัชญาตะวันออก*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). รวมสาส์น,

สันต์ จันทะขารี. (2560). *อำนาจการจับและการตรวจค้นบุคคลของเจ้าพนักงานตำรวจ*. ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 9. ตำรวจแห่งชาติ.

สามารถ ตราชู. (2560). *การนำหลักนิติรัฐมาใช้ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ*. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ บัณฑิต
 ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สาวตรี สุขศรี. (2560). อาชญากรรมคอมพิวเตอร์/ไซเบอร์ กับทฤษฎีอาชญาวิทยา. *วารสารนิติศาสตร์*, 46(2), 415 – 432.
- สุรวิต อาริยะ. (2561). ปัญหาการสอบสวนต่อการสังคดีของพนักงานอัยการ. [ค้นคว้าอิสระปริญญา มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุทิน นาคพงศ์. (2560). สิทธิมนุษยชนกับการประกันตัวในคดีอาญา. สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. (2565). ระบบงานสารสนเทศสถานีตำรวจ. www.royalthaipolice.go.th. สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. (2551). กฎหมายพื้นฐานสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี. พี.เพลส จำกัด. หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ. (2566). ตร.แจงปมฉาวจับการบูรณาการถือเป็นบทเรียน เตรียมทบทวนความรู้ ตรวจสอบสารเสพติด. ไทยรัฐดอทคอม. <https://www.thairath.co.th/news/crime/2286668>.
- หยุด แสงอุทัย. (2553). นิติรัฐ นิติธรรม. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อำนวยการ นิยมะโน. (2566). พรบ.แก้ไขเพิ่มเติมในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547, *วารสารวิชาการ*, 5(1).
- อนันต์ เพียรวิวัฒน์กุลชัย. (2563). การประกันสิทธิขั้นพื้นฐานในการพิจารณาคดีของศาล. *วารสารวิชาการศรีปทุมชลบุรี*, 16(4), 11.
- อภิวัฒน์ สุตสาว. (2554). หลักความเสมอภาคภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. *วารสารจลนิตี*, 8(1) 145.
- อุดม รัฐอมฤต. (2566). การพิจารณาคดีแบบระบบไต่สวน หลักการและทางปฏิบัติที่เป็นอยู่. ใน *เอกสารสรุปสาระสำคัญจากสัมมนาวิชาการเรื่อง “การพิจารณาคดีแบบระบบไต่สวน: หลักการและทางปฏิบัติที่เป็นอยู่”*. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อริยพร โพธิ์ใส. (2564). สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน. *วารสารจลนิตี*, 18(5),
- อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ. (2527). *กฎหมายปกครองเปรียบเทียบ*. คุณพินอักษรกิจ,
- อุดม รัฐอมฤต และคณะ. (2544). *การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540*. สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อสกุล	นายณรงค์ อภิเมธีธำรง
วัน เดือน ปี เกิด	20 ตุลาคม 2513
สถานที่เกิด	อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา
ที่อยู่ปัจจุบัน	เลขที่ 473 หมู่ 9 ตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 30000
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรีนิติศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ปี 2555
ประวัติการทำงาน	บมจ.วิริยะประกันภัย เจ้าหน้าที่ชำนาญการด้านเรียกร้อง และยุติข้อพิพาท

